

**ROUTES BETWEEN THE SEAS:
BALTIC-BUG-BOH-PONT
FROM THE 3RD TO THE MIDDLE
OF THE 1ST MILLENNIUM BC**

**Yuriy Boltryk
Yuriy M. Brovender
Katerina P. Bunyatyan
Justyna Cieszewska
Janusz Czebreszuk
Sylwester Czopek
Kirill V. Gorbenko
Juriy S. Grebennikov
Marcin Ignaczak
Lubov S. Klochko
Viktor I. Klochko
Vitaliy Konopla
Aleksander Koško
Mykola N. Kryvaltsevich
Jerzy Libera
Sergey D. Lysenko
Svetlana S. Lysenko
Jan Machnik
Przemysław Makarowicz
Miroslaw Makohonienko
Vitaliy V. Otroshchenko
Jarosław Rola
Valery Samolyuk
Jarosław Sobieraj
Paulina Suchowska
Marzena Szmyt
Katarzyna Ślusarska
Witold Tyborowski**

BALTIC-PONTIC STUDIES

V O L U M E 14 • 2009

© Copyright by B-PS and Authors
All rights reserved

Cover Design: Eugeniusz Skorwider

Linguistic consultation: Ryszard J. Reisner, Piotr T. Żebrowski

Printed in Poland

Computer typeset by PSO Sp. z o.o. w Poznaniu

Druk i oprawa: Zakłady Poligraficzne SERIGRAF w Suchym Lesie

CONTENTS

EDITORS' FOREWORD	7
INTRODUCTION	9
Aleksander Koško, Viktor I. Klochko, TRANSIT ROUTES BETWEEN THE BALTIC AND BLACK SEAS: EARLY DEVELOPMENT STAGES – FROM THE 3RD TO THE MIDDLE OF THE 1ST MILLENNIUM BC. AN OUTLINE OF RESEARCH PROJECT	9
PART I – ‘NATURAL ROUTES’ OF THE BORDERLAND BETWEEN THE EAST AND WEST OF EUROPE - PROGRAMMES OF ENVIRONMENT (FIELD) IDENTIFICATION	19
Mirosław Makohonienko, NATURAL SCIENTIFIC ASPECTS OF PREHISTORIC AND EARLY HISTORIC TRANSIT ROUTES IN THE BALTIC-PONTIC CULTURAL AREA	19
Jarosław Rola, CONSTRUCTION ISSUES IN THE NORTH-WEST (CENTRAL EUROPEAN) SECTION OF BALTIC-PONTIC INTER-REGIONAL ROUTES: THE NOTEĆ RIVER CROSSING IN ŻUŁAWKA MAŁA – MUCH ADO ABOUT NOTHING?	72
PART II – RAW MATERIAL RESOURCES OF THE BALTIC-PONTIC ARE	87
Janusz Czebreszuk, WAYS OF AMBER IN THE NORTHERN PONTIC AREA. AN OUTLINE OF ISSUES	87
Yuriy M. Brovender, COPPER ORES OF THE NORTHERN PONTIC REGION AS RAW MATERIALS FOR PRODUCTION ACTIVITY IN THE PALEOMETAL AGE (BASED ON THE STUDY OF THE KARTAMYSH ORE MINING AND METALLURGY COMPLEX)	103
PART III – STRATEGIES OF LONG-DISTANCE TRANSPORT AND CHOROGRAPHIES OF THE NORTHERN PONTIC AREA SHARED BY THE SOCIETIES OF ANCIENT CIVILIZATIONS IN ANATOLIA, MESOPOTAMIA AND MAINLAND GREECE	124
Witold Tyborowski, COMMUNICATION ROUTES AND OVERLAND TRANSPORT MEANS IN WESTERN ASIA IN THE BRONZE AGE (4TH TO 2ND MILLENNIUM BC)	124
Paulina Suchowska, COMMUNICATION SPACE OF THE NORTHERN PONTIC AREA AS VIEWD BY AEGEANS	156

Justyna Cieszewska, GREEK CHOROGRAPHY OF LAND ROUTES IN NORTH-WESTERN PONTIC AREA	176
PART IV – SHORT AND LONG MIGRATIONS BY PEOPLES OF THE LANDS BETWEEN THE SEAS IN THE 4TH TO THE TURN OF THE 3RD MILLENNIUM BC: FROM FORAYS TO MAPS OF ITINERARIES	
Aleksander Koško, Marzena Szmyt, CENTRAL EUROPEAN LOWLAND SOCIETIES AND THE PONTIC AREA IN THE 4TH-4TH/3RD MILLENNIUM BC	191
Jan Machnik, SHORT AND LONG-DISTANCE PASTORAL JOURNEYS ALONG ANCIENT UPLAND ROUTES IN EUROPE IN THE 3RD MILLENNIUM BC	214
Jerzy Libera, Jarosław Sobieraj, Vitaliy Konopla, SOME LATE NEOLITHIC STONE AXES AS POTENTIAL MARKERS OF CULTURAL EXCHANGE IN BALTIC-PONTIC INTER-REGIONAL ROUTES	223
PART V – EARLY LONG-DISTANCE ROUTES BETWEEN THE SEAS: BALTIC-BUG-BOH-PONT ROUTE AND CONTEXTS OF NEIGHBOURHOOD ROUTES (THE 3RD TO THE MIDDLE OF THE 1ST MILLENNIUM BC)	
Marzena Szmyt, EASTERN EUROPEAN DESTINATIONS OF CENTRAL EUROPEAN CULTURAL PATTERNS. THE CASE OF GLOBULAR AMPHORA CULTURE (END OF THE 4TH – MIDDLE OF THE 3RD MILLENNIUM BC) ...	232
Katerina P. Bunyatyan, Valery Samolyuk, MANIFESTATIONS OF MIDDLE DNEIPER CULTURE IN THE VOLYN TERRITORY AND THE ISSUE OF ANCIENT ROUTES	252
Viktor I. Klochko, Aleksander Koško, THE SOCIETIES OF CORDED WARE CULTURES AND THOSE OF BLACK SEA STEPPES (YAMNAYA AND CATACOMB GRAVE CULTURES) IN THE ROUTE NETWORK BETWEEN THE BALTIC AND BLACK SEAS	269
Przemysław Makarowicz, BALTIC-PONTIC INTERREGIONAL ROUTES AT THE START OF THE BRONZE AGE	302
Sergey D. Lysenko, Svetlana S. Lysenko, GROUND COMMUNICATIONS OF THE EASTERN AREA OF THE TRZCINIEC CULTURE CIRCLE	338
Katarzyna Ślusarska, HORDEEVKA – IMPLICATIONS OF ARCHEOLOGICAL RESEARCH ON EXTRA-REGIONAL RELATIONS (CULTURES OF THE BOH-BUG RIVERS BASIN)	368
Kirill V. Gorbenko, Yuriy S. Grebennikov, THE ‘DYKYI SAD’ FORTIFIED SETTLEMENT AS A UNITING LINK IN THE CONTEXT OF ECONOMIC,	

POLITICAL AND CULTURAL RELATION OF 1200-1000 BC (THE BALTIC SHORE, THE PONTIC REGION AND THE MEDITERRANEAN)	375
Marcin Ignaczak, THE ROLE OF BALTIC-BLACK SEA ROUTES IN THE DEVELOPMENT OF LUSATIAN CULTURE SOCIETIES IN THE DECLINE BRONZE AND EARLY IRON AGES	391
Yuriy Boltryk, PONTIC TRADE ROUTES – BALTIC SEA AREA AS A MAP OF SCYTHIAN EXPANSION	402
Lubov S. Klochko, AMBER IN GARMENTS OF POPULATIONS OF SCYTHIA (WAYS AND FORMS OF RECEPTION)	415
PART VI – ROUTES BETWEEN THE SEAS - RESEARCH PERSPECTIVES	439
Mykola N. Kryvaltsevich, THE TERRITORY OF BELARUS IN THE SYSTEM OF COMMUNICATION ROUTES OF 3000 – EARLY 2000 BC	439
Vitaliy V. Otroshchenko, THE BRONZE AGE COMMUNICATION ROUTE SYSTEM IN THE NORTHERN PONTIC AREA	462
Sylwester Czopek, THE ROLE OF THE DNIESTER ROUTE – THE SAN RIVER IN THE BRONZE AND EARLY IRON AGES	475
References	490
List of Authors	566

Editor's Foreword

As regards the identification of the early forms of Europe's long-distance routes, the area lying between the Baltic and Black seas can be said to be one of relative neglect. Specifically, little research has been devoted to the development stages of the area's socio-cultural map, i.e. to neighbourly forays, itineraries, routes (of varied continuity, range and transport technique), stable segments of roads leading to water crossings, networks of fords and the communication channels running along watersheds. The foremost issue, at present one of great difficulty with respect to a study embracing the whole region in question, is the cultural context of these innovations and the related mechanisms that saw their creation in regard to the socio-economic basis and ritual-epistemological nature of ancient peoples in these regions.

The study by Marija Gimbutas [Gimbutas 1965] of 'amber routes', joining the west and east of Europe, may be considered the first attempt to tackle the issue of the region's early communication channels and was accordingly referred to in the analyses of the distribution of stone 'fluted maces', regarded as hypothetical markers of Baltic-Pontic routes [Koško 2001; 2002]. Generally, this conceptual leaven can be said to have provided broader intellectual stimuli for the international academic community of 'Archaeology Bimaris'. The turning point in the nascent study of ancient routes has been thus given a clear framework: an inter-university and interdisciplinary discussion (see the Poznań-Obrzycko symposium *Routes Between the Seas: Baltic-Bug-Boh (Southern Bug)-Pont* held in October 2008).

The papers included in this volume are a partial record of the discussion. The intentional selectiveness here is seen therefore in the conscious limitation of the scope of papers ('piecemeal' treatment of linguistic or ethnological and anthropological analyses). Moreover, there is a special focus on one of the inter-regional routes, namely the Baltic-Bug-Boh (Southern Bug)-Pont, or more specifically, its early evidence (generally speaking, prior to – widely known to the academia – its use in the times of Goth migrations).

Editorial comment

1. All dates in the B-PS are calibrated [BC; see: Radiocarbon vol. 28, 1986, and the next volumes]. Deviations from this rule will be point out in notes [bc].
2. The names of the archaeological cultures and sites are standarized to the English literature on the subject (e.g. M. Gimbutas, J. P. Mallory). In the case of a new term, the author's original name has been retained.
3. The spelling of names of localities having the rank of administrative centres follows official, state, English language cartographic publications (e.g. *Ukraine, scale 1 : 2 000 000*, Kiev: Mapa LTD, edition of 1996; *Rèspublika BELARUS', REVIEW-TOPOGRAPHIC MAP*, scale 1:1 000 000, Minsk: BYELORUSSIAN CARTOGRAPHIC AN GEODETIC ENTERPISE, edition 1993).
4. As far as names of administrative units in Polish, Ukrainian, Belarusian and English are concerned, a convention has been adopted that województwo = oblast = region and powiat = raion = district.

Kirill V. Gorbenko, Yuriy S. Grebennikov

**THE ‘DYKYI SAD’ FORTIFIED SETTLEMENT
AS A UNITING LINK IN THE CONTEXT
OF ECONOMIC, POLITICAL AND CULTURAL RELATION
OF 1200-1000 BC (THE BALTIC SHORE,
THE PONTIC REGION AND THE MEDITERRANEAN)**

The article is devoted to an archeological monument of the final Bronze era, “Dykyi Sad” (“Wild Garden”), located in the historic centre of the present-day city of Mykolaiv, Ukraine, at the merging point of two rivers, the Southern Bug and the Ingul. In its days (late 1300 – early 900 BC) the fortified settlement occupied the cape of a steep edge of the plateau at the left bank of the Ingul River. A number of archeological constructions with remainders of stone basements (housing, economic, ritual and defense constructions) were discovered in the “Dykyi Sad” territory. The finds made there represented remarkable samples of material culture of its dwellers (ceramic pottery, stone and bone tools, and bronze objects).

The settlement represented the northern point of the Black Sea maritime route; it controlled the main meridional land routes by the watersheds; towards the north-east to the Dnieper crossings of the eastern way, to the north towards the Forest-steppe area and to the north-west, to Central and Eastern Europe, as well as the pathway across the Southern Bug to the Balkans and the Danube area.

A complex analysis of the archeological material of the “Dykyi Sad” enables us to believe that the “Dykyi Sad” fortress was the same as the one mentioned by Homer, at that time and that very region, “the city of the people of Cimmeria”, the dwellers of which maintained close cultural and political contacts with the neighbouring population of the ancient Oecumena.

Fig. 1. Map. Localisation of the “Dykiy Sad” fortress, Mykolayiv city

1. THE FORTRESS SETTLEMENT'S TOPOGRAPHY

The “Dykiy Sad” fortress settlement is located at the point of merger of the Southern Bug and the Ingul rivers (Fig. 1). In its days (late 1300 – early 1000 BC) the settlement occupied the cape of a steep edge of the plateau at the left bank of the Ingul River. The cape was shielded from the steppe with ravines and two fosses between them. The total area of the preserved territory is about 3 hectares (Fig. 2). In construction terms, the settlement consisted of a “citadel”, surrounded with a fosse (16 buildings), the “suburbs” (4 buildings), the “*posad*” part of the town around the citadel that contained 16 more buildings and the outer fosse, which circled the entire settlement [Gorbenko 2004; 2006]. The architectural constructions

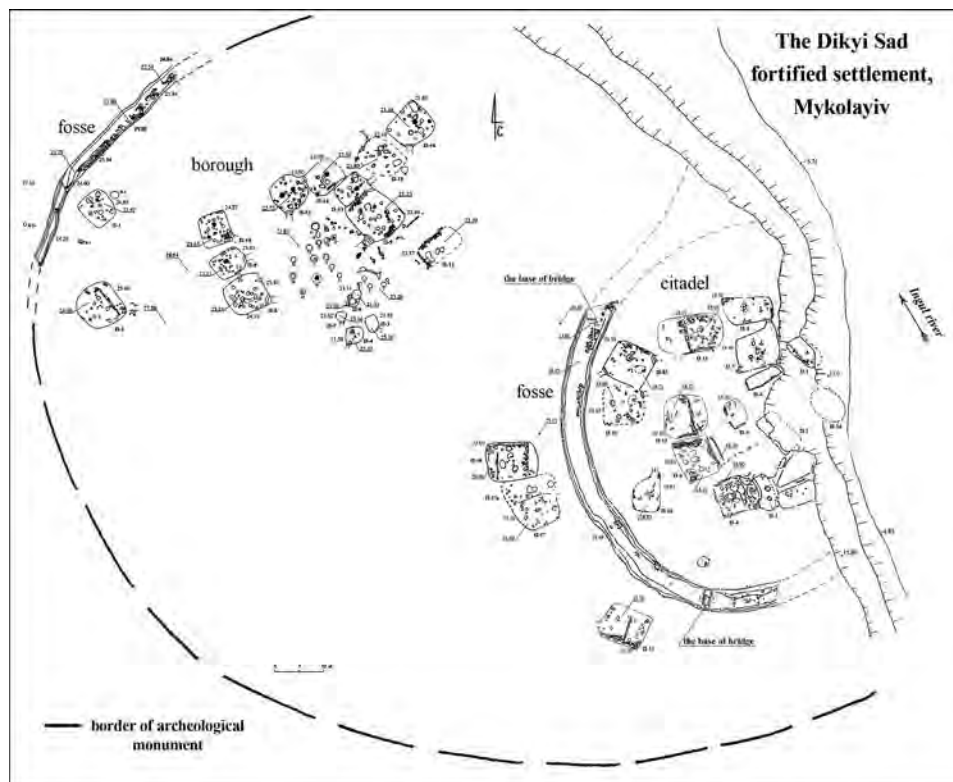

Fig. 2. Plan of the “Dyki Sad” fortress, Mykolayiv city

were located in rows along the Ingul River and were practically adjacent to each other, thus forming a single architectural complex. Most of the studied premises and structures emerged simultaneously and were located on a levelled ground. The cultural layer outside the constructions was practically destroyed in modern times, and the material, obtained as a result of the study, dates back to the final Bronze Age and is typical for the Oecumena of the cultures that had surrounded “Dyki Sad” [Gorbenko 2000].

The ravine in the north had a very wide mouth and created a significant bearing-out cone, a natural navigation situation, a moorage that ensured a convenient step-by-step upward way to the settlement from the riverside. One of the intact steps of the terrace contained remainders of a minor on-the-ground construction synchronous to the settlement and its accompanying material, ceramics and bones. Across the river there was a sand terrace, on which there was a mixed forest that

used to supply the settlement with various kinds of timber, as well as with products of hunting, which gave – in addition to meat and skins – some technological products such as animal bones, deer horns, and board fangs. In addition, one of the main strengths of the location was the abundance of various kinds of fish, for which the merging place of water streams was the best feeding area, and bays with small submergible meadows that served as spawning sites. The steppe part of the Mykolaiv peninsula plateau, confined by deep ravines from the east, was a closed, well-sheltered pasture with a variety of plants.

Most importantly, due to the natural conditions, it could be used as a pasture all the year round. Based on the analysis of environmental conditions in the region's topography it was the most comfortable place in the Lower Bug area. In the geopolitical sense, the settlement was the confine of the extreme northern point of the Black Sea way and controlled the main meridional land routes by the watersheds; north-eastwards to the Dnieper crossings of the eastern way, northwards to the Forest-Steppe and north-westwards to Central and Northern Europe, as well as the crossing over the Southern Bug river known as the way to the Balkan – Danube area. Floodplains with sandy spits, with a narrow and shallow riffle between them, were ideal places for crossing for land caravans and an extremely inconvenient place for navigation. One of such formations existed in the area where the Ingul River merged with the Southern Bug. Therefore, the settlement controlled a very important transportation link represented by crossings and a convenient harbour. All these phenomena were noted in the historic past, and only the rise of the water level within the last 50 years covered – and in some places diluted – these formations.

Possibly, the cargo was re-loaded in that place from sea ships to river vessels with the movement towards the Bug rapids, where there was a more convenient exit to the Bug – Dniester watershed, to the north-westward (Baltic and Central European) way. From the economic point of view, the options of the northward way are almost equal in terms of advantage. The way across land was longer, and the way by water was not convenient, as the ships had to go against the current, even though a slight one. Meanwhile, taking the water way back when going down from the north, particularly with a maximum load, gave a significant saving of time and effort. Simply floating down from Voznesensk takes no longer than 12 hours, while travelling by land requires several days to cover the same distance. As the key factor defining the choice of the route, we decided on horse-drawn (wheel) transport, which requires a solid land surface with a minimum number of crossings, whereas horse-back (riding) transport allows more options that are practically impossible to calculate to the full extent. The entire way from the Southern Bug to the Upper Western Bug and the Yablonetskiy Pass does not have a single crossing and is the shortest. Therefore, there is no doubt that this monument bears significant strategic importance (Fig. 1).

2. MAIN FEATURES OF MATERIAL CULTURE AND CRAFT-WORKS

Analysis of materials remainders allows identification of the principle activities of settlement dwellers, the nature of economic and cultural connections, chronological framework and key stages of existence of the monument. Moreover, it is quite possible to raise the issue of the nature of the ethno-political situation in the region in the period of global climatic, environmental and therefore economic changes that took place in the late Bronze Age [Gorbenko 2005].

The complex of ceramic artifacts is the most representative, and allows identification of the main forms (*korchaha* jars of amphora-type, goblets, bailers, bowls) and ornament motifs (scratched lines, impressions, coils, flutes), typical for archaeological cultures of the Upper Black Sea Oecumena (Fig. 4, 5). Mid-sized pots with a smooth S-shaped outline have analogues among ceramic items found in the region in the previous period, except one specific feature: the “Dyki Sad” pots with a narrower elongated bottom part (bottom diameter at 10-14 cm). The most probable explanation being the small – for saving fuel (wood) in the steppe – diameter of deep oven pits, where ready-made charcoal was put, followed by the pot. Such pits occur in most of the structures concerned.

Ornamentation of this kind of pottery is both typical and specific. It includes a reduction of the number of coils, typical for the earlier period and domination of various “scratched” (“drawn”) systems. Generally, these were oblique strokes, almost vertical cuts, including the so-called “nail inlays”, located at the pots’ shoulders, sometimes in two rows. There were also more complex structures that consisted of solid horizontal recessing lines that created compositions with “inlays” and drawn “shaded” triangles, located under a horizontal “frieze” with their tops down. Compositions of this type, with more complex versions, are typical for a later period of this region (900-700 BC).

In 1200-900 BC, the regional connections are visible best in the “*korchaha*” type of ceramics. This term is rather vague, and in general covers vessels rather more than pots, and less than “pithoses”, i.e., ceramic barrels, storage vessels typical for the southern, more harvest-rich regions (in our monument they were successfully replaced with various pits in the floors under the roofs). There are two main types of such “*korchaha*” amphorae in the collection; the wide-necks, represented by single objects and more similar to the type of vessels that occurred in the eastern (Srubnaya?) regions; and narrow-necked, in contrast to the wide, almost globular body and similar to the ones occurring in an earlier period of our region. Most probably, the tall-necked fluted “*korchaha*” amphorae of the central European “Villanova type” (Villanova) of the Ha A1 period emerge at the later stage of the existence of the monument. The same circle of artefacts includes multiple bowls, as well as some goblets and scoops of the fluted open type. A specific indicator of economic

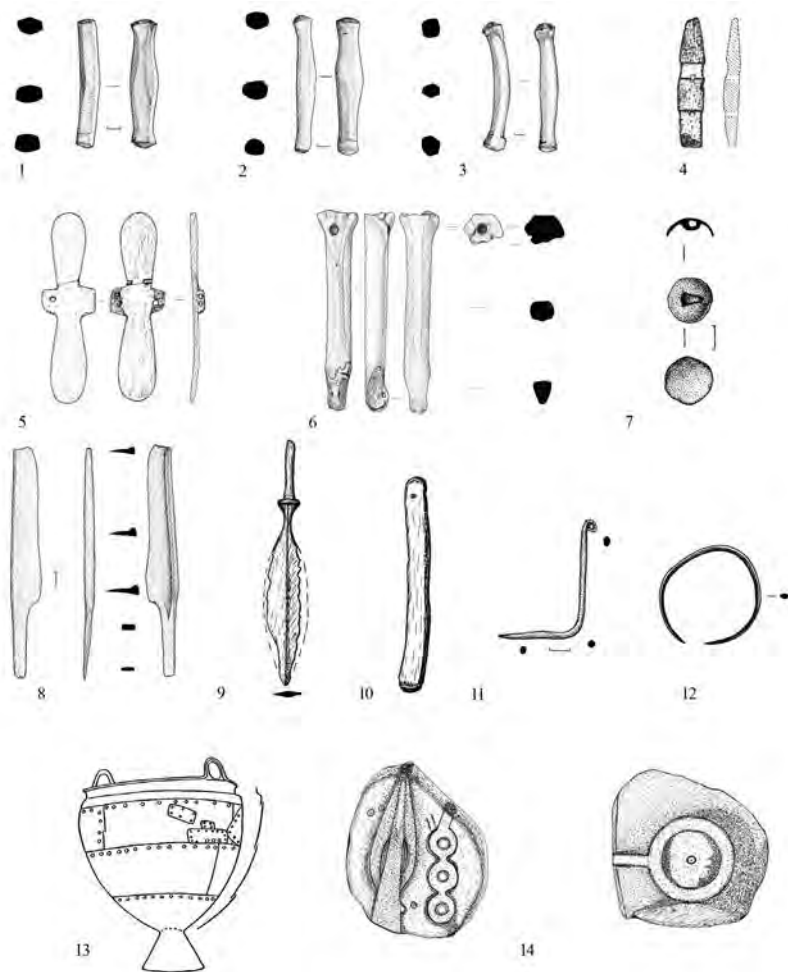

Fig. 3. "Dykyi Sad", Mykolayiv city. Objects of horn, bone, bronze and stone 1927, 1956, 1991-2006. Blanks for making bridle mouthpieces (1-3); Cable-making tools (4); Deer horn plaque (5); "Skating blade" (6); Bronze plaque (7); Bronze knife (8); Bronze dagger (9); Bronze saw-knife (10); Bronze pin (11); Bronze bracelet (12); Bronze pot (13); Moulding form (14)

activity is the large number of fry-pans of various shapes and sizes, as well as flat circular braziers, ornamented predominantly with oblique inlays at the edges.

Analysis of these and other features (ceramic dough, angobing, moulding methods) allow defining their origin both as an ideal implementation (cultural borrowing) and as a material one (place of production, raw materials, craftsman – manufacturer). Technological specifics of making ceramics do not give additional

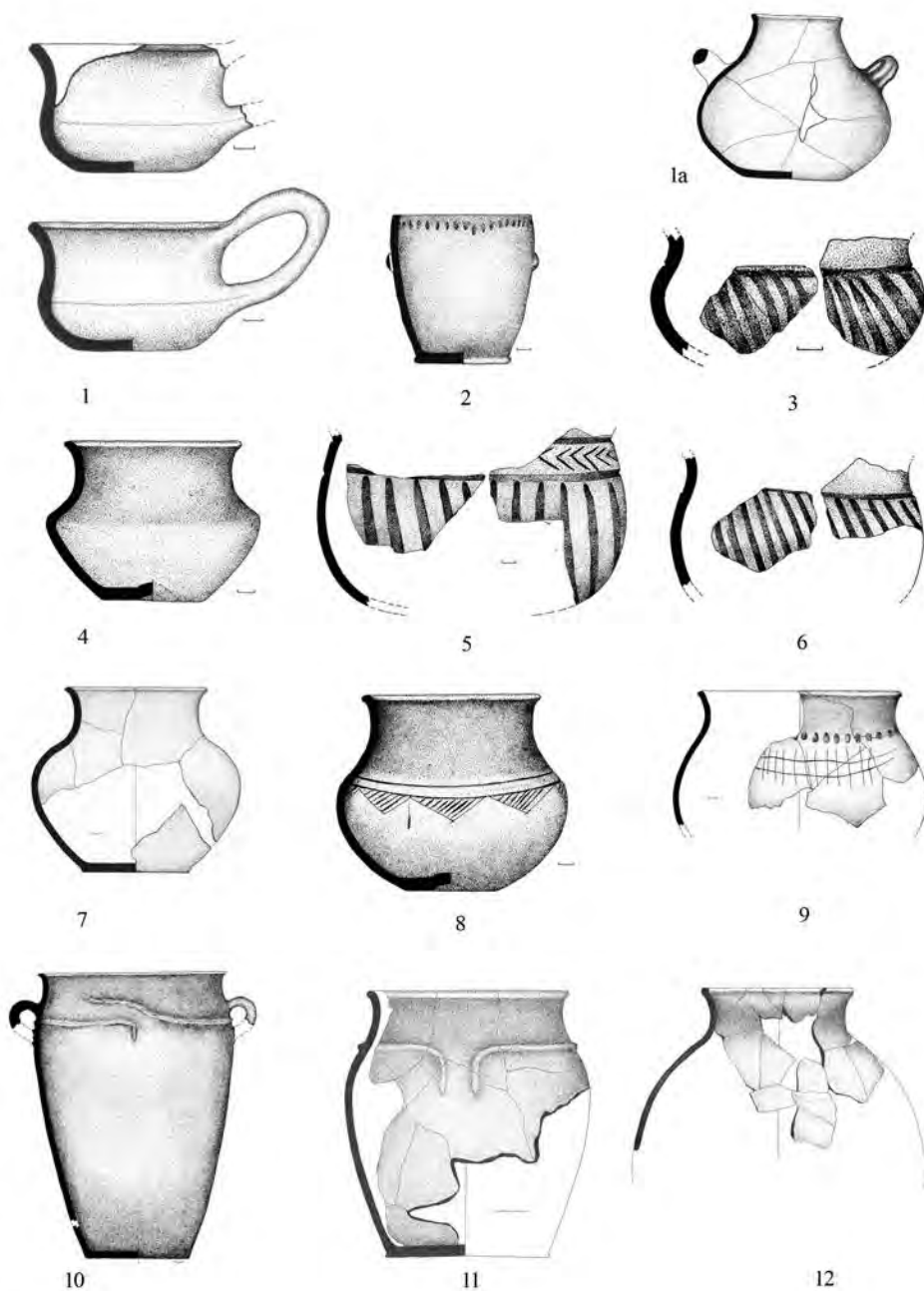

Fig. 4. "Dykyi Sad" fortress, Mykolayiv. Ceramic pottery, 2006. Ceramic pottery – bailer (1), pot with handles (1-a), jar (2), goblets (3-4, 6), cube-shaped pots (5, 6-9), pots decorated with coils (10-12)

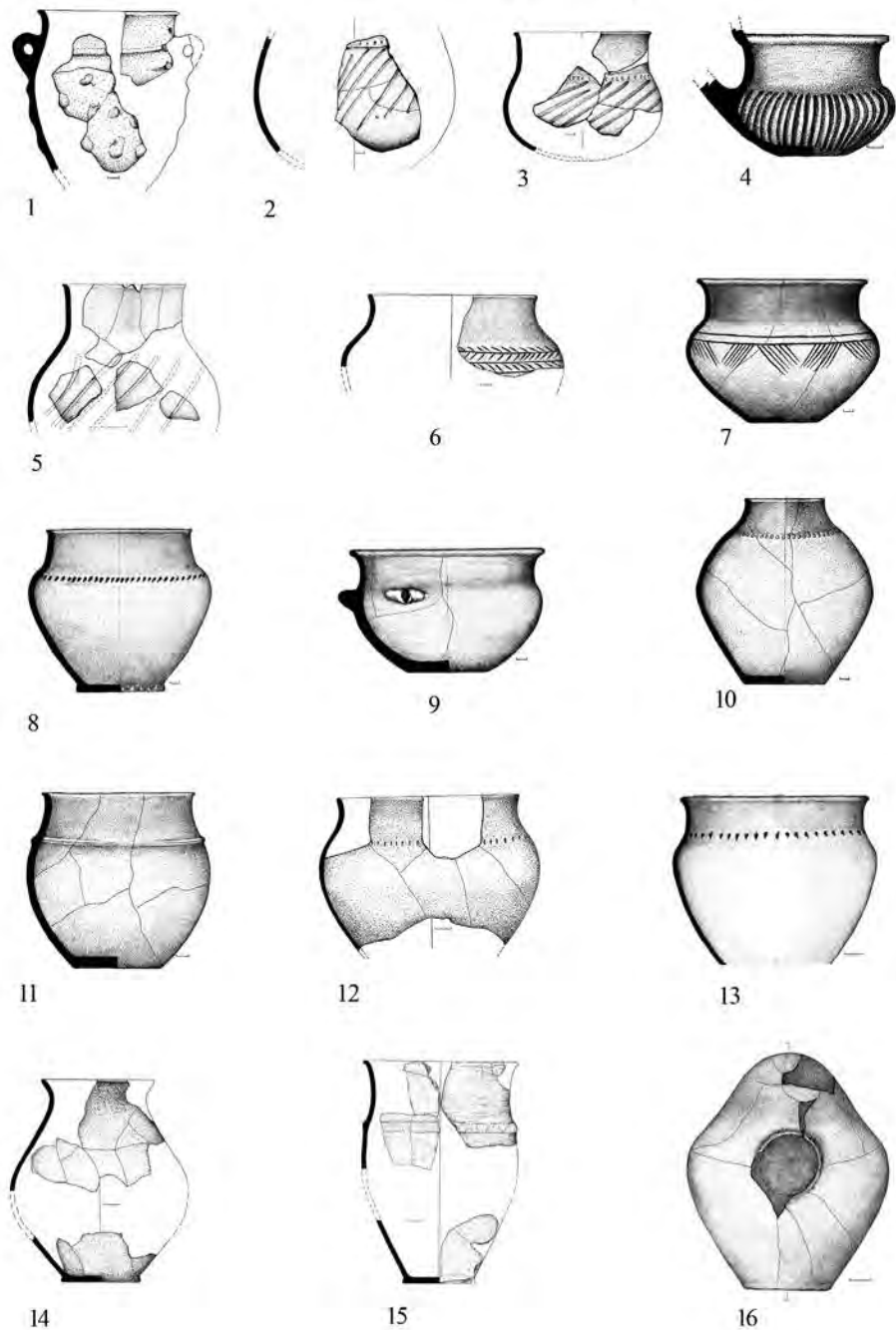

Fig. 5. "Dykyi Sad" fortress, Mykolayiv. Ceramic pottery, 2007. Ceramic pottery: goblets (3), bailer (4), cube-shaped pots (2,5), pots (1, 6-8, 10-13, 15), *korchaha* amphora (14), vase (9), urn (16)

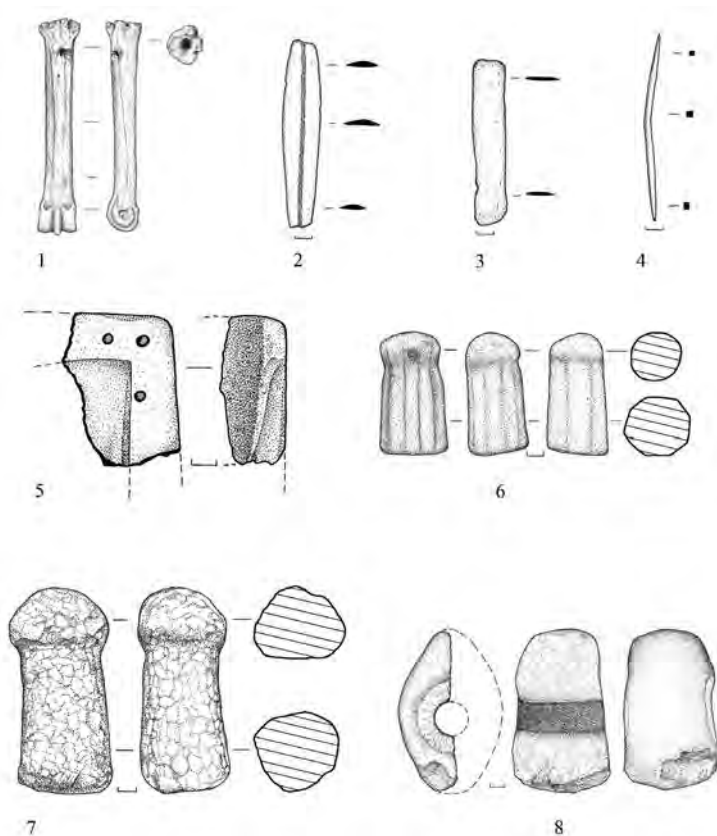

Fig. 6. "Dyki Sad" settlement, Mykolayiv. Bone, bronze and stone artifacts, 2007. Semi-finished "blank" for a "skating blade" (1); Bronze knife blade (2); Bronze saw blade (3); Bronze awl (4); Casting form – celt (5); Stone beater (6); Stone phallus model (7); Stone axe (8)

opportunities for identification of contacts with neighbouring regions; only mica admixtures in some ceramic fragments can possibly suggest imports from Transylvania, where mica serves as one of the thinners. There were also finds of fragments of ceramics with rosy-shade angob, particularly on the inside, typical for cultures of Central and Western Europe (Villanova). There were also locally produced vessels (judging by the texture, the method of surface finishing and the ornament, but made with the use of a pattern obviously made from imported samples. An example of such imitation is an unusual vessel, most probably a funeral urn, similar to objects from a number of cultures from Northern Europe, but not typical for ceramic objects produced in this region. Similar shapes of vessels can be found on the territory of the Baltic region (Fig. 5:16).

The complex of metal artifacts includes 70 objects (Figs. 3:7-13; 6:2-4). Among the metal items there are daggers, knives, saw-knives, awls, two fishing hooks, a fragment of a small chisel, pins, riveted cauldrons, celt axes (5 typological forms), a dart-head, an ear-ring, bracelets, fragments of long “*proniz*” beads (piercing tubes) (about 10 details), a fragment of a fibula (or a pin), and bronze plaques. The finds of three stone casting forms, a nozzle and a crucible are directly connected with bronze casting production. The first form was double-sided, one side for making bronze dart-heads, and the other side for making three small rings and a large ring, a horse bridle element of a bracelet. The other form was one-sided and served for making celts, while the third form was used for making large chisels. The types of objects and analysis of the metal, point to trading contacts between the settlement’s dwellers in the northern, western and eastern directions. A bronze knife and a plaque have direct similarities in the materials of the Carpathian region (Fig. 3:7-8). The various types of celts represent eastern and western regions of the Northern Pontic area (the Kardashinka, Negresti, and Ruginoasa types) [Dergachev 1997]. The discovered pit-kilns with strong (up to 2 cm thick) burnt layers of the walls and the bottom were suitable at least for secondary metal processing: re-melting small objects, soldering, hot forging etc.

Multiple stone objects (over 100 objects) include small hammers, grinders, grain-grinders, anvils, moulding forms, plummet weights, beaters, stone objects (Figs. 3:14; 6:5-8). They provide information in two aspects. First, the origin of the raw materials (produced from local materials excavated in the valleys of the Southern Bug and the Ingul rivers, and also from the materials widespread in other regions (Southern Carpathians, Asia Minor, and the Mediterranean). Petrun, who performed the petrographic analysis, noted the Mediterranean kind of stone that had been later imported to Olbia as ship ballast. Most probably in that case, there was communication with Asia Minor and Hittite Millawanda (later in Greek Miletus).

It should be noted that the finds contain practically no stone of eastern origin, from the Donets basin, the Caucasus, the Urals etc. (the petrographic analysis results have not been formally published); the purpose of the production tools (based on “tracological” analysis, those tools had been used for processing of wood, grain, metal and other raw materials). The objects display traces of processing methods used, both those which continue local traditions, and those indicating innovations connected to learning new borrowed technologies. Importantly, no flint tools were found, which had been rather common in earlier times. Also, there were no sickles among the finds, neither solid nor knapped-bladed ones.

Bone objects (over 100 items) belong to local types and, most probably, were produced in the settlement’s workshops (Figs. 3:1-6; 6:1). The whole cycle of manufacturing has been traced from bone, unfinished horn, to ready-made items and identification of usage of a specific object (bridle mouthpiece, “*konki*” skating blades, tools for leather dressing etc.). The rigging gear (Figs. 3, 4), including a large

needle for net-making, “*svaika*”, a cable-making tool, most probably, an innovation from the Mediterranean, was found for the first time.

Most probably, the principle scheme of its production was imported from the Mediterranean, although – taking into account the fact that the 13th-12th century BC migrants from Central and Eastern Europe were called “the Sea Peoples” and had their own ships – production of tools for cable-making could have been a local tradition. The object was made of bone and most probably, was not a working tool but a votive object. Such a tool, no doubt, had been used by all navigators of the Oecumena, but apparently it had been made of hard wood and, therefore, was not preserved. Votive objects imply the existence of a certain cult, and such a cult is more typical for the peoples for whom sea trade is not sporadic but the basis of life.

The tracelological analysis performed allowed identification of the main kinds of craftsmanship, classed by activity. One of the key positions is occupied by bone-processing where the finds included a large number not only of ready-made objects, but of semi-finished forms and production waste. A very important kind of production was wood-processing; the finds included a large number of stone balls for flat horizontal rollers, counterweight fly-wheels for vertical wood-turning machines, small hammers for metal processing and possibly, for paint-grinding. Also, a small number of grain-grinders was found. In fact, such craftsmanship was known to have occurred in this region in the previous period (the Sabatinovka culture), but the emergence of new types of objects (bridle mouthpieces, a leather-strap bridle plaque, cable-making tools, respectively) implies innovation in manufacturing technologies that no doubt, suggest the bridle mouthpieces emerged locally. This is proven by the finds of a full technological chain from semi-finished horn to ready-made objects.

The workshop with such a full technological process is the only one found so far in the whole Eurasian region. The finds of similar bridle mouthpieces in the area from the Danube to the Altai Mountains allow making a statement about the priority of production of such objects in our region. We can also speak about sufficiently intensive means of movement (transportation) (horses) and about the permanent trade flow in this region.

Certain connections are suggested by some quantity of artifacts that cause no doubts about the location of their origin. Importantly, those artifacts are not objects of exchange – trade. First of all, those include stone originating from Asia Minor (the Aegean area), which had come to the region as a piece of ballast in the process of sea traveling. Finds of that group include bones of a dolphin, remainders of the sailors’ food during the voyages. Raisin stones could also have been the sailors’ food or an additional object of trade. An imported wolverine skull had been probably used for votive purposes by the migrants (travelers, merchants) themselves. Migration of bearers of this culture, not the technologies as such, is suggested by anthropological data (skulls in cult burials). One can argue about the migration of master

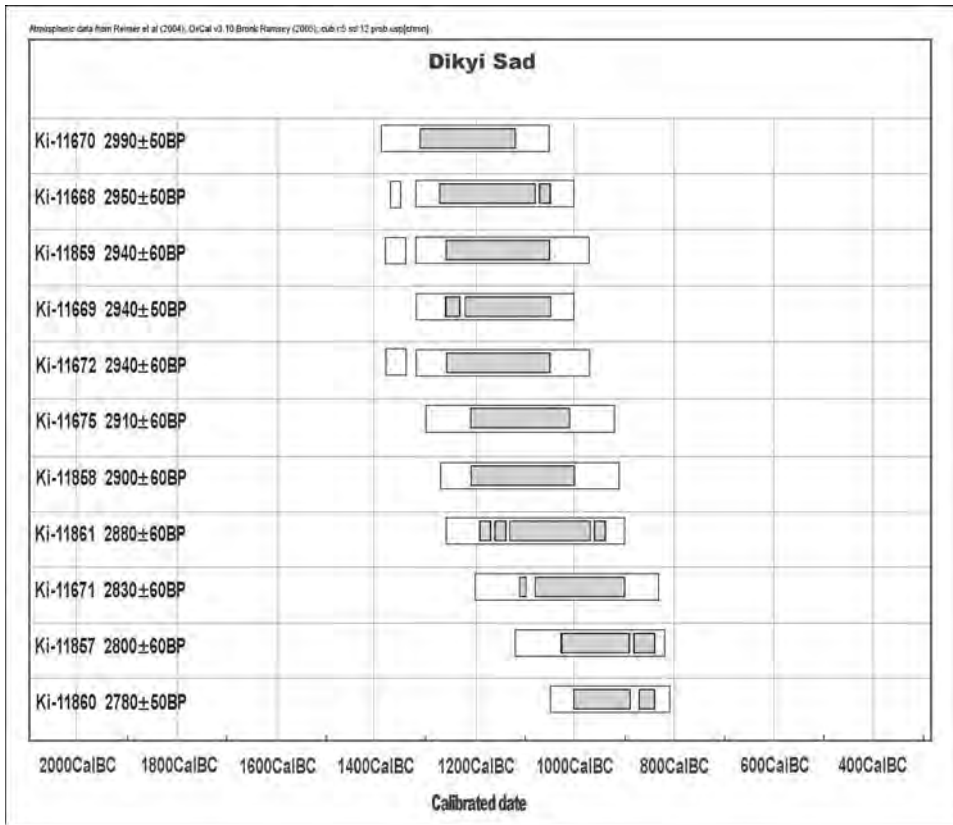

Fig. 7. “Dyki Sad” fortress, Mykolajiv. Absolute dates

house-builders who had known the technology of building adobe walls on stone basements with the use of a regular brick-mould system, earlier unknown in the region.

3. DATING THE SETTLEMENT AND ARCHITECTURAL CONSTRUCTIONS

The lifetime of the monument, according to ^{14}C dating, falls within the range of 1250 – 900 cal. BC (Fig. 7). Generally, the lifetime of the monument, according to both the ^{14}C and the typological dating falls within the range of the late 13th

century to the 12th century BC (¹⁴C, some forms of ceramics). The foundation dates back to the mid 12th century – mid 11th century (¹⁴C), the 10th century is the top date taken by some ceramic shapes, related by the typological methodology to the 10th century (or possibly to the early 9th century) BC, (the so-called “Cimmerian steppe” ceramics are known more commonly by the burial mound graves). There is no doubt about the monument’s lifetime within such a broad time range. The remainders of housing and production constructions that had existed practically at the same time, bear traces of repair works and re-planning; therefore, it is quite realistic that the monument could have existed for more than 300 years.

Most of the dug-in constructions of the “citadel” and the “*posad*” had been in the form of occupied housing [Gorbenko 2007]. They were built in the shape of a rectangle with rounded corners and stretched in a long axis along the Ingul River and have preserved stone masonry fragments (socle constructions and façade coating). The sizes of the rooms ranged from 4-6 to 7-8 meters, made up to 0.8-1.1 meters deep. The ground constructions were used by the local dwellers as economic constructions cattle enclosures, workshops and storage facilities. Some of these rooms contained remainders of stone basements of the walls (socle constructions), which had been made of local limestone in one row, from two to five layers with bonding elements. The roofs had been made single-sloped or double-sloped and the stamped-down floor had borne traces of many layers of clay applied to it. The economic/ household, ritual and pole pits, and open hearths had been located at floor level in the buildings. The pits, as well as the foundation pits of the buildings, had been filled with ceramics, animal bones; some ritual (cult) pits had been purposefully filled with clean soil and sometimes contained human skulls without the lower jaw, turtle shells and small “fortune-telling” stones

The cult complexes of the fortress’s “citadels” were deepened constructions with adobe walls and stone wall foundations (facing and socles). The roofs were double-sloped and the stamped-down floors had traces of a more accurate clay covering. There were ritual pits at the floor level of the constructions. The filling of the pits contained, in various compositions, human skulls, turtle shells, animal bones, early ceramic vessels, and stones. Most such pits were covered with fire-beds [Gorbenko 2001].

Of particular interest is the earliest ritual – a cult complex that consisted of an oval room with two large fire-beds at both sides of the entrance and a ramp, about 1 meter wide, specially cut into the slope. The declivity angle of the ramp was about 30 degrees, while its long axis was aimed at the summer sunrise (observation made on June 21). Analysis of the cult rooms of the settlement’s citadel allows the conclusion that its dwellers had regularly practiced various rituals connected with worshipping the sun, the moon and fire (the ritual pits, the cult ramp), had honoured the spirits of their ancestors and heroes (burial of skulls in special pits) and had practiced the cult of cattle-breeding fertility [Gorbenko 2001].

The settlement's fortifications consisted of two moats (the outer moat around the settlement and the central moat around the "citadel"). The outer moat went along the south-west – north-east axis. Its researched part is 45 meters long, 2-3 meters wide and 1.2 – 1.3 meters deep from the mainland soil level (the other part of the moat was destroyed by contemporary constructions). The filling contained fragments of ceramic pottery, stone working tools, a fragment of a celt casting mould, animal bones, and a cattle horn. The south-eastern wall of the moat contained massive limestone slabs (the stones had slid down into the moat).

The stone slabs displayed slight traces of processing where they had been slightly hewn. Given the location of the slabs, one may assume them to have been the facing of the inner wall of the moat. It is also possible that the facing had served the function of a foundation of a fence or a defense (fortification) wall. Judging by the nature of the obstructions, the stone laying had consisted of three or four layers. The slabs had been presumably laid on a clay-mud mixture with elements of strengthening "bandaging". The moat surrounding the "citadel" of the fortified settlement with a large curve had stretched along the south-east – north-west axis. The researched part of the moat was 80 meters long (the total length had been about 120 – 130 meters), 5 meters wide, and 2.5 – 3 meters deep below the mainland soil level. The moat had been filled with an ash layer rich in ceramics, stone, horn and animal bone tools, bronze, animal and fish bones, and human skulls and bones. In the lower part of the moat there were preserved slabs that had served as a facing of the moat's inner wall.

The eastern part of the excavated section of the moat contained an intact original construction that consisted of large limestone slabs, provisionally interpreted as a bridge. The construction, rectangular in projection, stretched across the moat along the north – south line with a slight deflection to the north – east. Its dimensions were 3.64 x 2.0 meters, and the central part – due to the shift of the slabs – was 1.4 meters wide. The bridge presented itself as double-façade brickwork. The inner part of the foundation of the bridge, most probably, served the function of casing for the outer walls of the construction, and the traces of burning, where remainders of ceramics of the Belozerka type and animal bones at the bottom under the central part of the basement, point to traces of a certain ritual that involved making a building sacrifice. It is possible the sacrifice had been made in the ceramic vessels, which had been placed into the foundation of the stone construction in order to give sacral strength and power to the construction.

Judging by the construction of the stone foundation, the bridge had probably been made of wood and served for entering the "citadel". The upper part of a human skull, buried at the bottom of the moat and accompanied by ceramics of the Belozerka culture, a laying technique used to build the bridge construction and the finds (ceramics, bone tools) – all leave no doubts about the age of the set-

tlement's fortification constructions as definitely belonging to the late Bronze Age [Gorbenko *et al.* 2005].

The finds made in the studied area of the “*posad*” included a fortification moat with remainders of stone facing, 11 “rooms” located at the ground level and slightly or significantly deepened constructions. Among those constructions there were household/economic premises: cellars, repositories, adobe-walled houses with remainders of stone constructions, three housekeeping pits and an economic ground containing 21 pits (both housekeeping and ritual/cult ones). The pits were located on a flat ground between the huts, thus making a kind of central economic square of the “*posad*”. The pits contained fragments of ceramic pots, animal and fish bones, remainders of charred seeds of common millet, “*dvuzernianka*” wheat (*Triticum dicoccum*), common grape vine (*vitis vinifera*) and charcoal.

Therefore, the architectural composition of the “Dykyi Sad” allows defining it as a fortified settlement, a “town” with the full set of definitions of that socio-economic structure that includes the ‘citadel’, the “*posad*”, the “*slobodka*” behind the outer moat, the cult and administrative and craft structures. Furthermore, the monument's materials displayed differences in the social purposefulness of individual complexes, which could be defined by the compositions of food (judging by the bone remnants), the selections of ceramic vessels, the level of “comfort” of the rooms and the number of various facilities, like the cellar pits, stove-pits in a number of premises, the variety of distinct cults that had not duplicated each other but determined the complex life cycle connected to protective magic (human skulls, anthropomorphous stellae, specific animals, fire rites) and most probably trade and fertility cults (stone phallus models). In addition, the settlement's materials contained objects bearing traces of a sign/symbol system (ceramic “tags”). The symbols on them, resembling the linear “B” writing, had been made with the help of three kinds of pigment paint [Grebennikov 1996].

Taking into account the presence of the Belozerka Steppe ceramics, it is possible to argue about the co-existence of the “Dykyi Sad” dwellers with bearers of that culture for as long as up to the beginning of the Iron Age in this region in 900 – 800 BC.

4. CAUSES OF EMERGENCE OF THE SETTLEMENT

The emergence of the monument was prompted by two reasons. First, a subjective geographic one as mentioned above, namely it was the highest point of the Black Sea shore with the exit to convenient watersheds and, unlike the Trasniestria (the Thracian world) and the Dnieper area (Eastern – Eurasian steppes), the Bug

region was thinly, specifically populated as a border (buffer) territory between the sedentarised Central Europe and nomadised Eurasia Steppe. Moreover, this was the shortest way to a direct watershed between the Southern Bug and the Dniester rivers with a watershed leading to the most convenient exits to Central and Northern Europe. Both from the West and from the East the hydrographic network for the Northward way by land is so confusing and complex that the watershed had been used from the Neolith epoch to Middle Ages, among others by Sarmatians to reach Central Europe (Hungary) and by Goths to the Northern Pontic area and the Crimea.

The reasons for the creation of such routes was the search for convenient ways to the Volhynia and Baltic deposits of amber. In addition, it was a convenient trans-shipment point of the ground – sea route and the crossroads of the east-west to north-south routes, as discussed above.

The objects remaining from the start of exploration of the territory included a building with a “ramp” and a lower cultural layer of the outer moat, separated with a hiatus from the upper layer of the filling. The ceramic material in those objects was typologically earlier in composition.

The second main stage was represented by the existing system of city planning of a “citadel”, a moat, the “suburbs”, the “*posad*” (a small semi-urban settlement) – which corresponds with the classical definition of the notion of a “city”, “*cives*”. Several objects displayed traces of destruction and fire. The filling of the rooms and the moat contained fragments of human skulls and individual human bones. However, the absence of arrow-heads in the cultural layer does not allow discussion of a possible military assault of the settlement.

The recorded traces of secondary use of earlier destroyed constructions, with the building of lighter wattled or cane-like walls, and the presence of ceramics typical for the steppe burial mounds of a later period, point to changes in the region with the beginning of the Iron Age. Recorded artefacts prove that the “Dykyi Sad” as a social-economic centre, a settlement, ceased to exist and was used as a traditional administrative and cult centre for long-distance trade connections. This point is also supported by the practical lack of materials in the upper layer of the moat filling.

Further archaeological studies of the monument will allow finally to identify the place of the settlement in the region’s cultural and chronological scheme. The fact that the steppe surrounding the “Dykyi Sad” settlement (at its late stage) belonged to the Cimmerian culture allows its identification with the “city of the Cimmerian people” mentioned by Herodotus. The city dwellers reportedly maintained close economic, cultural and political contacts with the surrounding populations of ancient Oecumena.

ABBREVIATIONS

- AA – Archäologischer Anzeiger. Berlin
ActaArch – Acta Archaeologica. Copenhagen
ActaArchHung – Acta Archeologica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
- AAS – Anatolian Archaeological Studies. Tokio
AJA – American Journal of Archaeology. New York
AoF – Altorientalische Forschungen. Berlin
AnSt – Anatolian Studies. London
APŚ – Archeologia Polski Środkowoschodniej. Lublin
ARM 4 – Dossin G., Lettres. Textes cunéiformes, vol XXV. Musée du Louvre, Département des Antiquités Orientales, 1951. Paris
- AVL – Arkheologia Vostochno-Evropeiskoi Lesostepi. Voronezh
BAR IS – British Archeological Raports. International Series. Oxford
BICS – Bulletin of the Institute of Classical Studies of the University of London. London
- BPS – Baltic-Pontic Studies. Poznań
BSA – The Annual of the British School at Athens. London
CAD – Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, I.J. Gelb, B. Landsberger, A.L. Oppenheim, E. Reiner (Eds), 1964 - . Chicago
- JBS – Journal of Baltic Studies. Abingdon
JCH – Journal of Cultural Heritage. Amsterdam
JCS – Journal of Cuneiform Studies. Chicago
JESHO – Journal of the Economic and Social History of the Orient. Leiden
- JIES – The Journal of Indo-European Studies. Waschington D.C.
JRAI – Journal of the Royal Anthropological Institute. London
JRGZM – Jahrbuch der Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz. Mayence
- KSIA – Kratkiye soobscheniya Instituta Arkheologii. Moskva
KSIIMK – Kratkiye soobscheniya Instituta Materialnoy Kultury. Moskva
MDP 22 – Scheil V., Actes juridiques susiens. Mémoires de la mission archéologique de Perse, Vol XXII, 1930. Paris
- MIA – Materialy i issledovaniya po Arkheologii SSSR. Moskva-Leningrad
- NA IA NANU – Nauchniy Arkhiv Instytutu Arkheologii Natsionalnoy Akademii Nauk Ukrainy. Kiev

- NHMU – National History Museum of Ukraine. Kiev
 OJA – Oxford Journal of Archaeology. Oxford
 PBS 8/2 – E. Chiera, *Old Babylonian Contracts*, 1922. Philadelphia
 Posiedzenia P.I.G. – Posiedzenia Państwowego Instytutu Geologii. Warszawa
 PPS – Proceedings of the Prehistoric Society. London
 PZ – *Prähistorische Zeitschrift*. Berlin
 RA – *Rossiyska Arkheologiya*. Moskva
 RA 36 – *Revue d'Assyriologie et d'Archeologie orientale*, 1938. Paris
 Riftin – A.P. Riftin, *Staro-vavilonskie iuridicheskie i administrativnye dokumenty v sobraniakh SSSR*, 1937. Moskva
 SA – *Sovetska (Sovetskaja) Arkheologiya*. Moskva
 UET V – H.H. Figulla, Martin W.J., *Letters and Documents of the Old Babylonian Period. Ur Excavation Texts*, 1953. London
 VDI – *Viestnik Drevney Istorii*. Moskva
 WA – *Wiadomości Archeologiczne*. Warszawa
 ZA – *Zeitschrift für Assyriologie*. München

REFERENCES

- Akulov A.G.
 1996 Ob odnom archeologicheskom sjuzhete. In: *Severo-Vostochnoe Priazovye v sisteme evraziyskikh drevnostej (eneolit – bronzovyi vek)* 1: 123-126. Donetsk.
- Alechin W.W.
 1951 *Geografija rastienii*. Moskva.
- Alekseyeva E.M.
 1978 *Antichnye busy v Severnom Prichernomorie*. Moskva.
- Andrałójć M.
 1993 Pochówki psów kultury łużyckiej na stanowiskach 12 i 13 w Kołudzie Wielkiej (gm. Janikowo, woj. bydgoskie). *Ziemia Kujawska* 9: 183-199.
- Andreou S., Fotiadis M., Kotsakis K.
 1996 The Neolithic and Bronze Age of Northern Greece. *AJA* 100: 573-574.
- Andrieşescu J.
 1926 Consideratiuni asupra tezaurului dela Vălci-Trăn, lângă Plevna (Bulgaria). *Memoriile Secțiunii Istorice* 5: 7-48.

Androsov A.V., Marina Z.P., Zavgorodny D.I.

1991 Eneolitieskiy kurgan u sela Boguslav v prisamare. In: *Problemy archeologii Podneprovya*, 4-19. Dnipropetrovsk.

Androsov A.V., Yaremenko I.I., Martiushenko D.V.

1990 Kurgany epokhi eneolita – bronzovogo veka Kamenskogo polya. In: *Issledovaniya po arkheologii Podneprovya*, 4-22. Dnipropetrovsk.

Andrzejowska M.

2008 Stanowisko ze schyłku epoki brązu i z wczesnej epoki żelaza w Dziecinowie, pow. otwocki. *Wiadomości Archeologiczne* 60: 225-315.

Anthony D.

1986 The “Kurgan Culture”, Indo-European origins, and the domestication of the horse: a reconsideration. *Current Anthropology* 27 (4): 291-213.

1998 The Opening of the Eurasian Steppe at 2000 BC. In: V.H. Mair (Ed.) *The Bronze Age and Early Iron Age Peoples of Eastern Central Asia*. Vol. 1, 63-99. Washington.

Anthony D., Brown D.

2000 Eneolithic horse exploitation in the Eurasian steppes: diet, ritual and riding. *Antiquity* 74: 75-76.

Angel L.J.

1973 Human Skeletons from Grave Circles at Mycenae. In: G.E. Mylonas (Ed.) *Ο Ταφικός Κύκλος Βτων Μυκηνηων*, 379-397. Athens.

Archibald Z.

2002 The Shape of the New Commonwealth. Aspects of the Pontic and Eastern Mediterranean Regions in the Hellenistic Age. In: G.R. Tsetschladze, A.M. Snodgrass (Eds) *The Greek Settlement in the Eastern Mediterranean and the Black Sea*. *BAR IS* 1062: 49-72.

Archiwum

2003-2007 Archiwum kwerendy zbiorów muzealnych i quasimuzealnych z trasy “szlaku Bałtyk- Bug-Boh- Pont”, Dokumentacja elektroniczna – maszynopis w zbiorach Zakładu Prahistorii Polski, Instytutu Prahistorii UAM (Electronic documentation – typescript held in the archives of the Dept. of Polish Prehistory, AMU Institute of Prehistory). Poznań.

Artemenko I.I.

1961 *Plemena Verkhnego i Srednego Podneprovya v epokhu bronzy*. Moskva.

1964a Neolitieskie stoyanki i kurgany epokhi bronzy bliz s. Khodosovichi, Gornskoy obl. BSRR. In: *Pamyatniki kamennogo i bronzovogo vekov Evrazii*, 31-67. Moskva.

1964b Verhnee Podneprove v epohu pozdnego neolita i bronzy. *KSLA* 101:9-18.

1967 *Plemena verkhnego i srednego Podneprovya v epokhu bronzy*. Moskva.

- 1976 Mogilnik srednedneprovskoy kultury v urochische Strelitsa. In: *Eneolit i bronzovyi vek Ukrainy*, 69-96. Kiev.
- 1985 Srednedneprovskaya kultura. In: D.Ja. Telegin (Ed.) *Pervobytnaya arkheologiya. Arkheologiya Ukrainskoy SSR*, T. I, 364-375. Kiev.
- 1987a Kultury shnurovoj keramiki: srednedneprovskaya, podkarpatskaya, gorodokskozdolbitskaya, stzhizhovskaya kultury. In: *Epokha bronzы lesnoy polosy SSSR*, 35-51. Moskva.
- 1987b Sviazi plemen srednedneprovskoy kultury. In: *Mezhplemennye sviazi epoki bronzы na terrytorii Ukrainy*, 6-16. Kiev.
- 1987c Komarovskaja kultura. In: O.N. Bader, D.A. Kraynov, M.F. Kosarev (Eds) *Epocha bronzы lesnoy polosy SSSR. Arkheologia SSSR*, 113-116. Moskva.
- Artursson M., Nicolis F.
- 2007 Cultural Relations Between the Mediterranean and the Baltic Seas during the Bronze Age? The Evidence from Northern Italy and Southern Scandinavia. In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Laffineur (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders. Aegaeum 27*: 331-342. Liège.
- Astour M.
- 1995 Overland Trade Routes in Ancient Western Asia. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1401-1420. London – New York.
- Atlas
- 2005 *Polonia. Atlas map z XVI – XVIII wieku*. Warszawa.
- Atlas Świata
- 1962 PWN
- Avilova L.I., Orlovskaya L.B.
- 2003 Radiouglerodnyi metod i problemy datirovania bronzovogo veka. *KSI&A* 214: 9-20.
- Avruch K.
- 2000 Reciprocity, Equality, and Status – Anxiety in the Amarna Letters. In: R. Cohen, R. Westbrook (Eds) *Amarna Diplomacy. The Beginnings of International Relations*, 154-164. London – Baltimore.
- Baczyńska B.
- 1994 *Cmentarzysko kultury mierzanowickiej w Szarbi, woj. Kieleckie. Studium obr&odku pogrzebowego*. Kraków.
- Bader O.N.
- 1970 *Bassejn Oki v epohu bronzы*. Moskva.
- Bagińska J., Machnik J.
- 2003 Wyniki ratowniczych badań zniszczonego kurhanu na stanowisku 31 w Werszczyca, pow. Tomaszów Lubelski na Grzędzie Sokalskiej. Wyodrębnienie

- grupy sokalskiej kultury ceramiki sznurowej. *Archeologia Polski Środkowo-wschodniej* 4: 38-57.
- Bagušienė O., Rimantienė R.
1974 Akmeniniai gludinti dirbiniai. In: R. Rimantienė (Ed.) *Lietuvos TSR archeologijos atlasas, T. I, Akmens ir žalvario amžiaus paminklai*, 84-205. Vilnius.
- Bakker J.A.
1976 On the Possibility of Reconstructing Roads from the TRB Period. *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, jaargang* 26: 63-91.
- Bakker J.A., Kruk J., Lanting A.E., Milisauskas S.
1999 The Earliest Evidence of Wheeled Vehicles in Europe and the Near East. *Antiquity* 73 (282): 778-790.
- Balaguri E.A., Krushelnicka L.I., Pavliv D.Ju., Popovich I.I., Sveshnikov I.K., Peleshchishin, N.A., Maleev Ju.N.
1990 *Arkheologia Prikarpatya, Volini i Zakarpattia. Eneolit, bronzá i rannee zeležo*. Kiev.
- Balcer B.
1975 *Krzemień świeciechowski w kulturze pucharów lejkowatych. Eksploatacja, obróbka i rozprzestrzenienie*. Wrocław.
1981 Związki między kulturą pucharów lejkowatych (KPL) a kultura trypolisną na podstawie materiałów krzemiennych. In: T. Wiślański (Ed.) *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce (studia i materiały)*, 81-91. Poznań.
1983 *Wytwórczość narzędzi krzemiennych w neolicie ziem polskich*. Wrocław.
- Balcer B., Machnik J., Sitek J.
2002 *Z pradziejów Roztocza. Na ziemi zamojskiej*. Kraków.
- Balon J.
1998 Regiony fizycznogeograficzne. In: *Encyklopedia Geograficzna Świata. Europa*, 60-67. Kraków.
- Bandrivsky M.
2002 *Mogilnik v Petrikovi bilja Ternopolya v konteksti pochovalnogo obryadu visocko kulturi*. Lviv.
2003 Poselennya rannzaliznogo viku u Winnikach ta problema zavershalnogo etapu isnuvannya visocko kulturi. *Arkheologii doslidzhennja Lvivskogo universitetu* 6: 204-219. Lviv.
2006 Klepani "kazany" i dvolezovi sokyry: shchodo vytokiv relegiynykh ujaven na zakhodi Ukrainskoho Lisostepu v pizniy period epokhy bronzы. In: *Materiały i doslidzhennya z arkheologii Prykarpatya i Volyni*, 11: 38-64. Lviv.
- Bandrivsky M., Krushelnicka L.
1998 Osnovni periodi rozvitku visocko kulturi (za materiałami pochovalnich

- pamyatok), *Zapiski Naukovogo Tovaristva imeni Shivchenka* 235: 193-247. Lviv.
- Bard K.A.
 2000 The Emergence of the Egyptian State (c. 3200–2686 BC). In: I. Shaw (Ed.) *The Oxford History of Ancient Egypt*, 61-88. Oxford.
- Bartelheim M.
 1998 Studien zur böhmischen Aunjetitzer Kultur – Chronologische und chorologische Untersuchungen. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*, Bd. 46. Bonn.
- Bass G.F.
 1995 Sea and River Craft in the Ancient Near East. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1421-1432. London – New York.
- Bátora J.
 2006 *Štúdie ku komunikácii medzi strednou a východnou Európou v dobe bronzovej*. Bratislava.
- Beck C.W.
 1966 Bemerkungen zur infrarotspektroskopische Herkunftsbestimmung von Bernstein. *JRGZM* 13: 292-295.
- Bednarek R., Prusinkiewicz Z.
 1997 *Geografia gleb*. Warszawa.
- Benecke N.
 1998 Diachroner Vergleich der Pferdehaltung im Karpatenbecken und in der osteuropäischen Steppe während der vorchristlichen Metallzeiten. In: B. Hänsel, J. Machnik (Ed.) *Das Karpatenbecken und die osteuropäischen Steppe. Nomadenbewegungen und Kulturaustausch in der vorchristlichen Metallzeiten (4000–500 v. Chr.)*, 91-98. München – Rahden/Westfalen.
- Berezanskaya S.S.
 1972 *Sredniy period bronzovogo veka v Severnoy Ukraine*. Kiev.
 1998 Hordeevka – ein bronzezeitliches Kurhan-Gräberfeld am Südlichen Bug. In: B. Hänsel, J. Machnik (Eds) *Das Karpatenbecken und die osteuropäische Steppe*, 324-341, München – Randen/Westfalen.
 1999 Mogilnik epokhi bronzы Gordeevka na Yuzhnom Bugie. *RA* 4: 148-153.
- Bereznaskaya S.S, Goshko T.J, Samolyuk V.O
 2004 Kollektivne pochovannja tshtsineckoy kulturi na r. Goryn'. *Archeologiya* 1: 111-125.
- Berezanskaya S.S., Kločko, V.I.
 1998 Das Gräberfeld von Hordeevka. *Archäologie in Eurasien* 5. Rahden/Westfalen.

Berezanskaya S.S., Lobay B.I.

- 1994 Kurganniy mogilnik bronzovoy doby poblizu s. Gordižvka na Pivdiennomu Buzi. *Arkheologia* 1994 (4): 140-153.

Berezanskaya S.S., Okhrimenko H.V., Pyasetsky V.K.

- 1987 Novi pamiatky skhidnotshynetskoj kultury na Volyni. *Arkheologia* 60: 50-58.

Berezanskaya S.S., Shumova B.O.

- 2002 Gordiyvskiy mogilnik: kompleks obryadovo-pokhovalnogo burshtinu. In: *Naukovi zapiski* 20 (1): 151-154. Kiev.

Berounská M.

- 1987 Bulavy ve středni Evropé. *Praehistorica* 13: 27-61.

Bernbeck R.

- 2004 Gesellschaft und Technologie im frugeschichtlichen Mezopotamien. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 49-68. Mainz am Rhein.

Bessonova S.S.

- 2007 Fiala iz Bratoliubovskogo kurgana. K voprosy o kompozitsii. In: *Muzeini chytannia. Materialy Mizhnarodnoi konferentsii "Yuvelirne mystetstvo – pohliad kriz viky"*. Kiev.

Bidzilya V.I., K.P. Bunyatyan, A.V. Nikolova

- 2005 Kurgan dobi bronzi bila s. Kochubeivka na Umanshchini. In: *Na poshanu Sofii Stanislavivni Berezanskoy (zbirka naukovikh prac)*, 118-131. Kiev.

Bieliński P.

- 1985 *Starozytny Bliski Wschód; Od początków gospodarki rolniczej do wprowadzenia pisma*. Warszawa.

- 1991 *Ubajd Północny*. Warszawa.

Bierezańska Z.

- 1972 Kultura trzciniecka na Ukrainie. *Archeologia Polski* 17: 259-305.

Blajer W.

- 1998 Przyczynek do dyskusji o znaczeniu metalurgii brązu w zachodnim odłamie kultury trzcinieckiej. In: A. Koško, J. Czebreszuk (Eds) *"Trzciniec" – system kulturowy czy interkulturowy proces?*, 337-342. Poznań.

Bloedow E.

- 1988 The Trojan War and Late Helladic III C. *PZ* 63: 23-53.

- 1999 "Hector is a lion": new light on warfare in the Aegean Bronze Age from the Homeric simile. In: R. Laffineur (Ed.) *Problemos. Le contexte guerrier en Egée à l'Age du Bronze*. *Aegaeum* 19: 285-293. Liège.

Bobrinsky A.A.

- 1887 *Kurgany i sluchainye archeologicheskie nakhodki bliz mestechka Smela I*. Sankt Petersburg.

- 1894 *Kurgany i sluchainnye archeologicheskie nakhodki bliz mestechka Smela II*. Sankt Petersburg.
- Bochkarev V.S.
- 1968 Problema Borodinskogo klada. *Problemy Arkheologii* 1: 129-154.
- 1995 Kulturogenез i razvitie metalloproduktstva v epokhu pozdnei bronzy. In: *Drevnie indoiranskie kultury Volgo-Uralya (II tys. Do n. e.)*, 114-123. Samara.
- 2006 Severopontiyskoe metalloproduktstvo epokhi pozdnei bronzy. In: *Materialy tematicheskoi nauchnoi konferentsii "Proizvodstvennye tsentry: Istochniki, 'dorogi', areal raspostraneniya"*, 53-74. Sankt Petersburg.
- de Boer J.G.
- 2007 The Earliest Possible Date of Greek Colonisation along the Western Pontic Area. In: I. Lazarenko (Ed.) *Ancient Civilisations and the Sea. International Conference a Tribute to the 70th Anniversary of prof. Michail Lazarov, Varna 13th-15th October 2004, Acta Musei Varnaensis* 5, 121-140. Varna.
- Bogatyriev P.
- 1979 *Semiotyka kultury ludowej*. Warszawa.
- Bokiy N.M.
- 1993 Znakhidky kifs'koy zbroy z Kirovogradschyny. In: *Naukovi zapysky z istorii Ukrainy* 2: 87-92. Kirovograd.
- Bollweg J.
- 1999 Vorderasiatische Wagentypen im Spiegel der Terracottaplastik bis zur Altbabylonischen Zeit. *Orbis Biblicus et Orientalis* 167. Göttingen.
- Boltryk Y.V.
- 1990 Sukhoputnye kommunikatsii Skifii (po materialam novostroechnykh issledovaniy ot Priazovya do Dnepra). *SA* 4: 30-43.
- 2000 Osnovnoy torgovyy put' Olvii v Dneprovskoe lesostepnoe Pravoberezhe. In: *RA* 1: 121-130.
- 2004 Socialnaia struktura Skifii 4 v. do R.X., otrazhennaia v pogrebalnykh pamiatnikakh. In: *Kimmerowie, Scytowie, Sarmaci. Księga poświęcona pamięci prof. T. Sulimirskiego*, 85-91. Kraków.
- Bondar N.N.
- 1974 *Poselenia Srednego Pondeprovia epokhi rannei bronzy*. Kiev.
- 1990 Poselenie epokhi rannei bronzy na Nizhnem Dnepre. In: *Issledovania po arkheologii Podneprovia*, 38-50. Dnipropetrovsk.
- Bonev A.
- 1995 The Gold Treasure from the Vulchitrun Village (Pleven District) and the Problems of Cultural Contacts in Southeast Europe in the Second Half of the Second Millennium BC. In: D.W. Bailey, I. Panayotov (Eds) *Prehistoric Bulgaria*, 277-289. Madison.

Boratyńska K.

- 1993 Systematyka i geograficzne rozmieszczenie. In: W. Bugała (Ed.) *Grab zwyczajny – *Carpinus betulus* L. Nasze drzewa leśne*, 17-50. Poznań – Kórnik.

Boratyńska K., Boratyński A.

- 1990 Systematics and geographical distribution. In: S. Białobok (Ed.) *Buk zwyczajny. *Fagus sylvatica* L. Nasze drzewa leśne*, 27-73. Warszawa – Poznań.

Borchhardt J.

- 1972 *Homerische Helme*. Mainz.

Boroffka N.

- 1998 Bronze- und früheisenzeitliche Geweihtrensenknebel aus Rumänien und ihre Beziehungen. Alte Funde aus dem Museum für geschichte Aiud Teil 2. *Eurasia Antiqua* 4: 81-135.
- 2004 Bronzezeitliche Wagenmodelle im Karpatenbecken. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 347-354. Mainz am Rhein.

Boroffka N., Ciemy J., Lutz J., Parzinger H., Pernicka E., Weisgerber G.

- 2002 Bronze Age Tin from Central Asia. In: K. Boyle, C. Renfrew, M. Levine (Eds) *Ancient Interactions: East and West in Eurasia*, 135-159. Cambridge.

Bouzek J.

- 1985 *The Aegean, Anatolia and Europe: Cultural Interrelations in the Second Millennium BC*. Göteborg.
- 1996 Greece and the Aegean Area and its Relation with Continental Europe. *ActaArch* 67: 175-181.
- 2005 Urbanisation in Thrace. In: J. Bouzek, L. Domaradzka (Eds) *The Culture of Thracians and Their Neighbours. BAR IS 1350*: 1-7.

Bóna I.

- 1975 *Die Mittlere Bronzezeit Ungerns und Ihre Südöstlichen Beziehungen*. Budapest.

Bratchenko S.N.

- 2007 Katakombne “baroko” z obami ta pentlyami v sistemi ornamentatsiyi. In: *Materiyali ta doslidzhennya z arkheologii Skhidnoyi Ukrainy* 7, 103-109. Luhansk

Bratchenko S.N., Sanzharov S.N.

- 2001 *Ridkisini bronzovi znariaddia z katakomb Siverskodonechynny ta Donshchyny 3-go tys. do n.e.* Luhansk.

Bratchenko S.N., Shaposhnikova O.G.

- 1985 Katakombnaya kulturno-istoricheskaya obshchnost. In: *Arkheologiya ukrainskoy SSR*, vol. 1, 403-420. Kiev.

Bratchenko S.N., Shvecov M.L.

1991 Severskodentskie kakakombnye pogrebeniya na reke Krasnala. In: *Katakombnye kultury Severnogo Prichernomorja*, 165-186. Kiev.

Braychevskiy M.Y.

1959 *Rymska moneta na terytorii Ukrainy*. Kiev.

Brea M.B., Cardarelli A., Cremasche M.

1997 *La Terramare*. Milan.

Breymeyer A.

1991 Ekosystemy. In: L. Starkel (Ed.) *Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze*, 514-547. Warszawa.

Brjusov A.Ja., Zimina M.P.

1966 *Kamennye sverlenye boevye topory na territorii evropejskoy chasti SSSR*. Moskva.

Bronicki A.

1991 Późnoneolityczne i wczesnobrązowe toporki kamienne z obszaru województwa chełmskiego. In: J. Gurba (Ed.) *Schylek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce Środkowowschodniej*, 297-340. Lublin.

1997 Zimne, rejon Włodzimierz Wołyński, osada z okresu neolitu – stan badań i zakres problematyki badawczej. In: J. Ilkjaer, A. Kokowski (Eds) *20 lat archeologii w Masłomęczu I*: 35-48. Lublin.

Bronicki A., Kadrow S.

1987 Osada neolityczna w Majdanie Nowym, woj. Chełm. *Sprawozdania Archeologiczne* 39: 89-129.

1998 Schyłkowoneolityczne topory kamienne z terenu województwa chełmskiego. *Metrologia. Zagadnienie utylizacji egzemplarzy uszkodzonych i destruktywów*. *APŚ* 3: 260-275.

Bronicki A., Kadrow S., Zakościelna A.

2003 Radiocarbon Dating of the Neolithic Settlement in Zimne, Volhynia, in Light of the Chronology of the Lublin-Volhynia Culture and the South-Eastern group of the Funnel Beaker Culture. In: A. Kośko (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper*. *BPS* 12: 22-66.

Bronk Ramsey C.

2005 OxCal v. 3.10, Oxford (www.rlaha.ox.ac.uk)

Brovender Ju.M.

1997 K voprosu o vydelenii dono-donetskoy proizvodstvennoi zony metallurgii i metallobrabotki v epokhu pozdnei bronzy. In: *Materialy 3-go Ukrainsko-Rossiyskogo polevogo seminara "Doba bronzy Dono-Donetskogo regiony"*, 6-11. Kiev – Voronizh – Perevalsk.

- 2005 Marmyshskiy proizvodstvennyi kompleks Donetskogo gorno-metallyrgicheskogo tsentra epokhi bronzы (nekotorye itogi issledovaniy). In: *Materialy II-go mizhnarodnogo Marmyskogo polyovogo seminaru "Problemy girnychoi arkheologii"*, 11-23. Alchevsk.
- 2006 *Problemi girnoy arkheologii (Materiali III-go kartamiskogo polevogo arkheologichnogo seminaru)*. Alchevsk.
- 2007 Kartamysh Bronze Age Mining-Metallurgical Complex in the Eastern Ukraine. In: *The 2007 AEA Annual Conference "Eurasian Perspectives on Environmental Archaeology"*, 49-51. Poznań.
- 2008a O kharaktere i masshtabakh proizvodstvennoi dejatel'nosti na Marmyshskom gorno-metallurgicheskom komplekse epokhi bronzы. In: *Materialy VI Mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsii "problemy istorii i arkheologii Ukrainy"*, 13. Kharkov.
- 2008b Tekhnogennyy uchastok rudnika Chervone Ozero-I (nekotorye itogi issledovaniy). *Drevnosti*: 23-28. Kharkov.
- Brovender Ju.M., Gayko G.I., Shubin Ju.P.
- 2005 Geologichni ta tekhnologichni ocblyvosti rozrobky midnykh rud v starodavnykh kopalnyakh Marmysha. In: *Materialy II-go mizhnarodnogo Marmyskoho polyovogo seminaru "problemy girnychoi arkheologii"*, 47-513. Alchevsk.
- Brovender Ju.M., Zagorodnyaya O.N.
- 2007 Formalno-tipologicheskyy analiz metalloproizvodstva berezhnovsko-maevskoi srubnoi kultury. In: *Materialy VI-go mizhnarodnogo Marmyskoho polyovogo seminaru "problemy girnychoi arkheologii"*, 52-68. Alchevsk.
- Bruyako I.V.
- 2005 *Rannie kochevniki v Evrope (X-V w. do R.X.)*. Kishinev.
- Bryce T.
- 2005 *The Kingdom of the Hittites*. Oxford.
- Buchholz H.-G.
- 1962 Die Pfeildlätter aus dem VI Schachtgrab von Mykene und die helladischen Pfeilspitzen. *Jahrbuch des Deutschen archäologischen Institute* 77: 1-58.
- 1983 Doppelälxte und die Frage der Balkanbeziehungen des Ägäischen Kulturkreises. In: A. Poulter (Ed.) *Ancient Bulgaria*, 43-134. Nottingham.
- Buchholz H.-G., Karageorghis V.
- 1972 *Altägäis und Altkyprus*. Leipzig.
- Buchvaldek M.
- 1986 Kultura se šňurovou keramikou ve střední Evropě I. Skupiny mezi Harcem a Bílými Karpaty. *Praehistorica* 12.
- 1998 Kultura se šňurovou keramikou ve střední Evropě II. Skupiny mezi honím Rýnem, Mohanem, a středním Dunajem. *Praehistorica* 23: 17-60.

Buchvaldek M., Koutecký D.

1970 Vikletice. Ein schnurkeramisches Gräberfeld. *Praehistorica* 3.

Bukowski Z.

1966 W sprawie genezy i rozwoju wysockiej grupy kultury łużyckiej. *Archeologia Polski* 11: 28-106.

1976 *Elementy wschodnie w kulturze łużyckiej u schyłku epoki brązu*. Wrocław.

1977 *The Scythians Influence in the Area of Lusatian Culture*. Warszawa – Wrocław – Kraków – Gdańsk.

1978 Oddziaływania obce w dorzeczu Sanu i górnego Bugu u schyłku II tysiąclecia p.n.e. *Materiały i Studia Muzealne (Przemysł)* 1: 29-49.

2002 *Znaleziska bursztynu w zespołach z epoki brązu i z wczesnej epoki żelaza z dorzecza Odry oraz Wisły*. Warszawa.

Bunyatyan K.P.

2002 Zakhidni migranti v Seredniy Naddnipyrianshini blizko seredini 3 tis. cal BC. In: *Materiyali ta doslidzhennya z arkheologii Skhidnoyi Ukrayini* 7: 92-94. Luhansk.

2003 Correlation between Agriculture and Pastoralism in the Northern Pontic Steppe Area during the Bronze Age. In: M. Levine, C. Renfrew, K. Boyle (Eds) *Prehistoric Steppe Adaption and the Horse*, 269-286. Cambridge.

2005 Khronologia i periodizatsia pokhovan seredniodniprovs koy kultury Pravo-berezhnoi Ukrainy. *Arkheologiya* 4: 26-36.

2007 Zakhidni migranty v Seredniy Naddnipyrianshchyni blyzko seredyny 3 tys. cal BC. In: *Materiyaly ta doslidzhennya z arkheologii Skhidnoi Ukrainy* 7: 92-94. Luhansk.

2008 Khronologia i periodizatsia pokhovan seredniodniprovs koy kultury Pravo-berezhnoi Ukrainy (continued). *Arkheologiya* 2: 3-12.

Bunyatyan K.P., Kaiser E., Nikolova A.V.

2005 *Bronzezeitliche Bestattungen aus Unteren Dneprgebiet*. Langenweissbach.

Burchard B., Jastrzębski S., Kruk J.

1991 Some Questions at Funnel Beaker Culture South-Eastern Group – an Outline. In: D. Jankowska (Ed.) *Die Trichterbecherkultur. Neue Forschungen und Hypothesen*. Teil II, 95-101. Poznań.

Burghardt A.F.

1971 A Hypothesis About Gateway Cities. *Annals of the Association of American Geographers* 61: 269-285.

Burmeister S.

2004 Der Wagen im Neolithikum und Bronzezeit: Erfindung, Ausbreitung und Funktion der ersten Fahrzeuge. In: M. Fansa, S. Burmeister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 1340. Mainz am Rhein.

Burtanescu F.

- 2002 Globular Amphora culture in Moldavia between the Carpathians and Prut. Current state of evidence. *Thraco-Dacica* 23 (1-2): 119-152.

Butler J.J.

- 1990 Bronze Age metal and amber in the Netherlands (I). *Paleohistoria* 32: 47-110.

Calkin V.I.

- 1960 Domashnie i dikiye zhyvotnye Severnogo Prichernomoria v epokhu rannego zeleza. *MIA* 53: 7-109.
1966 *Drevnee zhyvotnovodstvo plemen Vostochnoy Evropy i Sredney Azii*. Moskva.

Catalogue

- 1993 Katalog sluchaynykh nakhodok iz arkeologicheskoy sobraniy Donetskoj oblasti. *Arkeologicheskij Almanakh* 1. Donetsk.

Catling H.W.

- 1964 *Cypriot Bronzework in the Mycenaean World*. Oxford.

Chachlikowski P.

- 1996 Ze studiów nad pochodzeniem i użytkowaniem surowców importowanych w wytwórczości kamieniarskiej społeczności wczesnorolniczych Kujaw. In: J. Bednarczyk, A. Kośko (Eds) *Z badań nad genezą regionalizmu kulturowego społeczeństw Kujaw*, 121-153. Poznań – Kruszwica – Inowrocław.
1997 *Kamieniarstwo późnoneolitycznych społeczeństw Kujaw*. Poznań.
2010 Ze studiów nad identyfikacją i recepcją surowca bazaltowego w strefie circumbałtyckiego kręgu kulturowego. In: M. Ignaczak, A. Kośko, M. Szmyt (Eds) *Szlaki Międzymorza: Bałtyk-bug-Boh-Pont (od III do połowy I tys. przed Chr.)*. *Archaeologia Bimaris, Dyskusje* 4. Poznań (in print).

Charniauski Ma.

- 2001 Amber on Archaeological Sites of Belarus. In: *Acta Academiae Artium Vilnensis* 22: 141-144. Vilnius.
2006a Shosty sezon dasledavannia tarfianikovay styaniki Asavets 7. *Gistarychna-arkhealagichny zbornik* 21: 186-188. Minsk.
2006b Metalichnyya vyraby sa stayanak paunochnabelaruskay kultury. *Arkhealagichny zbornik* 1: 18-21. Minsk.

Charniauski Mi., Charniauski Ma.

- 2004 Unikalny typ kascianykh i ragavykh padvesak-amuletau sa stayanak Kryvinskaga tarfyaniku. *Gistarychna-arkhealagichny zbornik* 19: 28-30. Minsk.

Charniauski M.M., Lakiza V.L.

- 1995 Znahodki kamennyh svidravykh sjaker na Panjamonni. *Gistarychna-arkhealagichny zbornik* 7: 46-59.

Charpin D.

- 2004 *Historie Politique du Proche-Orient Amorrite (2002–1595)*. In: D. Charpin, D.O. Edzard, M. Stol (Eds) *Mesopotamien. Die altbabylonische Zeit*, 25-384. Göttingen.

Chernyakov I.T.

- 1981 *Zolotayachasha vulchetrunkogo tipa iz Severo-Zapadnogo Prichernomorya*. *SA* 1: 151-162.

Chernykh E.N.

- 1966 *Istoria drevneyshey metallurgii Vostochnoy Evropy*. *MIA* 88. Moskva.
- 1970 *O drevneishykh ochagakh metalloobrabotki Jugo-zapada SSSR*. *KSIA* 126: 23-31. Moskva.
- 1972 *Istoria metallurgii Vostochnoy Evropy v pozdnem bronzovom veke. Avto-referat dissertatsii doc. ist. nauk*. Moskva
- 1976 *Drevnyaya metalloobrabotka na Yugo-Zapade SSSR*. *MIA* 1. Moskva.
- 1978a *Metallurgicheskyye provintsii i periodizatsiya epokhi rennego metalla na territorii SSSR*. *SA* 1: 162-166. Moskva.
- 1978b *Gornoye delo i metallurgiya v drevneyshey Bolgarii*. Sofia.

Chernykh L.A.

- 2003 *Spektralanaluse und Metallverarbeitung in den früh-und mittelbronzezeitlichen Kulturen der ukrainischen Steppe als Forschungsproblem*. *Eurasia Antiqua* 9: 27-62. Berlin.
- 2005 *O vozmozhnosti ispolzovania medno-rudnykh istochnikov Donbassa v period eneolita, srednei i pozdnei bronzy*. In: *Materialy II-go mizhnarodnoho Marmyskoho polyovoho seminaru "problemy girnychoi arkheologii"*, 293-302. Alchevsk.

Chochorowski J.

- 1993 *Ekspansja kimmeryjska na teren Europy Środkowej*. Kraków.
- 1994 *Skifskie nabegi na terytoriu Sredney Evropy*. In: *RA* 3: 49-64.

Chomentowska B.

- 1989 *Osada kultury łużyckiej grupy tarnobrzesckiej w Zawadzie gmina Połaniec, woj. tarnobrzesckie w świetle dotychczasowych badań*. In: A. Barłowska, E. Szałapata (Eds) *Grupa tarnobrzescka kultury łużyckiej*, 325-342. Rzeszów.

Chugunov K.V., Parzinger H., Nagler A.

- 1996 *Kimmerowie, Scytowie Europy Sarmaci a Europa środkowa*. In: J. Chochorowski (Ed.) *Koczownicy Ukrainy* (Katalog wystawy Muzeum Śląskie), 107-138. Katowice.
- 2007 *Der Fürstenkurgan Aržan 2*. In: *Im Zeichen des goldenen Greifen. Königsgräber der Skythen*, 69-82. München – Berlin – London – New York.

Clark J.G.D.

- 1957 *Europa przedhistoryczna. Podstawy gospodarcze*. Warszawa.

Cofta-Broniewska A., Koško A.

2002 *Kujawy w pradziejach i starożytności*. Inowrocław – Poznań.

Coles B.

1987 Tracks Across the Wetlands: Multi – Disciplinary Studies in the Somerset Levels of England. In: J.M. Coles, A.J. Lawson (Ed.) *European Wetlands in Prehistory*, 145-167. Oxford.

Coles J.M., Hibbet T.A.

1968 Prehistoric Roads and Tracks in Somerset, England: I Neolithic. *PPS* 34: 238-258.

Crouwel J.

2004a Bronzezeitliche Wagen in Griechenland. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 341-346. Maiz am Rhein.

2004b Der Alte Orient und seine Rolle in der Entwicklung von Fahrzeugen. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 69-86. Maiz am Rhein.

Csányi M., Tárnoki J.

1992 Katalog der ausgestellten Funde. In: W. Meier-Arendt (Ed.) *Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss*, 175-210. Frankfurt am Main.

Czarnowski S.

1956 Argonauci na Bałtyku. Konwencja a rzeczywistość w kształtowaniu się greckich pojęć geograficznych. *Dziela* III: 242-260. Warszawa.

Czebreszuk J.

2001a *Schylek neolitu i początki epoki brązu w strefie południowo-zachodniobałtyckiej (III i początki II tys. przed Chr.)*. Poznań.

2001b Północno-wschodnia rubeż oddziaływania idei Pucharów Dzwonowatych. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 327-339. Poznań.

2003 Amber on the Threshold of a World Career. In: C.W. Beck, I. Loze, J.M. Todd (Eds) *Amber in the Archaeology*, 164-179. Riga.

2007a The Role of the Sambian Center in Creating Cultural Meaning of Amber in the Third and Second Millennium BC. The Outline of Major Problems. In: J. Baron, I. Lasak (Eds) *Long Distance Trade in the Bronze Age and Early Iron Age*, 179-193. Wrocław.

2007b Wytwory z bursztynu. In: A. Koško, M. Szymt (Eds) *Opatowice, Wzgórze Prokopiaka*, Tom II: 223-228. Poznań.

- Czebreszuk J., Koško A., Makarowicz P., Szmyt M.
2000 Podsumowanie. In: A. Koško (Ed.) *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego. III. Kujawy. Część 4. Osadnictwo kultur późnoneolitycznych oraz interstadium epok neolitu i brązu: 3900–1400/1300 przed Chr.*, 569-571. Poznań.
- Czebreszuk J., Koško A., Szmyt M.
2008 The Horse, Wagon and Roads. In: *Proiskhozhdenie i rasprostranenie koleśnichestva*, 47-54. Luhansk.
- Czebreszuk J., Kryvaltsevich M.
2003a The North-Eastern Border of Influence of Bell Beakers Idea. In: J. Czebreszuk, M. Szmyt (Eds) *The Northeast Frontier of Bell Beakers: Proceedings of the symposium held at the Adam Mickiewicz University, Poznan (Poland), May 26-29 2002. BAR IS 1155: 107-116.* Oxford.
2003b Der Dolch aus Mesha, Nördliches Weissrussland: Glockenbechereinflüsse in Osteuropa. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 1 (33): 51-56.
- Czebreszuk J., Kryvalcevič M., Makarowicz P. (Eds)
2001 Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr. *Archaeologia Bimaris* 2. Poznań.
- Czebreszuk J., Szmyt M.
1992 *Osadnictwo neolityczne i wczesnobrązowe w Dębach woj. wrocławskie stanowisko 29.* Poznań – Inowrocław.
2007 Cmentarzysko ludności z początków epoki brązu. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Opatowice, Wzgórze Prokopiaka. Tom II: 273-283.* Poznań.
- Czerniak L.
1980 *Rozwój społeczeństw kultury późnej ceramiki wstęgowej na Kujawach.* Poznań.
1994 *Wczesny i środkowy okres neolitu na Kujawach 5400–3650 p.n.e.* Poznań.
- Czopek S.
1992 *Południowo-wschodnia strefa kultury pomorskiej.* Rzeszów.
1996 *Grupa tarnobrzeńska nad środkowym sanem i dolnym Wisłokiem. Studium osadniczo-kulturowe.* Rzeszów.
1997 Uwagi o kulturze łużyckiej na Lubelszczyźnie. *Archeologia Polski Środkowowschodniej* 2: 210-226.
2001 *Pysznica, pow. Stalowa Wola, stanowisko 1 – cmentarzysko ciałopalne z przełomu epok brązu i żelaza.* Rzeszów.
2003 Między Południem a Wschodem – importy i naśladownictwa ceramiki w materiałach grupy tarnobrzeńskiej. In: J. Gancarski (Ed.) *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach polskich*, 215-238. Krosno.

- 2007a *Grodzisko Dolne, stanowisko 22 – wielokulturowe stanowisko nad dolnym Wisłokiem. Część I. Od epoki kamienia do wczesnej epoki żelaza*. Rzeszów.
- 2007b Uwagi o możliwościach archeologicznej identyfikacji Neurów. In: P. Berdowski, B. Blahaczek (Eds) *Haec mihi In animis vestris templa. Studia Classica In Memory of Profesor Lesław Morawiecki*, 407-422. Rzeszów.
- 2007c Związki dorzecza Wisły z terenami lasostepu ukraińskiego w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza. In: L. Bakalarska (Ed.) *Wspólnota dziedzictwa archeologicznego ziem Ukrainy i Polski. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Łańcut (26-28 X 2005 r.)*, 213-225 Warszawa.
- 2007d Środkoeuropejska rubież kulturowa – między wschodem a zachodem w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza. In: M. Dębiec, M. Wołoszyn (Eds) *U źródeł Europy Środkowo-Wschodniej: pogranicze polsko-ukraińskie w perspektywie badań archeologicznych*, 109-125. Rzeszów.
- Czopek S., Ormian K., Trybała K.
- 2005 Groby szkieletowe w tarnobrzeskiej kulturze łużyckiej a kultura Wysocka. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury Wysockiej*, 63-81. Rzeszów.
- Czopek S., Poradyło W.
- 2008 *Warzyce, pow. Jasło, stan. 17 – osada epoki brązu i wczesnej epoki żelaza*. Rzeszów.
- Czubiński Z.
- 1950 Zagadnienia geobotaniczne Pomorza. *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią* 2(4): 498-517.
- Daragan M.
- 2004 Periodisierung und Chronologie der Siedlung Žabotin. *Eurasia Antiqua* 10: 55-146.
- Daszkiewicz M., Prinke D.
- 2001 Problem relacji tzw. ceramiki pasmowo-grzebykowej i kultury pucharów lejkowatych na podstawie źródeł z Kujaw. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 121-129. Poznań.
- David W.
- 1997 Altbronzezeitliche Beinobjekte des Karpatenbeckens mit Spiralwirbel oder Wellenbandornament und ihre Parallelen auf der Peloponnes und in Anatolien in frühmykenischer Zeit. In: P. Roman (Ed.) *The Thracian World at the Crossroads of Civilization*, 247-305. Bucarest.
- 2001 Zu den Beziehungen zwischen Donau-Karpatenraum, osteuropäischen Steppengebieten und ägäisch-anatolischen Raum zur Zeit der mykenischen Schachtgräber unter Berücksichtigung neuerer Funde aus Südbayern. *Anados. Studies of Ancient World* 1: 51-80.

- 2002 *Studien zu Ornamentik und Datierung der bronzezeitlichen Depotfundgruppe Hajdúsámson-Apa-Ighiel-Zajta*. Alba Iulia – Karlsburg/Weissenburg.
- Davna istoriya
1997 *Davna istoriya Ukraini. Pervisne suspilstvo. Tom 1*. Kiev.
- Day J.V.
2001 *Indo-European Origins: The Anthropological Evidence*. Washington.
- Dąbrowski J.
1962 Materiały ze Strzyżowa, pow. Hrybeszow, a niektóre powiązania ziem Polski wschodniej i Ukrainy w późnej epoce brązu. In: *Materiały starożytne 8: 7-41*. Warszawa.
1972 *Powiązania ziem Polskich z terenami wschodnimi w epoce brązu*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
2004 *Ältere Bronzezeit in Polen. Starsza epoka brązu w Polsce*. Warszawa.
- Dąbrowski J., Hensel W.
2005 Metallgießerei in der älteren Bronzezeit in Polen. *PZ 80 (1): 5-48*.
- Degórski M.
1984 Porównanie stopnia kontynentalizmu w Polsce określanego metodami klimatyczną i bioindykacyjną. *Przegląd Geograficzny 56: 3-4*.
- Demakopoulou K.
1996 *The Aidonia Treasure. Seals and Jewellery of the Aegean Bronze Age*. Athens
- Denisik G.I.
1998 Prirodniha geografya Podolia. Vinnytsia.
- Dercksen J.G.
1996 *The Old Assyrian Copper Trade in Anatolia*. Istanbul.
- Dergachev V.A.
1986 *Moldavija i sosednie territorii v epochu bronzy*. Kisziniev.
1997 *Metallicheskie izdelia. K probleme genezisa kultur rannego Galschtata Karpato-Danubio-Nordpontijskogo regiona*. Chisineu.
- Diamant E.I., Chernenko E.V.
1971 Skifskiy kinzhal iz Odesskogo muzeia. In: *Arkheologicheskie issledovania na Ukraine 2: 159-160*.
- Dickinson, O.T.P.K.
1977 *The Origins of Mycenaean Civilization*. Geteborg.
1999 Robert Drew's Theories About the Nature of Warfare in the Late Bronze Age. In: R. Laffineur (Ed.) *Problemos. Le contexte guerrier en Egée à l'Age du Bronze*. *Aegaeum 19: 21-26*. Liège.
- Dietz S.
1991 *The Argolid at the Transition to the Mycenaean Age. Studies in the Chronology and Cultural Development in the Shaft Grave Period*. Kopenhaga.

Diodor

1952 Biblioteka. Moskva.

Dolukhanov P.M.

1999 War and Peace in Prehistoric Eastern Europe. In: J. Carman, A. Harding (Eds) *Ancient Warfare*, 73-87. Stroud.

Doluchanow P.M., Tretjakov V.P.

1979 Dnepro-doneckiy neolit i kultura voronkovidnych kubkov k severu ot Karpat. *Acta Archaeologica Carpathica* 19: 37-50.

Domańska L.

1990 *Kaukasko-nadczarnomorskie wzorce kulturowe w rozwoju późnomezolitycznych społeczeństw Niżu strefy pogranicza Europy Wschodniej i Środkowej*. Inowrocław.

1995 *Geneza krzemieniarstwa kultury pucharów lejkowatych na Kujawach*. Łódź.

2006 Materiały krzemienne. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds), *Opatowice – Wzgórze Prokopiaka I. Studia i materiały do badań nad późnym neolitem Wysoczyzny Kujawskiej I*, 223-235. Poznań.

Domańska L., Koško A.

1983 Łącko, pow. Inowrocław, stanowisko 6 – obozowisko z fazy I (“AB”) kultury pucharów lejkowatych. Z badań nad genezą rozwoju i systematyką chronologiczną kultury pucharów lejkowatych na Kujawach. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Archaeologica* 4: 3-48.

Drews R.

1993 *The end of the Bronze Age. Changes in warfare and the catastrophe ca. 1200 B.C.* Princeton.

Driver G.R. Miles J.C.

1956 *The Babylonia Laws*. Vol. II. Legal Commentary. Oxford.

Dumitroaia G.

2000 *Comunități preistorice din nord-estul României: de la cultura cucuteni până în brinzul mijlociu*. Piatra-Neamț.

Ebert M.

1925 Fatjanovo-Kultur. In: *Reallexikon der Vorgeschichte*. T. 3, 192-193, Taf. 32. Berlin.

Ecsedy I.

1979 *The People of the Pit-Grave Kurgans in Eastern Hungary*. Budapest.

Epimachov A., Korjakova L.

2004 Streitwagen der eurasischen Steppe in der Bronzezeit: Das Wolga-Uralgebirge und Kasachstan. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 221-236. Mainz am Rhein.

- Evans A.
1914 *The "Tomb of the Double Axes" and Associated Group, and the Pillar Rooms and Ritual Vessels of the "Little Palace" at Knossos*. London.
- Ewert A.
1972 O obliczaniu kontynentalizmu termicznego klimatu. *Przegląd Geograficzny* 44 (2): 273-288.
- Fialko O.E., Boltryk Y.V.
2003 *Napad skifiv na Trakhtemyrivske gorodysche*. Kiev.
- Filov B.
1925 Zlatnite sudove ot Vulchitrun. *Izvestiya na Bulgarskiya Arkheologicheski Institut* 3: 230-233.
- Florek M., Tăras H.
2003 *Dacharzów. Cmentarzysko kultury trzcinieckiej*. Lublin.
- Fol A.
2000 *Ancient Thrace*. Sofia.
- Fol A., Schmitt R.
2000 A Linear A Text on Clay Reel from Drama, South-East Bulgaria? *PZ* 75: 56-62.
- Fomenko V.N., Klyushyntsev V.N., Balushkin A.M.
1987 Yamnoy pogrebenie s bulavoi iz Poinhulya. In: *Drevneishie skotovody stepei yuga Ukrainy*, 43-47. Kiev.
- Foss M.E.
1952 *Drevnieyshaja istoriya severa evropejskoy chasti SSSP*. Moskva.
- Frank A.G.
1993 Bronze Age World System Cycles. *Current Anthropology* 34: 383-429.
- French E.
1969 The First Phase of LH IIIC. *AA* 84: 133-136.
- Frost H.
1970 Stone Anchors as Indicators of Early Trade Routes. In: M. Mollot (Ed.) *Sociétés et compagnies de commerce en Orient et dans l'Océan Indien, Actes du huitième colloque international d'histoire maritime*, 55-61. Paris.
- Furholt, M.
2003 Die absolutchronologische Datierung der Schnurkeramik in Mitteleuropa und Südkandinavien. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*. Band 101. Bonn.
- Gadzjackaja O.S.
1963 Fatyanovskie pamyatniki Vladimirskoy oblasti. *KSI* 93: 49-54.
1964 Fatyanovskiy mogilnik u der. Krivcovo. *KSI* 101: 126-134.

- 1976 Pamyatniki fatyanovskoy kultury. Ivanovsko-gorkovskaya gruppa. Arheologiya SSSR. *Svod arheologicheskikh istochnikov V1-21*. Moskva.

Gaius Plinius Secundus.

- 1819 *Yestestvennaya istoria*. Sankt Petersburg.

Gajewski L.

- 1949 Kultura czas lejowatych między Wisłą a Bugiem. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F 4*: 1-194.

Galanina L.K.

- 1997 *Kelermesskie kurgany. "Tsarskie" pogrebenia ranneskijskoy epokhi*. Moskva.

Gale N.H., Stos-Gale Z.A.

- 1986 Oxhide Copper Ingots in Crete and Cyprus and the Bronze Age Metals Trade. *BSA 81*: 81-100.

Galibin V.A.

- 1990 Drevnie splavy na mednoy osnove. In: *Drevnie pamyatniki Kubani, 175-182*. Krasnodar.
- 1991 Osobennosti sostava nakhodok iz tsvetnogo i blagorodnogo metalla iz pamyatnikov Severnogo Kavkaza epokhi ranney i sredney bronzy. In: *Drevnie kultury Prikubanya, 59-62*. Leningrad.

Gancarski J.

- 1988 Wstępne sprawozdanie z badań osady trzciniecko-otomańskiej na stanowisku nr 29 w Jaśle, województwo krośnieńskie. *Acta Archaeologica Carpatica 27*: 61-83.
- 2002 (Ed.) *Między Mykenami a Bałtykiem. Kultura Otomani-Füzesabony*. Krosno – Warszawa.

Gasche H., Armstrong J.A., Cole S.W., Gurzadyan V.G.,

- 1998 *Dating the Fall of Babylon. A Reappraisal of Second Millennium BC. Mesopotamian History and Environment II*. Ghent.

Gašaj D.

- 2003 Między Mykenami a bałtykiem. In: J. Gancarski (Ed.) *Między Mykenami a Bałtykiem. Kultura Otomani-Füzesabony*. Krosno – Warszawa.

Gaskevich D.

- 2001 Neolitizatsiya Pivdenного Polissya: charakter ta napryamki mizhkulturnikh kontaktiv. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris 2*: 61-74. Poznań.

Gavryliuk N.A.

- 1987 Pryadanie u stepnykh skifov. In: *Skify Severnogo Prichernomoria*, 116-130. Kiev.

Gawlik A.

2005 Znaleźiska scytyjskie w zasięgu kultury Wysockiej. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury wysockiej*, 205-219. Rzeszów.

2007 Geneza zausznich gwoździowatych. In: J. Chochorowski (Ed.) *Studia nad epoką brązu i wczesna epoka żelaza w Europie. Księga poświęcona Profesorowi Markowi Gedlowi na pięćdziesięciolecie pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim*, 219-240. Kraków.

Gawlik A., Przybyła M.S.

2005 Początki wczesnej epoki żelaza w Kotlinie Sandomierskiej. In: M. Kuraś (Ed.) *Archeologia Kotliny Sandomierskiej. Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli* 4: 313-352.

Gedl M.

2000 Miedziane topory ze schyłku III tysiąclecia przed Chrystusem z terenu Polski. *Rocznik Przemyski. Archeologia* 36 (2): 3-10.

2004 Uwagi na temat sytuacji kulturowej w młodszej epoce brązu i w początkach epoki żelaza na wschód od Bramy Przemyskiej. *Rocznik Przemyski. Archeologia* 40 (2): 81-88.

Gening V.F.

1979 The Cemetery at Sintashta and the Early Indo-Iranian Peoples. *JIES* 7: 1-30.

Gening V.F., Ždanovich G.B., Gening V.V.

1992 *Sintashta. Arkheologicheskie pamyatniki ariyiskich plemen Uralo-Kazachstanskich stepey*. Chelyabinsk.

Gerloff S.

1975 *The Early Bronze Age Daggers in Great Britain and a Reconsideration of the Wessex Culture*. Munich.

1993 Zu Fragen mittelmeerländischer Kontakte und absoluter Chronologie der Frühbronzezeit in Mittel- und Westeuropa. *PZ* 68: 58-102.

Gershoig Ju.G.

1940 Gidrotermalne zhyly Krivorozhskogo baseina. *Sovetskaya geologiya* 8: 6-12.

Gilewska S.

1991 Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy. In: L. Starkel (Ed.) *Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze*, 13-22. Warszawa.

Gillis C., Olausson D., Vandkilde H.

2004 *Dawn of Europe*. Lund.

Gimbutas M.

1965 *Bronze Age Cultures in Central and Eastern Europe*. London.

1985 East Baltic Amber in the Fourth and Third Millennium BC. *JBS* 16 (3): 231-256.

- 1997a The Three Waves of Kurgan People into Old Europe, 4500–2500 B.C. In: M. Gimbutas, *The Kurgan Culture and the Indo-Europeanization of Europe*, ed. by M. Robbins Dexter and K. Jones-Bley, 240-266. Washington D.C.
- 1997b The Kurgan Wave 2. In: M. Gimbutas, *The Kurgan Culture and the Indo-Europeanization of Europe*, ed. by M. Robbins Dexter and K. Jones-Bley, 270-300. Washington D.C.
- Gloger Z.
1903 *Geografia historyczna ziem dawnej Polski*. Kraków.
- Gloger Z.
1978 *Encyklopedia staropolska*. T. I-IV. Warszawa.
- Głogowski Z., Ignaczak M.
2004 Osadnictwo społeczeństw kultury łużyckiej. In: J. Bednarczyk, A. Kośko (Eds) *Od długiego domu najstarszych rolników do dworu staropolskiego. Wyniki badań na trasie gazociągu Mogilno – Włocławek i KPMG Mogilno – Wydartowo*, 373-397. Poznań.
- Godlewski P.
2005 O nowych możliwościach datowania początków kultury wysockiej. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury wysockiej*, 33-44. Rzeszów.
- Godłowska M.
1984 Znaleźzisko amforki kultury strzyżowskiej z Krakowa – Nowej Huty na tle występujących tam śladów osadnictwa z przełomu neolitu i początków epoki brązu. *Sprawozdania Archeologiczne* 36: 39-47.
- Goetze A.
1953 An Old Babylonia Itinerary. *JCS* 7: 51-72.
- Gökçek L.G.
2006 The Use of Wagons (*eriqqum*) in Ancient Anatolia According to Texts from Kültepe. *ZA* 96 (5): 185-199.
- Goldmann K.
1981 Die mitteleuropäische Schwertentwicklung und die Chronologie der Altbronzezeit Europas. *Acta Praehistorica et Archaeologica* 11-12: 131-181.
- Gomilevskiy V.
1881 *Sol. Izsledovania russkogo bogatstva solu i upotrebleniya etogo veschestva: pri razlichnykh vidakh skotovodstva, zemledelii, v lesnom khoziaystve, v pishchu ludey i promyslennosti*. Sankt Petersburg.
- Gorbenko K.V.
2000 Kharakter i struktura arkhitekturnykh sooruzheniy poseleniya epoki finalnoy bronzy “Dikiy Sad”. In: *Arkheologiya i drevniaya arkhitektura Levoberezhnoy Ukrainy i smezhnykh territoriy*, 53-55. Donetsk.

- 2001 Ritualno-kultovye sooruzhenia poselenia "Dikiy Sad" v kontekste ento-kulturnykh svyazei naselenia Stepnogo Pobuzhia epokhi finalnoy bronzы. In: *Nauchnye trudy MGPU. Seria: sotsialno-istoricheskie nauki*, 338-343. Moskva.
- 2003 Materialna kultura zhyteliv ukriplenoho poselennya "Dyki Sad". *Naukovyi visnyk Mykolayivskoho derzhavnoho universytetu. Vypusk* 11, 38-45. Mykolayiv.
- 2004 Osnovni rezultaty pyatnadtsyatyrychnykh arkeologichnykh doslidzhen stepovoho horodyscha doby finalnoi bronzы "Dyki Sad". *Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyi zhurnal* 52 (39): 87-92. Mykolayiv.
- 2005 Issledovania ukreplennogo poselenia "Dikiy Sad" v 2006 g. In: *Arkheologichni oslidzhennya v Ukraini 2005-2007 rr.*, 9: 139-144. Kiev-Zaporizhya.
- 2006 Osnovni rezultaty pyatnadtsyatyrychnykh arkeologichnykh doslidzhen stepovoho horodyscha doby finalnoi bronzы "Dyki Sad". *Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyi zhurnal* 52 (39): 87-92. Mykolayiv.
- 2007 Horodyshe Dikiy Sad u XIII-IX st. do n.e. *Eminak* 1: 7-14. Mykolayiv.
- Gorbenko K.W., Grebennikov J.S.
2007 *Dikiy Sad. Arkheologicheskyy pamjatnik XIII-IX vv. do n.e. – rovesnik Troi!* Nikolaev.
- Gorbenko K.V., Grebennikov Y.S., Pankovskiy V.B.
2005 Rozkopy ukriplenoho poselennya "Dyki Sad" u 2004 r. In: *Arkheologichni doslidzhennya v Ukraini 2003-2004 rr.*, 100-104. Kiev – Zaporizhya.
- Goshko T.
1998 Tekhnologiya izgolovleniya bronzovykh izdeliy iz Gordievki. In: S.S. Berezanskaya, V.I. Kločko (Eds) *Das Gräberfeld von Hordeevka*, 49-76. Randen/Westfalen.
2005 Dva bronzovi virobi z fondiv Natsionalnogo Muzeju Istroy Ukrainy. In: *Na poshanu Sofii Stanislavivni Berezanskoy*, 235-240. Kiev
- Górski J., Makarowicz P.
2007a Reception of Transcarpathian influence in Trzciniec cultural circle as a sign of long-distance exchange contacts. In: J. Baron, I. Lasak (Eds) *Long Distance Trade in the Bronze Age and Early Iron Age. Studia Archeologiczne* XL, 101-116. Wrocław.
2007b Interakcje kulturowe między zachodnim i południowo-wschodnim (pontyjskim) trzcinieckiego kręgu kulturowego. In: L. Bakalarska (Ed.) *Wspólnota dziedzictwa archeologicznego ziem Ukrainy i Polski. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Łańcut (26-28 X 2005)*, 148-170. Warszawa.
- Górski J., Makarowicz P., Wawrusiewicz A.
2010 *Osady i cmentarzyska trzcinieckiego kręgu kulturowego w Polesiu, pow. łowicki, woj. łódzkie, stan. 1.* Łódź. (in print).

Graham

- 1958 The date of the Greek penetration of the Black Sea. *Institute of Classical Studies* 5: 25-42.

Grakov B.N.

- 1947 Czy mała Olbia torgiwełni znosyny z Povolzhzhiam ta Pryuralliam v archaiychnu ta klasychnu epokhy? *Arkheologia* 1: 23-37.
1959 Greek Graffito from the Nemirovskoe City-Site. *SA* 1: 259-261.

Graves R.

- 1974 *Mity Greckie*. Warszawa.

Grebennikov Y.S.

- 1996 Connections of the steppe's southern Bug river region of the northern coasts of the Black Sea with the eastern Hallstatt region. In: P. Roman (Ed.) *The Thracian world at the crossroads of civilizations*: 393-394. Bucharest.
2008 *Kimmeriyaci i skify Stepnego Pobuzhia (IX-III w. do n.e.)* Nikolaev.

Grimal N.

- 2005 *Dzieje starożytnego Egiptu*. Warszawa.

Grimal P.

- 1987 *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*. Wrocław.

Grygiel R.

- 1995 Sytuacja kulturowa w późnym okresie halsztackim i wczesnym lateńskim w rejonie Brześcia Kujawskiego. In: T. Węgrzynowicz, M. Andrzejowska, J. Andrzejowski, E. Radziszewska (Eds), *Kultura pomorska i kultura grobów kloszowych. Razem czy osobno?*, 319-359. Warszawa.

Gumiński W.

- 1989 *Gródek Nadbużny. Osada kultury pucharów lejkowatych*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.

Gurina N.N.

- 1961 *Drevnyaya istoriya severo-zapada evropeyskoy chasti SSSR*. Moskwa – Leningrad.
1973 K voprosu ob obmene v neolitsicheskuyu epokhu. *KSI* 138: 12-23.

Hachmann R.

- 1957 *Die frühe Bronzezeit im westlichen Ostseegebiet und ihre mittel- und südost-europäischen Beziehungen*. Hamburg.

Halikov A.H.

- 1974 Balanovskie pamjatniki v Tatarii. *KSI* 97: 50-58.

Hallo W.W.

- 1964 The Road to Emar. *JCS* 18: 57-88.

- Hammer S.
2005 *Dzieje*, przekład i opracowanie z greckiego. Warszawa.
- Hammond N.G.L.
1972 *A History of Macedonia*. Oxford.
- Harding, A.F.
1975 Mycenaean Greece and Europe: the evidence of bronze tools and implements. *PPS* 41: 183-202.
1984 *Myceneans and Europe*. London – Nowy Jork.
2000 *European Societies in the Bronze Age*. Cambridge.
2005 Horse-harness and the origins of the Mycenaean civilisation. In A. Dakouri-Hild, S. Sherratt (eds) *Autochthon. Papers presented to O.T.P.K. Dickinson on the occasion of his retirement*, 296-300. Oxford.
- Harding A.F., Hughes-Brock H.
1974 Amber in the Mycenaean World. *BSA* 69: 145-172.
- Hayen H.
1957 Zur Bautechnik und Typologie der vorgeschichtlichen, frühgeschichtlichen und mittelalterlichen Moorwege und Moorstrassen. *Oldenburger Jahrbuch* 56 (2): 83-170.
- Hein M.
1990 *Untersuchungen zur kultur der Schnurkeramik in Mitteldeutschland. Katalog und Dokumentation*. Bonn.
- Herrmann J.
1986 *Welt der Slaven. Geschichte, Gesellschaft, Kultur*. Leipzig – Jena – Berlin.
- Herodot
1959 *Dzieje*. Warszawa.
2005 *Dzieje*, z greckiego przełożył i opracował S. Hammer. Warszawa.
- Heyko A.V., Artemiev A.V., Sapiegin S.V.
1999 Katakombne pokhovannya z Poltavshchyny. In: *Materialy mizhnarodnoi konferentsii "Etnichna istoria ta kultura naselennya stepu ta lisostepu Yevrazii (vid kamyanoho viku po rannye serednyovichya)"*, 76-78. Dnipropetrovsk.
- Hiller S.
1991 The Mycenaean and the Black Sea. In: R. Laffineur, L. Basch (Eds) *Thalassa: L'Égée Préhistorique et la Mer. Aegeaum* 7: 207-216. Liège.
- Hind J.
2002 Herodotus on the Black Sea Coastline and Greek Settlements: Some Modern Misconceptions. In: G.R. Tsetskhladze, A.M. Snodgrass (Eds) *The Greek Settlement in the Eastern Mediterranean and the Black Sea. BAR IS* 1062: 41-47.

Hochstetter A.

- 1982 Spätbronzezeitliches und früheisenzeitliches Formengut in Makedonien und im Balkanraum. In: B. Hänsel (Ed.) *Südosteuropa zwischen 1600–1000 v. Chr. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa*, 99-118. Berlin.

Hoffner A.H.,

- 1997 Hittite. In: E.M. Meyers (Ed.) *The Oxford Encyclopedia of the Archaeology in the Near East*. Vol. 3, 81-84. Oxford.

Hofmann, U.

- 2004 Kulturgeschichte des Fahrens im Ägypten des Neuen Reiches. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 143-156. Mainz am Rhein.

Homer

- 1999 *Iliada*, w przekładzie K. Jeżewskiej. Warszawa.
2002 *Iliada*, w przekładzie F.K. Dmochowskiego. Kraków.

Hood S., Huxley G., Sanders N.

- 1959 A Minoan Cemetery on Upper Gypsades. *BSA* 53-54: 194-262.

Hozer M.

- 2005 Stan badań nad kulturą wysocką. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury wysockiej*, 221-250. Rzeszów.

Huxley G.

- 1996 Language and migration: Greek, Indo-Iranian, and the rise of Mycenae. *BICS* 41: 146.

Hänsel B.

- 1968 *Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken*. Bonn.
1982 Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr. In B. Hänsel (Ed.) *Südosteuropa zwischen 1600–1000 v. Chr. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa*, 1-38. Berlin.
1995 (Ed.) *Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa*. München – Berlin.

Hänsel B., Terzan B.

- 2000 Ein bronzezeitliches Kuppelgrab in Norden der Adria. *PZ* 75: 62-183.

Häusler A.

- 1998 Tumuli, Schachtgräber und der Ursprung der Griechen. In: B. Fritsch, M. Moute, J. Matuschik, J. Müller, C. Wolf (Eds) *Tradition und Innovation. Prähistorische Archäologie als historische Wissenschaft*, 275-289. Rahden.

Höckmann O.

- 1980 Lanze und Speer im spätminoischen und mykenischen Griechenland. *JRGZ* 27: 13-158.

Hüttel H.

- 1977 Altbronzezeitliche Pferdetrensen. *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt am Main*, 75-86.
- 1982 Zur Abkunft des danubischen Pferd-Wagen-Komplexes der Altbronzezeit. In: B. Hänsel (Ed.) *Südosteuropa zwischen 1600–1000 v. Chr. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa*, 39-63. Berlin.

Ignaczak M.

- 2007 Osadnictwo społeczności kultury łużyckiej. In: L. Czerniak (Ed.) *Od Paleolitu do nowożytności. Archeologiczne badania ratownicze na trasie budowy obwodnicy Wyszkowa. Gdańskie Studia Archeologiczne* 1: 91-110.
- 2008 Wzorce kulturowe lasu/lasostepu strefy Pontyjskiej w niżowych zespołach kręgu łużyckiego. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 141-165. Poznań.

Ignaczak M., Affelski J.

- 2009 Osadnictwo społeczności kultury łużyckiej na stanowisku 8 w Głazowie gm. Myślibórz (in print).

Ignaczak M., Ślusarska-Michalik

- 2003 The radiocarbon chronology of the Urnfield Complex and the dating of cultural phenomena in the Pontic Area (Late Bronze Age and Early Iron Age), *BPS* 12: 382-395.

Ilyinskaya V.A.

- 1968 *Skify Dneprovskogo Lesostepnogo Levoberezhia*. Kiev.
- 1975 *Ranneskifskie kurgany basseina r. Tyasmyn*. Kiev.

Ilyinskaya V.A., Mozolevsky B.N., Terenozhkin A.I.

- 1979 Kurgany VI v. do n.e. u s. Matusova. In: *Skifia i Kavkaz*, 34-43. Kiev.

Ilyinskaya V.A., Terenozhkin A.I.

- 1983 *Skifia VII–IV w do n.e.* Kiev.

Irwin-Williams C.

- 1977 A Network Model for the Analysis of Prehistoric Trade. In: T.K. Earle, J.E. Ericson (Eds) *Exchange Systems in Prehistory*, 141-151. New York – San Francisco – London.

Isaenko V.F.

- 1976 *Neolit Pripjatskogo Polesya*. Minsk.

Ivanova S.V.

- 2001 *Sotsialnaya struktura naselenia yamnoi kultury Severo-Zapadnogo Prichernomorja*. Odessa.

Jakimowicz R.

- 1924 Zabytki przedhistoryczne z obszaru Rzeczypospolitej Polskiej w zbiorach rosyjskich. *WA* 9/1-2: 113-119.

Jansen H.G.

- 1995 Troy: Legend and Reality. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1121-1133. London – New York.

Jarosz P., Włodarczyk P.

- 2007 Chronologia bezwzględna kultury ceramiki sznurowej w Polsce południowo-wschodniej i na Ukrainie. *Przegląd Archeologiczny* 55, s. 71-108.

Jastrzębski S.

- 1983 Gródek stan. 1C, gm. Hrubieszow, woj. Zamojskie. *Sprawozdania z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS i Archeologicznego Ośrodka Badawczo-Konserwatorskiego w Lublinie w 1983 roku*, 8-11. Lublin.
- 1989 *Kultura Cucuteni-Trypole i jej osadnictwo na Wyżynie Wołyńskiej*. Lublin.

Jażdżewski K.

- 1936 *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej*. Poznań.
- 1981 *Pradzieje Europy Środkowej*. Wrocław.

Jersak J., Sendobry K., Śnieszko Z.

- 1992 *Postwarciańska ewolucja wyżyn lessowych w Polsce*. Katowice.

Jessen A.A.

- 1940 Mozdokskiy mogilnik w ryadzie pamyatnikov Severnogo Kavkaza. In: *Arkheologicheskie ekspeditsii Ermitazha I*. Leningrad.

Jones-Bley K.

- 2000 The Shistashta “Chariots”. In: J. Davis-Kimball, E.M. Murphy, L. Koryakova, L.T. Yablonsky (Eds), Kurgans, ritual sites, and Settlements Eurasian Bronze and Iron Age, *BAR IS* 890, 126-133. Oxford.

Kadrow S.

- 1991 *Iwanowice stanowisko Babia Góra, Cz. I. Rozwój przestrzenny osady z wczesnego okresu epoki brązu*. Kraków.
- 1995a Absolute Chronology of the Sofievka Type in the Light of “Wiggle Matching” Analysis, In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka type 2950-2750 BC*. *BPS* 3: 141-147.
- 1995b *Gospodarka i społeczeństwo. Wczesny okres epoki brązu w Małopolsce*. Kraków.
- 2001 *U progu nowej epoki. Gospodarka i społeczeństwo wczesnego okresu epoki brązu w Europie Środkowej*. Kraków.
- 2005 Związki kultury trypolskiej z kulturami Środkowej i Południowej Europy – wybrane zagadnienia. In: *Kultura trypolska. Wybrane problemy*, 7-31. Stalowa Wola.

- 2007 North of the Carpathians – the Outskirts of the Aegean World? In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Laffineur (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders. Aegaeum 27*: 323-329. Liège.
- Kadrow S., Koško A., Videiko M.
 1995 Pottery Stylistics of the Sofievka Type, Genetic-Cultural Qualification. In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka Type: 2950-2750 BC. BPS 3*: 200-213.
- Kadrow S., Machnik, J.
 1997 *Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny*. Kraków.
- Kadrow S., Zakościelna A.
 2000 An outline of the evolution of Danubian cultures In Małopolska and Western Ukraine. In: A. Koško (Ed.) *The western border area of the Tripolye culture. BPS 9*: 187-255.
- Kamieńska J., Kozłowski J.K.
 1990 *Entwicklung und Gliederung der Lengyel- und Polar-Kulturgruppen in Polen*. Warszawa – Kraków.
- Kaiser E.
 1997 *Der Hord von Borodino. Kritische Anmerkungen zu einem berühmten bronzezeitlichen Schatzfunde aus dem nordwestlichen Schwarzmeergebiet*. Bonn.
 2003 *Studien zur Katakombengrabkultur zwischen Dnepr und Prut. Archäologie in Eurasien*, Bd. 14. Mainz.
- Kantor R.
 1983 *Ubiór, strój-kostium, funkcje odzienia w tradycyjnej społeczności wiejskiej w XIX w i na początku XX w. na obszarze Polski*. Kraków.
- Kapełuś M., Kropiwnicka M. (Eds)
 2003 *Eposy Sumeryjskie*. Warszawa.
- Kaposhina S.
 1956 *O Skifskikh elementakh v kulture Olbii. Materialy i issledovania po arkheologii SSSR 50*: 155-189.
- Kapuściński R.
 2004 *Podróże z Herodotem*. Warszawa.
- Kardulias P.N.
 1999 (Ed.) *World-Systems Theory in Practice. Leadership, Production, and Exchange*. Lanham – Boulder – New York – Oxford.
- Karo G.
 1930a *Die Schachtgräber von Mykenae*. München.
 1930b *Schatz von Tiryns, Mitteilungen des Deutsches Archäologisches Institut in Athen*, Bd. 60: 119-140.

Karwicka

- 1995 Ubiór ludowy w Polsce. In: A. Kowalska-Lewicka (Ed.) Biblioteka Popularnonaukowa, t. XII. Wrocław.

Kashuba M.T., Kurchatov S.I., Shcherbakova T.A.

- 2002 Kochevniky na zapadnoy granitse stepi (po materialam kurganov u s. Mokra). *Stratum plus 4 (2001-2002)*, 180-252.

Kasiński J.R., Tołkanowicz E.

- 1999 Amber In the Northern Lublin Region – Origin and Occurrence. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, H. Paner (Eds) *Investigations into Amber*, 41-52. Gdańsk.

Katinas V.

- 1971 *Amber and Amber-Bearing Deposits of Southern Baltic Land* [in Russian]. Vilnius.

Kelly-Buccellati M.

- 1990 Trade in Metals in the Third Millennium Northeastern Syria and Eastern Anatolia. In: P. Matthiae, M. van Loon, H. Weiss (Eds) *Resurrecting the Past. A Joint Tribute to Adnan Bounni*, 117-131. Istanbul.

Kempisty A.

- 1978 *Schyłek neolitu i początek epoki brązu na Wyżynie Małopolskiej w świetle badań nad kopcami*. Warszawa.

Kilian L.

- 1955 *Haffküstenkultur und Ursprung der Balten*. Bonn.

Kilian-Dirlmeier I.

- 1997 *Das mittelbronzezeitliche Schachtgrab von Ägina. Alt-Ägina*. Mainz.

King Ch.

- 2006 *Dzieje Morza Czarnego*. Warszawa.

Kirjanova N.A.

- 1973 Naumovskiy fatyanovskiy mogilnik. *KSI&A 134*: 72-76.

Kirkowski R.

- 1984 Z badań nad recepcją tradycji kulturowych strefy nadczarnomorskiej wśród społeczeństw Nizy Polski u schyłku III tysiąclecia p.n.e. *Archeologia Polski* 29 (1): 57-67.

Klengel H.

- 1977 Nomaden und Handel. *Iraq* 39: 163-170.
1979 *Handel und Händler im alten Orient*. Leipzig.

Klochko L.S.

- 2008 Kostyumu plemen Skifii v konteksti zvyazkiv iz naseleennyam Yevropy. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofia-*

rowane profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznice urodzin, 217-238. Poznań.

Klochko, V.I. (Kločko V.I.)

- 1990 “Narody Morya” ta Pivnichne Pricheronmorya. *Arkheologia* 1: 10-14.
- 1991 Weapons of the Tribes of the Northern Pontic Zone in the 16th-10th Centuries BC. *BPS* 1.
- 1993 Weapons of the Tribes of the Sabatinovka Culture. *Culture et Civilisation au Bas Danube* 10: 43-55.
- 1994a Metallurgicheskoe proizvodstvo v eneolitse-bronzovom veke. In: *Remeslo epokhi eneolita-bronzy na Ukraine*. 96-130. Kiev.
- 1994b The Weaponry of the Pastoral Societies in the Context of the Weaponry of the Steppe-Forest-Steppe Communities: 5000-2350 BC. In: A. Koško (Ed.) *Nomadism and Pastoralism in the Circle of Baltic-Pontic Early Agrarian Cultures: 5000–1650 BC*. *BPS* 2: 167-195.
- 1996 Novye aspekty svyazey Severnogo Prichernomorya s Vostochnym Sredizemnomoryem v pozdnem bronzovom veke. In: *Mir Olbii. Materialy yubileynykh chteniy, posvyashchennykh 90-letiyu so dnya rozhdeniya L.M. Slavina*, 129-131. Kiev.
- 1998 Die Süd- und Westbeziehungen der Ukraine rechts des Dniepr im 2 und frühen 1 Jahrtausend v. Chr. In: B. Hänsel, J. Machnik (Eds) *Das Karpatenbecken und die Osteuropäische steppe*, 343-352. *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 12. München.
- 2001a Weaponry of Societies of the Northern Pontic Cultures Circles: 5000–700 BC. *BPS* 10.
- 2001b Razvitok ozbroennya “shnurovikh” kultur Ukrayini, yak vidobrazhennya etno-kulturnikh protsesiv v regioni. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 241-258. Poznań.
- 2002 Mace of the Neolithic-Bronze Age of the Northern Pontic Region. In: A. Koško (Ed.) *Fluted Maces in the System of the Long-Distance Exchange Trails of the Bronze Age: 2350-800 BC*. *BPS* 11: 22-30.
- 2004 Metalurgiya Trypolya (dosyagnennya ta perspektyvy vyvchennya). In: *Entsyklopediya trypilskoyi tsyvilizatsiyi* I: 219-222. Kiev.
- 2006 *Ozbroennya ta viyskova sprava davnego naseleennya Ukrayini (5000-900 rr. do R.Kh.)*. Kiev.
- 2007 Torhovelni shlyakh Bug-Bog za chasiv doby serednoyi bronzy ta indoeuropeizatsia maloi Azii. In: L. Bakalarska (Ed.) *Wspólnota dziedzictwa archeologicznego ziem Ukrainy i Polski. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Łańcut, 26-28.X.2005r.*, 171-178. Warszawa.

- 2008 Torhovelnyi shlyakh Bug-Bog. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 239-249. Poznań.
- Klochko V.I., Koško A., Szmyt M.
- 1999 A Comparative Chronology of the Prehistory of the Area between the Vistula nad Dnieper: 3150–1850 BC. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper: 3150–1850 BC. BPS 7*: 264-282.
- 2003 A Comparative Chronology of the Prehistory of the Area between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper. BPS 12*: 396-414.
- Klochko V., Kovalyukh N., Skripkin V., Motzenbecker I.
- 1998 The chronology of the Subotiv settlement. *Radiocarbon 40* (2): 667-673.
- Klochko V.I., Manichev V.I., Kvasnitsa V.I., Kozak S.A., Demchenko L.V., Sokhat'skiy M.P.
- 2000 Issues Concerning Tripolye Metallurgy and the Virgin Copper of Volhynia. In: A. Koško (Ed.) *The Western Border Area of the Tripolye Culture. BPS 9*: 168-186.
- Klochko V.I., Manichev V.I., Kompanec G.S., Kovalchuk M.S.
- 2003 Wychodnie rudy miedzi na terenie Ukrainy zachodniej jako baza surowcowa metalurgii kolorowej w okresie funkcjonowania kultury trypolskiej. *Folia Praehistoric Posnaniensia 10/11*: 47-77.
- Klochko V.I., Rychkov M.O.,
- 1989 Novi pokhovannya katakombnoi kultury v Seredniomy Podniprovii. *Archeologia 3*: 60-65.
- Klochko V.I., Stolpiak B.
- 1995 Glass beads from Sofievka Cemetery. In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka type: 2950–2750 BC. BPS 3*: 243-246.
- Kłosińska E.
- 2005 Na południowo-wschodnich peryferiach popielnicowego świata – sytuacja kulturowa i osadnicza w młodszej epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w dorzeczu Huczwy i Bugu. In: S. Czopek (Ed) *Problemy kultury wysockiej*, 161-192. Rzeszów.
- 2007a Lubelszczyzna i Ukraina w młodszych odcinkach epoki brązu i we wczesnej epoce żelaza – pytania o losy wspólne i niewspólne. In: L. Bakalarska (Ed.) *Wspólnota dziedzictwa archeologicznego ziem Ukrainy i Polski. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Łańcut (26-28 X 2005 r.)*, 226-249. Warszawa.

- 2007b Issues of the east- and central- European contacts of the Lublin region in the younger Bronze Age and the early Iron Age in the light of existing research and sources. In: J. Baron, I. Lasak (Ed.) *Long Distance Trade in the Bronze Age and Early Iron Age. Conference Materials, Wrocław, 19-20th April 2005*, 271-292. Wrocław.
- 2009 O kilku przedmiotach brązowych odkrytych na Roztoczu Środkowym. In: S. Czopek, K. Trybała-Zawiślak (Eds.) *Tarnobrzaska kultura łużycka – źródła i interpretacje*. Rzeszów (in print).
- Knappet C., Kilikoglou V., Stelle V., Stern B.
2005 The circulation of Red Lustrous Wheelmade ware: petrographic, chemical and residue analysis. *AS* 55: 25-59.
- Kobal J.
1993 Bronzovyy skarb iz s. Zavadka Volovetskoho r-nu Zakarpatskoyi obl. Do porblemy starodavnikh shlyakhiv spoluchen cherez girski perevaly Ukrainy Karpat. In: *Pamyatky galshtatskoho periodu mezhyrichchya Visly, Dnistra i Prypiati*, 122-129. Kiev.
- Kokowski A.
2005 *Starożytna Polska*. Warszawa.
- Kolendo J.
1987 Rejon ujścia Wisły w oczach starożytnych. In: *Badania archeologiczne w woj. elbląskim w latach 1980–1983. Muzeum Zamkowe w Malborku*, 193-206. Malbork.
- Kolev V.
1986 The Greek Colonization and the Ionian Geographical Tradition about Scythia. In: *Thracia Pontica III*: 311-319. Sofia.
- Koliński R.
2007a Koniec III tysiąclecia w Południowej i Centralnej Turcji. In: D. Szela (Ed.) *Historia i kultura państwa III dynastii z Ur*, 109-116. Warszawa.
2007b The Upper Khabur region in the Second Part of the Third Millennium BC. *AoF* 34 (2): 342-369.
- Koltukhov S.G., Kyslyi A.E., Torshev G.N.
1994 *Kurganye drevnosti Kryma*. 1. Zaporozhie.
- Kondracki J.
1969 *Podstawy regionalizacji fizyczno-geograficznej*. Warszawa.
1988 *Geografia fizyczna Polski*. Warszawa.
1998 *Geografia regionalna Polski*. Warszawa.
2000 *Geografia regionalna Polski*. Warszawa.
- Kondracki J., Rychling A.
1998 Regiony fizycznogeograficzne. In: J. Kondracki (Ed.) *Geografia regionalna Polski*, (mapa), Warszawa.

Konstantinidi-Sybridi E.

2002/03 Σφάλιρικς Κοκκιδωτς Χυτρες της Μυκηνακς, Εποχς ρουτα Κρητικο Εργαστηρου. τ Μουσειου 3: 90-91.

Kopczyńska-Jaworska B.

1960 Z wędrówek po szafasach rumuńskich. Wierchy 19.

van Koppen F., Greenwood K., Morgan C., Strawn B.A., Cooley J., Arnold B.T., von Dassow E., Cohen Y.,

2006 Late Bronze Age Inscriptions from Babylon, Assyria, and Syro-Palestine. In: M.W. Chavalas (Ed.) *The Ancient Near East. Historical Sources in Translation*, 134-181. Singapore.

Korenevskiy S.N.

1976 O metallicheskih toporakh Severnogo Prichernomorya, Srednego i Nizhnego Povolzhya epokhi sredney bronzy. *SA* 4: 16-31.

2004 *Drevnejshie zemledelcy i skotovody Predkavkazya. Maykopsko-novosvobodnenskaya obshchnost. Problemy vnutrennej tipologii*. Moskva.

Kornaś J., Medwecka-Kornaś A.

2002 *Geografia roślin*. Warszawa.

Koromila M.

2002 *The Greeks and the Black Sea from the Bronze Age to the Early 20th Century*. Athens.

Korsak J.

1990 Neolityczne siekierki kamienne w zbiorach Muzeum Okręgowego w Ostrołęce. *WA* 50/2 (1985): 155-156.

Kosakivsky V.A.

1998 Skifskiy kyndzhak z s.Vakhnivka. In: *Naukovyy zbirnyk Podilska starovyna*, 41-43. Vinnytsia.

Kosmowska-Ceranowicz B.

1983 Bursztyn w osadach. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, R. Kulicka, K. Lecięjewicz, P. Mierzejewski, T. Pietrzak (Eds) *Bursztyn w przyrodzie*, 39-48. Warszawa.

2005 Złoza bursztynu: geologia, zasoby i współczesne metody wydobycia. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, W. Gierłowski (Eds) *Bursztyn. Poglądy, opinie*, 9-13. Gdańsk.

Kostrowicki A.S.

1999 *Geografia biosfery*. Warszawa.

Kośko A.

1979 Rozwój kulturowy społeczeństw Kujaw w okresie schyłkowego neolitu i wczesnej epoki brązu. Poznań.

- 1981 *Udział południowo-wschodnioeuropejskich wzorców kulturowych w rozwoju niżowych społeczeństw kultury pucharów lejkowatych*. Poznań.
- 1985 Influences of the “pre-yamnaya” (“pre-pitgrave”) Communities from Black Sea Steppe Area in Western European Cultures. In: J.K. Kozłowski, J. Machnik (Eds) *L'eneolithique et le debut de l'age du bronze dans certaines regions de l'Europe*, 57-72. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- 1988a *Osady kultury pucharów lejkowatych w Inowrocławiu-Mątwach woj. Bydgoszcz, stanowisko 1*. Inowrocław.
- 1988b Rozwój kulturowy społeczeństw Kujaw w okresach późnego neolitu oraz interstadium epok neolitu i brązu w aspekcie recepcji egzogennych wzorców kulturowych. In: A. Cofta-Broniewska (Ed.) *Kontakty pradziejowych społeczeństw Kujaw z innymi ludami Europy*, 145-183. Inowrocław.
- 1990 The Migration of Steppe and Forest-steppe Communities into Central Europe. *JIES* 18 (3/4): 309-329.
- 1991a The Vistula – Oder Basins and the North Potnic Region. *JIES* 19: 235-257.
- 1991b Ze studiów nad kujawską enklawą naddunajskiej cywilizacji wczesnobrązowej. Poznań – Inowrocław.
- 1992 Z badań nad tzw. horyzontem starsznurowym w rozwoju późnoneolitycznej kultury społeczeństw Kujaw. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Archaeologica* 16: 85-95.
- 1994 Perspektywa “wschodu” w rozwoju osadniczo-kulturowym bałkańsko-środkoeuropejskiego kręgu społeczeństw wczesnoagrarnych. In: L. Czerniak (Ed.) *Neolit i początki epoki brązu na ziemi chełmińskiej*, 189-197. Grudziądz.
- 1999 (Ed.) The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper: 3150-1850 BC. *BPS* 7. Poznań.
- 2000 (Ed.) *The Western Border Area of the Tripolye Culture*. *BPS* 9. Poznań.
- 2001 Zagadnienie wczesnobrązowej cezury w rozwoju “szlaku” Krym – Jutlandia. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.*, *Archaeologia Bimaris* 2: 283-289. Poznań.
- 2002 Fluted Maces in Cultural System of the Borderland of Eastern and Western Europe: 2350–800 BC. In: A. Koško (Ed.) *Fluted Maces in the System of Long Distance Exchange Trails of the Bronze Age: 2350–800 BC*. *BPS* 11: 31-81.
- 2003a Radiocarbon Chronology of the Mątwy Group of the Funnel Beaker Culture. The Question of Chronological and Cultural Position of Linear-Comb Pottery. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper*. *BPS* 12: 67-81.

- 2003b (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC*. BPS 12. Poznań.
- Kośko A., Czebreszuk J. (Eds)
1998 *Trzciniec: system kulturowy czy interkulturowy proces?* Poznań.
- Kośko A., Klochko V.I. (Kośko A., Kločko V.I.)
1991 Bożejewice, gm. Strzelno, woj. Bydgoszcz, stanowisko 8. Kurhan z późnego okresu epoki neolitu. *Folia Praehistorica Posnaniensia* IV: 119-144.
1994 Nomadism and pastoralism – an outline programme for a discussion. In: A. Kośko (Ed.) *Nomadism and pastoralism in the circle of Baltic-Pontic early agrarian cultures: 5000–1650 BC*. BPS 2: 1-4.
- Kośko A., Langer J.J., Szmyt M.
2000 Painted Pottery as a Symptom of Tripolye “Influence” in the circle of Neolithic Vistula Cultures. In: A. Kośko (Ed.) *The Western Border Area of the Tripolye Culture*. BPS 9: 282-288.
- Kośko A., Przybył A.
2004 Kultura pucharów lejkowatych. In: J. Bednarczyk, A. Kośko (Eds) *Od długiego domu najstarszych rolników do dworu staropolskiego. Wyniki badań archeologicznych na trasach gazociągów Mogilno – Włocławek i Mogilno – Wydartowo*, 235-314. Poznań.
- Kośko A., Szmyt M.
2004a *Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru*. Poznań.
2004b Hodowla w systemach gospodarki na Niżu: IV-III tys. przed Chr. (kultury pucharów lejkowatych i amfor kulistych. In: A. Kośko, M. Szmyt (Eds) *Nomadyzm a pastoralizm w Międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu)*. *Archaeologia Bimaris* 3: 103- 116. Poznań.
2004c Problem wschodniej rubieży kultur neolitycznych Niżu Środkowoeuropejskiego: VI–III tys. BC. In: *Wspólnota dziedzictwa kulturowego ziem Białorusi i Polski*, 80-98. Warszawa.
2006 *Opatowice – Wzgórze Prokopiaka I*. Studia i materiały do badań nad późnym neolitem Wysoczyzny Kujawskiej I. Poznań.
2007 Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru w IV–III tys. p. Chr. *Archaeologia Bimaris* 3: 35-42.
- Kotova N.S.
2000 Keramika poseleniya Dereivka i rol kultury voronkovidnykh kubkov v yeyo slozhenii. In: *Etnotekurni kontakti dobi eneolitu – rannobronzovogo viku v Tsentralniy Evropi*. Kiev – Moskva.
2002 *Neolitizatsiya Ukrainy*. Luhansk.
- Kotova N.S., Spitsyna L.A.
2003 Radiocarbon Chronology of the “Middle” Layer of the Mikhailivka Settlement. In: A. Kośko (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula nad Dnieper*. BPS 12: 121-131.

Kovaleva I.F.

1983 *Pogrebalnyi obryad i ideologia rannikh skotovodov*. Dnipropetrovsk.

1984 *Sever stepnogo Podneprovya v eneolite – bronzovom veke*. Dnipropetrovsk.

Kovaleva I.F., Marina Z.P., Romashko V.A., Teslenko D.L., Shalobudov V.N., Veklenko V.A.

2003 *Kurgany eneolita – bronzy v krivorozhskom techenii Inhultsa*. Dnipropetrovsk.

Kovalyukh N., Videiko M.Y., Skripkin V.

1995 Chronology of Sofievka Type Cemeteries: Archaeological and Isotopic One. In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka type 2950–2750 BC*. *BPS* 3: 135-140.

Kovpanenko G.T.

1981 *Kurgany ranneskijskogo vremeni v basseine r. Ros*. Kiev.

Kovalchuk M.

2003 Istorychni ta geologichni peredumovy poshuku rudoproiaviv zolota v osadovykh tovschakh. In: *Geolog Ukrainy*, 76-84. Kiev.

Kowalski K., Pucek Z.

1984 Rodzina: Wiewiórkowate – Sciuridae. In: Z. Pucek (Ed.) *Klucz do oznaczania ssaków Polski*, 151-160. Warszawa.

Kozłowski J.K.

1985 The Eastern Areas of the Linear Band Pottery Culture. In: A. Kokowski (Ed.) *Memoires Archeologiques*, 51-70. Lublin.

Kozłowski L.

1924 *Młodsza epoka kamienia w Polsce (neolit)*. Lwów.

1939 Prahistoria Polski Południowo-Wschodniej. In: Z. Czerny (Ed.) *Polska Południowo-Wschodnia*, T. 1, 64-164. Lwów.

Kozłowski S.K.

1985 Pontic Elements in the Mesolithic of South-Eastern Poland. In: A. Kokowski (Ed.) *Memoires Archeologiques*, 19-26. Lublin.

Kramer S.N.

1977 Commerce and Trade: Gleanings from Sumerian Litterature. *Iraq* 39: 59-68.

Kranc M.

2003 Analiza ceramiki z cmentarzyska Gordijewka, raj. Trostianec, obv., Winnica (Ukraina). Problem identyfikacji topogenetycznej. Poznań (MA thesis).

Kraynov D.A.

1963 *Pamyatniki fatyanovskoy kultury. Moskovskaya grupa*. Moskva.

1964a *Pamyatniki fatyanovskoy kultury. Jaroslavsko-kalininskaya grupa*. Moskva.

1964b Volosovo-danilovskiy mogilnik fatyanovskoy kultury. *SA* 4: 68-83.

- 1972 *Drevneyshaya istoriya Volgo-Okskogo mezhdurechya (Fatjanovskaya kultura. II tysiacheletie do n.e.)*. Moskva.
- 1987 Fatjanovskaya kultura. In: O.N. Bader, D.A. Kraynov, M.F. Kosarev (Eds) Epoha bronzы lesnoj polosy SSSR. *Arkheologia SSSR* 7, 58-76. Moskva.
- 1992 On the problem of origin, chronology and periodization of the Fatyanovo-Balanovo cultural community. In: M. Buchvaldek, Ch. Strahm (Eds) Die kontinentaleuropäischen Gruppen der Kultur mit Schnurkeramik. Schnurkeramik-Symposium 1990. *Præhistorica* 19: 321-371.
- Kraynov D.A., Gadzjackaja O.S.
1987 *Fatjanovskaya kultura. Jaroslavskoe Povolzhe*. Moskva.
- Krapiec M.
2009 Wyniki analizy dendrochronologicznej drewna z Żuławki Małej In: J. Rola (Ed.) *Późnoneolityczny węzeł komunikacyjny w strefie środkowej Noteci (Żuławka Mała, gmina Wyrzysk)*, 116-119. Poznań.
- Kristiansen K.
1987 From stone to bronze: the evolution of social complexity in Northern Europe 2300–1200 BC. In: E.M. Brumfiel, T. Earle (Eds) *Specialization, exchange, and complex societies*, 30-52. Cambridge.
1998 *Europe before history*. Cambridge.
- Kristiansen K., Larsson T.
2005 *The Rise of Bronze Age Society. Travels, Transmissions and Transformations*. Cambridge.
2007 Contacts and travels during the 2nd millennium BC. Warriors in move? In: Galanaki J, Tomas H., Galanakis Y, Laffineur R. (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders, Aegaeum* 27: 25-32. Liège.
- Krivcova-Grakova O.A.
1947 Chronologiya pamyatnikov fatyanovskoy kultury. *KSLA* 16: 22-33.
- Kruk J.
1980 *Gospodarka w Polsce południowo-wschodniej w V-III tysiącleciu p.n.e.* Wrocław.
2004 Przemiany gospodarcze i społeczne na początku młodszego neolitu w dorzeczu górnej Wisły. In: A. Kośko, M. Szmyt (Eds) Nomadyzm a pastoralizm w Międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu). *Archaeologia Bimaris* 3: 95-103. Poznań.
2008a *Wzory przeszłości studia nad neolitem środkowym i późnym*. Kraków.
2008b Transport kołowy, orka i udomowienie konia – wynalazek neolitu środkowego. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów Międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Kośko w 60. rocznicę urodzin*, 251-263. Poznań.

Kruk J., Milisauskas S.

1999 *Rozkwit i upadek społeczeństw rolniczych neolitu*. Kraków.

Krushelnytska L.I.

1971 Pamiatniki rannezhelznoho vremeni v verhoviah Zapadnogo Buga. *SA* 3: 5866.

1976 *Pivnichne Prykarpattya i zakhidna Volyn*. Kiev.

1985 *Vzaemozvyazki naseleण्या Prikaraptya i Volini z plemenami schidno i centralno Evrope*. Kiev.

1993 Cherepinsko-lagodivska grupa pamyatok. In: L. Krushelnytska (Ed.) *Pamyatki galshhtatskogo periodu v mezirichchi Violi, Dnistra i Pripyati*, 158-238. Kiev.

1998 *Chornoliska kultura Serednogo Prodnistrovya (za materialami neporotivsko grupi pamyatok)*. Lviv.

2002 Pamyatka solevarinnya rubezhu rannoi i seredoi bronzy v pivnichno-schidnich Karpatach. *Zapiski Naukovo Tovaristva imeni Schevchenka*, vol. CCXLIV. *Praci Arkheologichnoy komisii*, 140-154.

2006 *Kultura Noa na zemlach Ukrani*. Lviv.

Kruts V.A.

1977 *Pozdnetripolskie pamyatniki Srednego Podneprovya*. Kiev.

Kruts V.A., Ryzhov S.M.

2000 Tripolye culture in Volhynia (Gorodsk-Volhynian group). In: A. Koško (Ed.) *The Western border area of the Tripolye culture*. *BPS* 9: 86-110.

Kryvaltsevich M.M. (Kryvalcewicz M.M., Kryvalcevič M.M.)

2001 "Shnuravy garyzont" na Belarusi: prablemy identyfikatsyi i genezisa. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzatsyi do poczatków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 259-273. Poznań.

2003 K probleme kulturnogo vzaimodzejstva naselenia kultury so shnurovoy keramikoy Verhnego Podneprovya i Vostochnoy Pribaltsiki. In: *Drevnostsi Podvynia: istoricheskiy aspekt*, 112-118. Sankt Petersburg.

2004a Novyia danyia pa khranalogii siarednedniaprouskay kultury. In: *Slavianskiy mir Polesya v drevnostsi i srednevekove. Materialy mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii, Gomel, 19-20 Oktiabrya 2004*, 98-102. Gomel.

2004b Belaruskae Palesse u peryiad perakhodu ad nealitu da epokhi bronzy: prablemy i perspektyvy arkhealagichnaga vyvuchennya. In: A. Koško, A. Kalletchyts (Eds) *Wspólnota dziedzictwa kulturowego ziem Białorusi i Polski*, 137-162. Warszawa.

2005 Mnogovalikovayia keramika na territorii Belarusi. In: *Na poshanu Sofii Stanislavivn Berezanskoj. Zbirka naukovikh prats*, 149-156. Kiev.

- 2006a *Mogilnik siaredziny III – pachatku II tysiachagoddziau da n.e. na Verhnim Dniapry – Prorva 1*. Minsk.
- 2006b Stralitskya “Iunuly”. *Arkhealogichny zbornik* 1: 22-34. Minsk.
- 2006c Prablemy peryadyzacyi i khranalohii epokhi bronzy na terytoryi Paudnio-vay Belarusi. In: *Gistarychna-arkhealogichny zbornik* 22: 39-52. Minsk.
- 2007 Prorva 1. Cmentarzysko z połowy III – początku II tysiąclecia przed Chr. na górnym Naddnieprzu. *Archaeologia Bimaris. Monografie* 2. Poznań.
- Kryvaltsevich M., Kovalyukh N.
- 1999 Radiocarbon dating of the Middle Dnieper Culture from Belarus. In: A. Koško (Ed.) *The Foundation of Radiocarbon Chronology of Culture between the Vistula and Dnieper: 3150–1850 BC*. *BPS* 7: 151-162.
- Kryszczycki S.D., Buyskykh S.B., Otreshko V.M.
- 1990 *Antichnye poselenia Nizhnego Pobuzia (Arkheologicheskaya karta)*. Kiev.
- Ksenofont,
- 2003 *Wyprawa Cyrusa*, z języka greckiego przełożył W. Madyda. Warszawa.
- Kubiak Z.
- 1997 *Mitologia Greków i Rzymian*. Warszawa.
- Kubyshev A.I., Nechytailo A.L.
- 1991 Tsentry metalloobrabatyvayushchego proizvodstva Azovo-Chernomorskoy zony (k postanovke problemy). In: *Katakombnye kultury Severnogo Prichernomorya*, 6-21. Kiev.
- Kuchinko M.M., Okhrimenko H.V.
- 1991 *Arkheologichni pamyatky Volyni*. Lutsk.
- Kuhrt A.
- 1995 *The Ancient Near East c. 3000–330 BC*. London.
- Kulbaka V., Kachur V.
- 2000 *Indoeuropeiski plemena Ukrainy epokhy palleometalu*. Mariupol – Kiev.
- Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A.
- 1961 *Lietuvos archeologijos bruožai*. Vilnius.
- Kull B.
- 1989 Untersuchungen zur Mittelbronzezeit in der Türkei und ihrer Bedeutung für die absolute Datierung der europäischen Bronzezeit. *PZ* 64: 48-73.
- Kurylenko V.Y., Bunyatyan K.P.
- 2006 Pamyatky serednyodniprovskoy kultury Serednyoho Podesennya. *Arkheologiya* 4: 88-94.
- Kuzmina E.E.
- 1980 I sho raz o diskovidnih psaliyah evraziyskih stepey. *KSIA* 161: 8-21.
- 1994 *Otkudy prishli Indoarii?* Moskva.

Kuznetsov P.F.

- 2006 The Emergence of Bronze Age Chariots in Eastern Europe. *Antiquity* 80: 638-645.

Kwiatkowska K.

- 2007 Analiza surowcowa i zabiegi konserwacyjne przedmiotów bursztynowych. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Opatowice. Wzgórze Prokopiaka*. Tom II, 229-231. Poznań.

Lagodovska O.F.

- 1948 Voycechivskiy mogilnik bronzovoi dobi na Volini. *Arkheologia* 2: 62-77.

Lakiza V.L.

- 2004 Pozni neolit, ranni i syaredni peryady bronzavaga veku Paynochna-Zakhodnyay Belarusi. Stan i perspektywy dasledavannya. In: A. Koško, A. Kallechyts (Eds) *Wspólnota dziedzictwa kulturowego ziem Białorusi i Polski*, 163-196. Warszawa.

- 2007 Cultural identification of "the corded materials" from Belorussian Neman river basin. *Lietuvos archeologija* 31: 23-38. Vilnius.

- 2008 *Starżytnastsi poznjaga nealitu i rannjaga peryyadu bronzavaga veku Belaruskaga Paniamonnya*. Mínsk.

Larina O., Okhrimenko G.

- 2007 Kraynaya vostochnaya periferiya zapadnoy lineynoy keramiki (prostranstvenno-geograficheskiy aspekt). *Revista Arheologica*, serie noua 3 (1-2): 89-109.

Larsen M.T.

- 1976 *Old Assyrian City State and its Colonies*. Kopenhagen.

- 1977 Partnerships in the Old Assyrian Trade. *Iraq* 39: 119-146.

Lasota-Moskalewska A.

- 1997 *Podstawy archeozoologii. Szczątki ssaków*. Warszawa.

Lazukov S.I.

- 1980 *Plejstocen teritorii SSSR*. Moskva.

Leemans W.F.

- 1960 *Foreign Trade in the Old Babylonia Period*. Leiden.

- 1968 Old Babylonian Letters and Economic History. *JESHO* 11: 171-216.

Leick G.

- 2001 *Mesopotamia. The Invention of the City*. London.

Levine M.

- 1999 The origins of horse husbandry on the Euroasian steppe. In: M. Levine, Y. Rassamakin, A. Kislenko, N. Tatarintseva (Ed.) *Late prehistoric exploitation of the Euroasian steppe*, 5-58. Cambridge.

Levy-Strauss C.

- 1992 Zasada wzajemności. In: M. Kempny, J. Sztatka (Eds) *Współczesne teorie wymiany społecznej. Zbiór tekstów*, 106-130. Warszawa.

Lewartowski K.

- 1989 *Decline of the Mycenaean Civilization. An Archaeological Study of Events in the Greek Mainland*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.

Lewik P.

- 1998 Klimat. In: *Encyklopedia Geograficzna Świata. Europa*, 37-41. Kraków.

Libera J.

- 2001 *Krzemienne formy bifacjalne na terenach Polski i Zachodniej Ukrainy (od środkowego neolitu do wczesnej epoki żelaza)*. Lublin.
- 2005 Z badań nad krzemieniarstwem wczesnej epoki żelaza w dorzeczu Sanu – podstawy wydzielenia przemysłu kosińskiego. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury wysokiej*, 119-160. Rzeszów.
- 2009 Czy siekiery krzemienne mogą być wyznacznikiem kultury amfor kulistych? In: H. Taras A. Zakościelna (Eds) *Hereditas praeteriti. Additamenta archaeologica et historica dedicata Ioanni Gurba. Octogesimo Anno Nascendi*, 169-179. Lublin.

Libera J., Sobieraj J.

- 2008 Topory z łopatkowatym ostrzem na ziemiach wschodniej Polski. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60 rocznicę urodzin*, 301-319. Poznań.

Lichardus, V.J.

- 2001 Die Geweihaxt von Dudarkov und die spätmykenischen Einflüsse im ukrainischen Raum. *Eurasia Antiqua* 7: 75-93.

Lichardus V.J., Echt R., Iliev I.K., Christov C.J.

- 2002 Die Spätbronzezeit an der Unteren Tundža und die ostägäischen Verbindungen in Südostbulgarien. *Eurasia Antiqua* 8: 160-167.

Lichardus J., Vladár J.

- 1996 Karpatenbecken-Sintašta-Mykene. Ein Beitrag zur Definition der Bronzezeit als historische Epoche. *Slovenská Archeológia* 44: 25-93.

Limet H.

- 1977 Les Schemas du Commerce Neo-Sumerien. *Iraq* 39: 51-58.

Littauer M.A., Crouwel J.H.

- 1979 *Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East*. Leiden.

Litvinenko R.A.

- 1997 *Kolesnyi transport epokhi bronzy evrazijskoj Stepi i Lesostepi*. Donetsk.

Litvinenko R.O.

- 2005 Do problemy metalovyrobnyctva kultury Babyne. In: *Materialy II-go mizhnarodnoho Marmyskoho polyovoho seminaru "problemy gimynchoi arkheologii"*, 119-512. Alchevsk.

Liverani M.

- 1993 Akkad: an introduction. In: M. Liverani (Ed.) *Akkad: The first world empire. Structure, ideology, traditions*, 1-10. Padova.

Loze I.A.

- 1979 *Pozdnyy neolit i rannyya bronza Lubanskay ravniny*. Riga.
2000 Late Neolithic Amber from the Lubāna Wetlands. In: *Prehistoric Art in the Baltic Region. Acta Academiae Artium Vilnensis* 20: 63-78.

Lurie A.Ch.

- 1988 *Genezis medistyh peschanikov*. Moskva.

Lysenko S.D.

- 1998 Rezultaty issledovaniya mogilnika Malopolovetskoje-3 na Kievshinie v 1993-1997 godach. In: A. Koško, J. Czebreszuk (Eds) *"Trzcinec" – system kulturowy czy interkulturowy proces?*, 95-117. Poznań.
2001 *Sredne Podniprovyia za dobi piznoi bronzi*. Manuscript. Institut Archeologii Nacionalnoy Akademii Nauk Ukraini, Kiev.
2002 K voprosy o lokalizatsii kommunikatsiy epokhi pozdnei bronzy v Pravoberezhnoi lesostepi. In: *Isotrychna nauka: problemy rozvytku. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Sektsia "Arkheologiya"*, 104-111. Luhansk.
2004 Doslidcheniya k archeologicheskoy karte Fastivskogo raiona (1999-2004 gg.). In: *Archeologichni pamyatki Fastivshchini. Materiali do archeologichnoy karti Kiiivskoi oblasti*, 85-152. Fastiv.
2005 Kievo-Fastovskiy uchastok severonoi vetki transevropeyskogo lesostepnogo puti. In: *Problemy arkheologii Serednyoho Podniprovyia: Do 15-richya zasnuvannya Fastivskoho krayeznavchoho muzeyu*, 114-119. Kiev – Fastiv.
2006 Kompleks pamyatnikov epokhi bronzy-nachalarannego zheleznogo veka u S. Khodosovka (po rezultatam issledovaniy 2003 g.). In: *Okhorona kulturnoy spadshchyny Kyivskoi oblasti*, 91-137. Kiev.
2009 Noviyе pamyatniki kultury sharovidnykh amfor na pravoberezhnoy Kievshchine (manuscript).

Lysenko S.D., Szmyt M.

- 2010 Śródkowe naddnieprze jako graniczny areał osadnictwa ludności kultury amfor kulistych. In: M. Ignaczak, A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Między Bałtykiem a Morzem Czarnym: szlaki Międzymorza w IV – I tys. przed Chr. Archaeologia Bimaris. Dyskusje* 4. Poznań. (in print).

Lysenko S.S.

- 2006 Prykrasy naselennya Ukrainy doby piznoyi bronzy. Autoreferat dissertatsii kandydata istoricheskikh nauk. *NA IA NANU* 12 (842).

Ławecka D.

2006 *Północna Mezopotamia w czasach Sumerów*. Warszawa.

Machajewski H., Rola J. (Eds)

2006 *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*. Poznań.

Machnik J.

1966 *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*. Wrocław.

1978 Wczesny okres epoki brązu. In: J. Machnik, B. Gediga, J. Miśkiewicz, W. Hensel (Eds) *Wczesna epoka brązu. Prahistoria ziem polskich* 3, 9-136. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.

1979a Ze studiów nad kulturą ceramiki sznurowej w dorzeczu górnego Dniestru. *Acta Archaeologica Carpathica* 19: 51-71.

1979b Krąg kulturowy ceramiki sznurowej. In: W. Hensel, T. Wiślański (Eds) *Prahistoria Ziemi Polskiej*. Tom II, Neolit, 337-412. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.

1998a Stan i perspektywy badań kultury ceramiki sznurowej w międzyrzeczu górnej Wisły, Bugu i Dniestru. *Sprawozdania Archeologiczne* 50: 13-29.

1998b Uwagi o najstarszym osadnictwie pasterskiej ludności kultury ceramiki sznurowej (III tysiąclecie przed Chr.) w strefie karpackiej. In: J. Gancarski (Ed.) *Dzieje Podkarpacia*, T. II, 99-120. Krosno.

1999 Radiocarbon chronology of the Corded Ware culture on Grzęda Sokalska. A Middle Dnieper traits perspective. In: A. Kośko (Ed.), *The Foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper, 3150-1850 BC*. *BPS* 7: 221-250.

2001 Kultura ceramiki sznurowej w strefie karpackiej (stan i perspektywy badawcze). In: J. Gancarski (Ed.) *Neolit i początki epoki brązu w Karpatach polskich*, 115-137. Krosno.

2003 An Interrupted Process of Cultural Integratin Between the Upper Bug, Vistula and Dniestr Rivers in the Early Second Half of the Third Millennium BC (In Light of Taxonomic and Chronological Analyses of Grave Assemblages on Grzęda Sokalska). In: A. Kośko, V.I. Klochko (Eds) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures Between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC*. *BPS* 12: 212-240.

2004 Pasterstwo u społeczeństw kultury ceramiki sznurowej w dorzeczu górnej Wisły, górnego Bugu i Dniestru. In: A. Kośko, M. Szmyt (Eds) *Nomadyzm a pastoralizm w Międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu)*. *Archaeologia Bimaris* 3: 137-143. Poznań.

2006 Rola migracji w pradziejach. Problemy dyskusyjne. In: A. Furdal, W. Wysockański (Eds) *Migracje, dzieje, typologia, definicje*. 29-37. Wrocław.

Machnik J., Bagińska J., Koman W.

- 2001 Nowa, synkretyczna grupa kultury ceramiki sznurowej w Polsce środkowo-wschodniej. In: B. Ginter, B. Drobniewicz, B. Kazior, M. Połowicz (Eds) *Problemy epoki kamienia na obszarze Starego Świata. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi K. Kozłowskiemu*, 390-400. Kraków.
- 2009 Neolityczne kurhany na Grzędzie Sokalskiej w świetle badań archeologicznych w latach 1988–2006, Kraków.

Machnik J., Kadrow S.

- 1997 *Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny*. Kraków.

Machnik J., Pavliv D., Petehyrych V.

- 2003 Kurganne pochovannja rannoskitskogo chasu u verchivjach Dnistra. In: J. Gancarski (Ed.) *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach polskich*, 531-548. Krosno.
- 2005a Wyniki badań wykopaliskowych polsko-ukraińskiej ekspedycji archeologicznej we wsi Bykiw, w dorzeczu górnego Dniestru, w 2003 r. *Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności* (R. 2003/2004), 285-295.
- 2005b Z badań nad najdawniejszymi dziejami rejonu Drohobycza. In: W. Bonusiak (Ed.) *Drohobycz miasto wielu kultur*, 9-59. Rzeszów.
- 2006 Barrow of the late Corded Ware culture from Bikiv, Drohobych district. In: Harmata K., Machnik J., Starkel L. (Eds) *Environment and man at Carpathian Foreland in the upper Dniester catchment from Neolithic to early mediaeval period*, 195-227. Kraków.

Machnik J., Pavliv D., Pasterkiwicz W., Petehyrych V.

- 2007 Archeologiczne badania w Bykowie koło Drohobycza i na Wysoczyźnie Wojniłowskiej, między rzeką Siwką a Łomnicą. *Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności* (R. 2006/2007), 311-325. Kraków.

Machnik J., Pilch A.

- 1997 Zaskakujące odkrycie zabytków kultury środkowodnieprzańskiej w Młodowie-Zakąciu, koło Lubaczowa, w woj. przemyskim. *Sprawozdania Archeologiczne* 49: 143-170.

Majek K.

- 2003 *Problem pochodzenia tzw. skarbów strzyżowskich*. Poznań. (MA thesis).

Makarowicz P.

- 1998 *Rola społeczności kultury iwieńskiej w genezie trzcienieckiego kręgu kulturowego (2000–1600 BC)*. Poznań.
- 2000 Concerning the Development of the Metallurgy in Early Bronze Age Societies on the Polish Lowlands. *Lietuvos Archeologija* 19: 221-239.
- 2003 The Construction of Social Structure: Bell Beakers and Trzcinec Complex in North-Eastern Part of Central Europe. *Przegląd Archeologiczny* 51: 123-158.

- 2005 Gesellschaftliche Strukturen der Glockenbecherkultur im Gebiet zwischen Weichsel und Oder. *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 1: 27-58.
- 2008 Elitarne pochówki z kurhanu komarowskiego w Ivanju na Wołyniu – zarys możliwości interpretacyjnych. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów między morza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 333-352. Poznań.
- 2009a Geneza kurhanów w trzcinieckim kręgu kulturowym. In: H. Kowalewska-Marszałek, P. Włodarczak (Eds) *Kopce neolityczne i z początków epoki brązu w świetle nowych i najnowszych badań. Materiały z konferencji w Niepołomnicach 20-21.09.2007*. Kraków – Warszawa (in print).
- 2009b *Trzciniecki krąg kulturowy – wspólnota pogranicza Wschodu i Zachodu Europy*. Poznań (in print).
- Makkay J.
- 1982 The Earliest Use of Helmets in South-East Europe. *ActaArchHung* 34: 3-22.
- 1992 Funerary sacrifices of the Yamna-complex and their Anatolian (Hittite) and Aegean (Mycenaean and Homeric) parallels. *ActaArchHung* 44: 213-237.
- 1999 The Mycenaean World, the Mycenaean Periphery and the Carpathian Basin. In: *H periphereaia tou mykenaikou kosmou. A' Diethnes Diepistemoniko Symposio, Lamia, 25-29 Septembriou 1994*, 47-54. Lamnia.
- 2000 *The Early Mycenaean Rulers and the Contemporary Early Iranians of the Northeast*. Budapest.
- Makohonienko M., Latałowa M., Milecka K., Okuniewska-Nowaczyk I., Nalepka D.
- 2004 Artemisia L. In: M. Ralska-Jasiewiczowa, M. Latałowa, K. Wasylkowa, K. Tobolski, E. Madeyska, H.E. Wright Jr., Ch. Turner (Eds) *Late Glacial and Holocene history of vegetation in Poland based on isopollen maps*, 253-261. Kraków.
- Makowiecki D., Makowiecka M.
- 2000 Gospodarka zwierzętami społeczności kultury pucharów lejkowatych (grupy: wschodnia i radziejowska) oraz kultury amfor kulistych In: A. Koško (Ed.) *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego, Tom III Kujawy, cz. 4, Osadnictwo kultur późnoneolitycznych oraz interstadium epok neolitu i brązu: 3900–1400/1300 przed Chr.*, 347-378 Poznań.
- 2005 Stan badań nad użytkowaniem zwierząt w okresie rozwoju postłużyckich ugrupowań “pomorsko-kloszowych”. In: M. Fudziński, H. Paner (Eds) *Aktualne problemy kultury pomorskiej*, 349-358. Gdańsk.

- Malejew Y.M., Mazurik J., Paniszko S.
 2004 Grób ludności kultury amfor kulistych z III tysiąclecia p.n.e. z miejscowości Ozdiw w okolicy Łucka na Ukrainie. *Sprawy Wschodnie* 1 (5): 97-101.
- Maleyev Y.M.
 1996 Selected Graves of Globular Amphora Culture from Volhynia and Podolia. In: A. Koško (Ed.) *Eastern Exodus of the Globular Amphora People: 2950-2350 BC. BPS* 4: 53-61.
- Maleyev Y.M., Pryshchepa B.
 1996 Grave of Globular Amphora Culture from Tovpyzhyn (District of Rivne, Ukraine). In: A. Koško (Ed.) *Eastern Exodus of the Globular Amphora People: 2950-2350 BC. BPS* 4: 62-69.
- Malinowski T.
 2004 (Ed.) *Komorowo, stanowisko 1. Grodzisko kultury łużyckiej i osadnictwo wczesnośredniowieczne. Badania specjalistyczne*, Zielona Góra.
 2006 *Komorowo, stanowisko 1: grodzisko kultury łużyckiej – faktoria na szlaku bursztynowym*. Rzeszów.
 2009 Domniemane ślady oddziaływań tarnobrzeskich w zachodniej Małopolsce. In: S. Czopek, K. Trybała-Zawiślak (Eds) *Tarnobrzaska kultura łużycka – źródła i interpretacje*. Rzeszów (in print).
- Mallory J.P., Adams D.Q.
 1997 *Encyclopedia of Indo-European Culture*. Chicago.
- Małecki R.
 1995 Magiczno-religijna funkcja starożytnych wozów. *Archeologia Polski* 40 (1-2): 91-105.
- Małkowski S.
 1929 O odkryciu złota miedzi rodzimej w Mydzku na Woluniu. *Posiedzenia P.I.G.* 6: 757-774.
 1931 Z geologii Wolynia. *Rocznik Wolynski* 2: 384-402.
- Maran, J.
 1997 Neue Ansätze für die Beurteilung der Balkanisch-Ägäischen Beziehungen im 3. Jahrtausend v. Chr. In: P. Roman (Ed.) *The Thracian World at the Crossroads of Civilizations*, 171-192. Bucarest.
 2007 Seaborne Contacts Between the Aegean, the Balkans and the Central Mediterranean in the 3rd Millennium BC: the Unfolding of the Mediterranean World. In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Laffineur (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders. Aegaeum* 27: 3-21.
- Marchelak I., Tyszler L.
 2003 Osada kultury łużyckiej z epoki brązu i okresu halsztackiego. In: R. Grygiel

(Ed.) *Via Archaeologica Lodziensis, Tom I, Ratownicze badania archeologiczne na stanowisku 6-7 w Kowalewicach, pow. Zgierz, woj. Łódzkie (trasa autostrady A-2)*, 25-337. Łódź.

Marciniak A.

- 2004 Mikrospołeczny wymiar pasterstwa i nomadyzmu i tafonomiczne podstawy ich identyfikacji w materiałach faunistycznych. In: A. Kośko, M. Szmyt (Ed.) *Nomadyzm i pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu)*. *Archaeologia Bimaris* 3: 35-43. Poznań.
- 2006 Problematyka stref kontaktowych w pradziejach. In: H. Machajewski, J. Rola (Ed.) *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*, 15-21. Poznań.

Markova K.

- 1993 Bersteinfunde in der slowakei während der Bronzezeit. In: C. Beck, J. Bouzek (Eds) *Amber in Archaeology. Preceedings of the Second International Conference on Amber in Archaeology, Libice 1990*, 171-178. Praha.

Maruszczak H.

- 2002 Osobliwości stosunków fizjograficznych Roztocza i ich znaczenie dla działalności człowieka w czasach prehistorycznych i we wczesnym średniowieczu. In: B. Balcer, J. Machnik, J. Sitek (Eds) *Z pradziejów Roztocza na ziemi zamojskiej*, 207-221. Kraków.

Matuszewska A.

- 2003 *Udział wzorców kulturowych wiązanych z pucharami dzwonołowymi w rozwoju społeczności międzyrzecza Wisły i Dniepru*. Poznań. (MA thesis).
- 2007 *Dolnoodrzańska enklawa kultury ceramiki sznurowej w ramach circumbałtyckiego kręgu KCSZ*. Poznań (PhD thesis).

Matuszkiewicz W.

- 1991 Szata roślinna. In: L. Starkel (Ed.) *Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze*, 445-494. Warszawa.

Matuszkiewicz W., Matuszkiewicz A.

- 1985 Zur Syntaxonomie der Eichen-Heinbuchenwälder in Polen. *Tuexenia* 5: 473-489.

Mauss M.

- 2001 *Antropologia strukturalna*. Warszawa.

Maydar D.

- 1981 *Pamyatniki istorii i kultury Mongolii*. Moskwa.

Mazurik Y., Panyshko S.

- 1998 Nova pokhovalna pamyatka kultury kulyastikh amfor na Volini. *Volyno-Podilski Arkheologichni Studii* 1, 129-130. Lviv.

Mazurowski R.F.

- 1983 Bursztyn w epoce kamienia na ziemiach polskich. *Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne* 5: 7-134.

Maxwell-Hyslop K.R.

- 1977 Sources of Sumerian Gold. *Iraq* 39: 83-86.

McCaslin D.E.

- 1980 *Stone Anchors in Antiquity: Coastal Settlements and Maritime Trade-Routes in the Eastern Mediterranean ca 1600-1050 BC*. Göteborg.

Medwecka-Kornaś A.

- 1972 Czynniki naturalne, wpływające na rozmieszczenie geograficzne roślin w Polsce. In: W. Szafer, K. Zarzycki (Eds) *Szata roślinna Polski*. Tom I, 35-94. Warszawa.
- 1977 Czynniki naturalne, wpływające na rozmieszczenie geograficzne roślin w Polsce. In: W. Szafer, K. Zarzycki (Eds) *Szata roślinna Polski*. Tom I, 35-94 (wydanie trzecie pierwsza edycja w 1972). Warszawa.

Mee Chr.

- 1994 Anatolia and the Aegean in the Late Bronze Age. *AAS* 9: 137-148.

Meier-Arendt W. (Ed.)

- 1992 *Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss*. Frankfurt am Main.

Meissner B.

- 1920 *Babylonien und Assyrien*. Heidelberg.

Mellaart J.

- 1982 Mesopotamian Relations with the West Including Anatolia. In: H.-J. Nissen, J. Renger (Eds) *Mesopotamien und seine Nachbarn. Politische und Kulturelle Wechselbeziehungen im Alten Vorderasien vom 4. bis 1. Jahrtausend v. Chr.*, 7-12. Berlin.

Metz F.

- 2006 O nedavney nakhodke v Baden-Wurtemberge. In: *Sovremennye problemy arkheologii Rossii* 2: 43-45. Novosibirsk.

Michalčičin I., Markus I., Okhrimenko G.

- 2005 Bojovi kamjaní sokiri Pívníchnogo Prikarpattja i Voliní. In: G. Okhrimenko (Ed.) *Arkheologična spadshčina Jana Fítcke*, 364-385. Luck.

Michalski J.

- 1986 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w okresie 4-22 wrzesień 1986 roku na stanowisku 5 w Bielawskiej Wsi, gm. Bielawy, woj. skierniewickie* (maszynopis przechowywany w archiwach Muzeum w Łowiczu – Typescript held in the archives of the Łowicz Museum).
- 2002 Skarb z Bąkowa Dolnego i jego właściciel, *Archeologia Żywa* 20 (1): 14-18.

Michałowski P.

- 1993 Memory and Deed: the Historiography of the Political Expansion of the Akkad State. In: M. Liverani (Ed.) *Akkad, the First World Empire. Structure, Ideology, Tradition*, 69-90. Padova.

Mierzwiński A.

- 2003 *Znaki utrwalone w glinie. Społeczno-obrzędowe aspekty działań wytwórczych końca epoki brązu wczesnej epoki żelaza. Model nadodrzański*. Wrocław.

Mihăilescu-Bîrliba V.

- 2001 Mormontul unei tinere căpetenii de la începutul epocii bronzului (Mastacăn, jud. Neamț – “cultura amforelor sferice”). *Memoria Antiquitatis* 22: 157-217.
- 2005 Die Grabstätte eines jungen Häuptlings vom Beginn der Bronzezeit (Mastacăn, Kreis Neamț – “Kugelamphorenkultur”). *Arheologia Moldovei* 28: 75-124.

Mihăilescu-Bîrliba V., Szmyt M.

- 2003 Radiocarbon chronology of the Moldavian (Siret) subgroup of the Globular Amphora culture. In: A. Koško, V.I. Klochko (Eds) *The Foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC*. *BPS* 12: 82-112.

Mikov V.

- 1958 *Zlatnoto skrovishche ot Vlchitrn*. Sofia.

Milano L.

- 1995 Ebla: A Third Millennium City-State in Ancient Syria. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1219-1230. London – New York.

Milisauskas S., Kruk J.

- 1991 Utilization of Cattle for Traction During the Later Neolithic in Southeastern Poland. *Antiquity* 65 (248): 561-566.

Minns E.

- 1913 *Scythians and Greeks*. Cambridge.

Mityk J.

- 1986 *Geografia fizyczna części świata*. Warszawa.

Mizerski W.

- 2002 *Geologia Polski dla geografów*. Warszawa.

Moran L.W.

- 1992 *The Amarna Letters*. Baltimore – London.

Motsya A.P., Khalikov A.Kh.

- 1989 Novi doslidzhennya shlyakhu z Bulgara v Kiev (poperednye povidomlennya). *Arkheologia* 4: 143-149.
- 1997 *Bulgar – Kiev: puti – svyazi – sudby*. Kiev.

Moucha V.

- 1963 Die Periodisierung der Uněticer Kultur in Böhmen. *Sbornik Československé Společnosti Archeologické* 3: 9-60.

Movsha T.G.

- 1957 Mednye ukrashenia iz Kieva. *KSIIMK* 70: 94-98.
1985 Vzaemovidnosyny Tripilla-Kukuteni s sinchronnymi kulturami Tsentralnoy Evropy. *Arkheologia* 51: 22-31.

Mozolevsky B.N.

- 1987 Malyi Chertomlyk. In: *Skify Severnogo Prichernomor'ya*, 63-74. Kiev.

Mozsolics A.

- 1967 *Bronzefunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás*. Budapest.

Muhly J.D.

- 1977 The Copper Ox-Hide Ingots and Bronze Age Metals Trade. *Iraq* 39: 73-82.
1985 Sources of Tin and the Beginning of Bronze Metallurgy. *AJA* 89: 275-291.

Murzin V.

- 1996 Nadczarnomorska Scytia. In: J. Chochorowski (Ed.) *Koczownicy Ukrainy*, 49-64. Katowice.

Müller-Karpe, H.

- 1980 *Handbuch der Vorgeschichte: Die Bronzezeit*. Munich.

Mykhalchyshyn I.P.

- 1993 Kamyani vyroby z Ovrutskoho povitu. *Naukovi zapysky Lvivskoho istorychnoho muzeyu* 1, 18-26.
2005 Pamyatkookhoronni archeologichni rozvidky u Volochyskomu r-ni Khmelnytskoi obl. In: *Archeologichni doslidzhennya v Ukraini 2003–2004 rr.*, 222-224. Zaporizh'ya.
2006 Rozvidky v mezhyrichi verkhiviyiv r. Pivdennyi Bug i r. Zbruch u 2005 r. In: *Archeologichni doslidzhennya v Ukraini 2004–2005 rr.*, 284-285. Kiev – Zaporizh'ya.

Mylonas G.E.

- 1973 Ο Ταφικός Κύκλος Β των Μυκηνίων. Athens.

de Navarro J.M.

- 1925 Prehistoric Routes Between Northern Europe and Italy Defined by the Amber Trade. *The Geographical Journal* 66: 481-507.

Nawroth M.

- 2007 Der Goldfund von Vetttersfelde: vom Schwarzen Meer in die Lausitz. In: *Im Zeichen des goldenen Greifen. Königsgräber der Skythen*, 318-327. München – Berlin – London – New York.

Nazarov V.V., Otroshchenko V.V.

- 2008 Bronzoyi nizh z ostrova Berezan. In: *Starozhytnosti Verkhnyogo Prydnistrovya. Juvenileinyi zbiryk na chest 60-richchya Ju. M. Maleeva*, 123-124. Kiev.

Nechytailo A.L.

- 2005 Ob odnom iz gorno-metallurgicheskikh tsentrov katakombnoy kulturno-istoricheskoy obshchnosti. In: *Pastusheskie skotovody vostochnoevropейskoy stepi i lesostepi epokhi bronzы (istoriografiya, publikatsii)*. *AVL* 19: 74-93. Voronezh.

Needham S.

- 2001 When Expediency Broaches Ritual Intention: the Flow of Metal Between Systemic and Buried Domains. *JRAI*: 275-298.

Neprina V.I.

- 1976 *Neolit yamochno-grebenchatoy keramiki na Ukraine*. Kiev.

Nikolaeva N., Safronov V.

- 1974 Proischozhdeniye dolmennoy kultury Severo-Zapadnogo Kavkaza. In: *Voprosy okhrany, klassifikatsii i ispolzovaniya arkheologicheskikh pamyatnikov*, 174-198. Moskva.

Nikolova A.V.

- 1999 Radiocarbon Dates from the Graves of Yamnaya and Catacomb Cultures of the Dnieper Right Bank. In: A. Koško (Ed.) *The Foundation of Radiocarbon Chronology of Culture between the Vistula and Dnieper: 3150–1850 BC*. *BPS* 7: 103-128.

Nikytenko I.S.

- 2008 *Kamyana syrovyna Kryvorizhzhya doby bronzы*. Avtoreferat Dissertatsii Kandidata Geologicheskikh Nauk. Kiev.

Nosek S.

- 1967 *Kultura amfor kulistych w Polsce*. Wrocław – Warszawa – Kraków.

Nosov A.A.

- 1865 Otkrytie mednyh rud s drevnimi razrabotkami v bakhmutskom ujezde. In: *Gornyi zhurnal*, 315. Sankt Petersburg.
- 1868 Otkrytie mednoi rudy s drevnimi razrabotkami v Ekaterinoslavskoy gubernii. In: *Gornyi zhurnal*, 255-271. Sankt Petersburg.

Nowaczyk Sz., Rola J.

- 2009 Społeczności KAK w rejonie Żuławki Małej. In: J. Rola (Ed.) *Późnoneolityczny węzeł komunikacyjny w strefie środkowej Noteci (Żuławka Mała, gmina Wyrzysk)*, 75-111. Poznań.

Nowak M.

- 2001 Osadnicze i socjo-polityczne modele południowo-wschodniej grupy kultury pucharów lejkowatych. In: J. Kozłowski, E. Neustupny (Eds) *Archeologia przestrzeni*, 127-151. Kraków.

- 2004 Udział elementów lądzielsko-polgarskich w formowaniu się kultury pu-
charów lejkowatych w Małopolsce? *Materiały Archeologiczne Nowej Huty*
24: 121-138.
- Nowakowski J., Prinke A., Rączkowski W. (Eds)
2005 *Biskupin... i co dalej? Zdjęcia lotnicze w polskiej archeologii*. Poznań.
- Oates J.
1991 Babylonia and Elam in Prehistory. In: *Mesopotamie et Elam. Actes de
la XXXVIeme Rencontre Assyriologique Internationale, Gand, 10-14 Juillet
1989*, 23-26. Ghent.
- Oguchi H.
1999 Trade Routes in the Old Assyrian Period. *Al-Rafidan* 20: 85-106.
2006 The Date of the Beginning of Khabur Ware Period 3: Evidence from the
Palace of Qarni-Lim at Tell Leilan. *Al-Rafidan* 27: 45-58.
- Okhrimenko G.
1994 Neolit Volini. Lutsk.
2001 *Kultura liniyno-strichkovoy keramiki na Volini*. Lutsk.
2005 Volyn ta Volynske Polissya v neoloi, eneoliti, epokhu bronzы. In: G. Okh-
rimenko (Ed.) *Arkheologichna spadshchyna Jana Fítzke*, 122-163. Lutsk.
- Okhrimenko G., I. Markus, V. Tkach
2005 Rozvitok ozbroennya pervisnogo naselennya Volini. In: G. Okhrimenko
(Ed.) *Arkheologichna spadshchina Jana Fítzke*, 346-363. Lutsk.
- Okulicz J.
1973 *Pradzieje ziem pruskich od późnego paleolitu do VII w n.e.* Wrocław.
- Olbrýs M.
2007 Syria Zachodnia u schyłku III tysiąclecia p.n.e. In: D. Szeląg (Ed.) *Historia
i kultura państwa III dynastii z Ur*, 99-108. Warszawa.
- Olchowski V.S.
2005 *Monumentalnaia skulptura naselenia zapadnoy chasti evraziyskikh stepey epo-
khi rannego zheleza*. Moskva.
- Olexa L.
2002 Kult. In: J. Garncarski (Ed.) *Między Mykenami a Bałtykiem. Kultura Oto-
mani-Füzesabony*, 89-93. Krosno – Warszawa.
- Orlińska G.
2007 Materiały osadnicze z Transboru, gm. Latowicz, woj. mazowieckie. *Wiado-
mości archeologiczne* 59: 115-163.
- Orlovskaya L.B.
1990 Spektroanaliticheskoe issledovanie tsvetnogo metalla epokhi rannei bronzы
Moldovy (predvaritelnye itogi). In: E.V. Yarovoy (Ed.) *Kurgany eneolita-
-bronzы Nizhnego Podnestrovyia*, 241-245. Kishinev.

Ossowski W.

1999 *Studia nad łodziami jednopiennymi z obszaru Polski*. Gdańsk.

2006 Pradziejowe i wczesnośredniowieczne środki transportu wodnego w Polsce. In: H. Machajewski, J. Rola (Eds) *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*, 253-268. Poznań.

Ostroverkhov A.S.

1981 Olbia i torgovye puti Skifii. In: *Drevnosti Severo-zapadnogo Prichernomor'ya*, 84-94. Kiev.

Ostroverkhov A.S., Toshev G.N.

1985 Skifskiy konskiy nalobnik. *Arkheologia* 49: 75-78.

Otroshchenko V.V.

1976 Konstruktivnye osobennosti dlinnykh kurganov. In: *Novye otkrytia arkheologov Ukrainy*, 16-18. Kiev.

1986 Belozerskaya kultura. In: *Kultury epokhi bronzы na territorii Ukrainy*, 117-152. Kiev.

1995 Puti obmena – puti migratsiy. In: *Epokha bronzы Dono-Donetskogo regiona*, 18-19. Luhansk.

2005a Dnipro-Donetsky oseredok kulturogenezy (postanovka problemy). In: *Materialy II-oi Luhanskoї mizhnarodnoy istoriko-arkheologichnoy konferentsii "Problemy doslidzhennia pamyatok arkheologii Skhidnoi Ukrainy"*, 36-38. Luhansk.

2005b Epoka eneolitu. In: L.L. Zeliznyak (Ed.) *Akkheologiya Ukrainy*, 106-203. Kiev.

2007 Polemika stosovno zakhidnogo vektora ruhu kolisnychnyh. *Zapysky Naukovogo tovarystva imeni Shevchenka. Pratsi arkheologichnoy komisii* 253: 206-214. Lviv.

Otroshchenko V.V., Savovskiy I.P., Tomaszewski V.A.

1997 Kurgannaya gruppa Ryasnye Mogily u s. Balki. In: *Kurgannye mogilniki Ryasnye Mogily i Nosaki*, 16-60. Kiev.

Otroshchenko V.V., Tupchienko M.P.

2005 Bronzovi klepani kazany ta Donetskyi girnycho-metalurgiynyi tsentr. In: *Problemy girnychoi arkheologii. Materialy II Mizhnarodnogo Kartamyckogo Polyovogo Arkheologichnogo Seminaru*, 176-188. Alchevsk.

Ozols J.

1962 *Ursprung und Herkunft der Zentralrussischen Fatjanovo-Kultur* (Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 4). Berlin.

Palincaş N.

2007 Contacts with the Aegean and Their Social Impact in the Late Bronze Age in the Lower Danube. In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Laffi-

- neur (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders*. *Aegeum* 27: 231-237. Liège.
- Papiernik P., Rybicka M.
2002 *Annopol. Osada kultury pucharów lejkowatych na Pojezierzu Gostynińskim*. Łódź.
- Parczewski M.
1991 *Początki kształtowania się polsko-ruskiej rubieży etnicznej w Karpatach. U źródeł rozpadu Słowiańszczyzny na odłam wschodni i zachodni*. Kraków.
- Pare, C.F.E.
1987 *Wheels with Thickened Spokes, and the Problem of Cultural Contact Between the Aegean and Europe in the Late Bronze Age*. *OJA* 6: 43-62.
1992 *Wagons and the Wagon-Graves of the Early Iron Age in Central Europe*. Oxford.
2000 *Bronze and the Bronze Age*. In: C.F. E Pare (Ed.) *Metals Make the World Go Round. The Supply and Circulation of Metals in Bronze Age Europe*, 1-38. Oxford.
- Parker B.J., Dodd L.S.
2003 *The Early Second Millennium Ceramic Assemblage from Kenan Tepe, Southern Turkey. A Preliminary Assessment*. *AnSt* 53: 33-69.
- Parzinger H.
1998 *Stepnye kochevniki na vostoke Centralnoy Evropy*. *VDI* 2: 104-115.
- Paschalidis C.
2007 *Euboea at the Crossroads of the Metal Trade: the Aegean and the Black Sea in the Late Bronze*. In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Lafineur (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders*. *Aegeum* 27: 433-445. Liège.
- Patokova E.F.
1979 *Usatovskoje posileniye i mogilnik*. Kiev.
- Pavliv D.
1993 *Novi pamyatki luzicko kulturi na zachodi Ukraini*. In: L. Krushelnicka (Ed.) *Pamyatki galshtatskogo periodu v mezirichchi Violi, Dnistra i Pripyati*, 11-56. Kiev.
2008 *Ulvivetski kelykhy. Materialy i doslidzhennia z arkheologii Prykarpattia i Volyni* 12: 68-102.
- Pawłowska S.
1977 *Charakterystyka statystyczna i elementy flory polskiej*. In: W. Szafer, K. Zarzycki (Eds) *Szata roślinna Polski*, 129-206. Warszawa.

- Payne S.
1990 Field Report on the Dendra Horses. In: R. Hägg, G. Nordquist (Eds) *Celebrations of Death and Divinity in the Bronze Age Argolid*, 85-106. Stockholm.
- Pearce M.
1998 New Research on the "Terramare" of Northern Italy. *Antiquity* 72: 743-746.
- Peleshchishin M.
1985 Kultura voronkovidnych sosudov. In: *Arkheologia Ukrainskoy SSR* 1, 273-280. Kiev.
- Pelisiak A.
2005 Pogranicze kultury trypolskiej i kultury pucharów lejkowatych. Stan badań. In: *Kultura trypolska. Wybrane problem*, 32-41. Stalowa Wola.
2007 The Funnel Beaker Culture Settlement Compared with Other Neolithic Cultures in the Upper and Middle Part of the Dniester Basin. Selected Issues. State of the Research. *Analecta Archaeologica Ressoiviensia* 2: 23-46.
- Penner S.
1998 *Schliemanns Schachtgräber und der europäische Nordosten*. Bonn.
- Petrenko V.G.
1967 *Pravoberezhie Srednego Pridneprovii w V-III vv do n.e.* Moskva.
2006 *Krasnoznamenskiy mogilnik. Elitnye kurgany ranneskifskoy epokhi na Severnom Kavkaze*. Moskva – Berlin – Bordeaux.
- Petrougne V.F.
1995 Petrographical-lithological characteristics of stone materials from Late-Tripolye cemeteries of the Sofievka type. In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka type: 2950–2750 BC*. *BPS* 3: 190-199.
- Piggot S.
1983 *The Earliest Wheeled Transport, from the Atlantic Coast to the Caspian Sea*. London.
- Platar
2004 *Platar. Kolektsiya predmetiv starovinu rodin Platonovikh i Tarut*. Kiev.
- Plezia M.
1964 Hypanis. In: *Słownik starożytności słowiańskich* II: 234-234. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Podbielkowski Z.
1991 *Geografia roślin*. Warszawa.
- Polin S.V., Tupchienko N.P., Nikolova A.V.
1992 *Kurgany verkhoviev Inhultsa (kurgany u ss. Uspenka i Golovkovka)*. Kiev (preprint).

- 1994 *Kurgany verkhoviev Inhultsa (kurgany u ss. Golovkovka, Zvenigorodka i Protopopovka)*. Kiev (preprint).
- Postgate N.
2005 *Early Mesopotamia. Society and Economy at the Dawn of History*. Glasgow.
- Potts D.T.
1997 *Mesopotamian Civilization. The Material Foundation*. London.
- Pozikhovskiy O., Samolyuk V.
2007 Doslidzhennya gruntovogo mogilnika dobi eneolitu - rannoi bronzi v m. ostrog. In: *Arkheologichni doslidzhennya v Ukraini 2005-2007 rr.* 310-313. Kiev - Zaporizhya - Dike Pole.
- Pradzieje Wielkopolski
1999 *Pradzieje Wielkopolski*. Przewodnik po wystawie. Poznań.
- Pryakhin A.D.
1995 Dono-Donetskaya step i lesostep v epokhu bronzy (nekotorye itogi i perspektivy issledovaniy). In: *Materialy Ukrainsko-Rossiiskogo polevogo arkheologicheskogo seminaru "Epokha bronzy Dono-Donetskogo regiona"*, 6-10. Luhansk.
1996 *Mosolovskoe poselenie metallurgov-liteyshchikov epokhi pozdnei bronzy*. Voronezh.
- Pryakhin A.D., Otroshchenko V.V., Savrasov A.S., Brovender Y.M.
2000 Osnovnye itogi raboty ukrainsko-rossiiskoy arkheologicheskoy ekspeditsii po izucheniu marmyshskogo rudoproiavleniya v Donbasse. In: *Materialy mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii "Srubnaya kulturno-istoricheskaya obshchnost v sisteme drevnostei epokhi bronzy evraziyskoy stepi i lesostepi"*, 99-104. Voronezh.
2003 Nekotorye rezultaty ukrainsko-rossiiskoy ekspeditsii na Marmyshskom rudoproiavlenii Luganskoi oblasti Ukrainy. In: Dono-Donetskiy region v epokhu bronzy. *AVL 17*: 102-122. Voronezh.
- Purowski T.
2003 *Cmentarzysko kultury luzycckiej w Ożumiechu na północnym Mazowszu*. Warszawa.
- Pustovalov S.Z.
1992 *Vozrozmnyya polovaya i sotsialnaya kharakteristika katakombnogo naseleniya severnogo Prichernomor'ya*. Kiev.
1994 Economy and social organization of Pontic steppe – forest-steppe pastoral populations: 2750–2000 BC (Catacomb Culture). In: A. Koško (Ed.) *Nomadism and Pastoralism in the Circle of Baltic-Pontic Early Agrarian Cultures: 5000–1650 BC*. *BPS 2*: 86-134.
1999 Molochanske sviytylysche. In: *Problemy archeologii Podniprov'iy*, w .2, 104-118. Dnipropetrovsk.
2005 *Sotsialnyi lad katakombnogo suspilstva Pivnichnogo Prichernomor'ya*. Kiev.

- 2008 Yamno-katakombnyye transportnyje sredstva i kriterii vydeleniya boevykh kolesnits epokhib bronzы. In: *Proiskhozhenie i Rasprostranenie Kolesnichestva*, 100-112. Luhansk.
- Pydyn A.
1999 *Exchange and Cultural Interactions. A Study of Long-Distance Trade and Cross-Cultural Contacts in the Late Bronze Age and Early Iron Age in Central and Eastern Europe*. Oxford.
- Quillfeldt von, I.
1995 *Die Vollgriffschwerter in Süddeutschland*. Stuttgart.
- Ralska-Jasiewiczowa M., Latałowa M., Wasylkowa K., Tobolski K., Madeyska E., Wright H.E. Jr., Turner Ch. (Eds)
2004 *Late Glacial and Holocene history of vegetation in Poland based on isopollen maps*. Kraków.
- Ramowski A.
1998 Budowa geologiczna. In: *Encyklopedia Geograficzna Świata. Europa*, 23-32. Kraków.
- Rassamakin Yu.Ya.
1992 Do problemy vyvchennya kurgannykh sporud. *Arkheologiya* 4: 121-137.
1996 The Main Directions of the Development of Early Pastoral Societies of Northern Pontic Zone: 4500–2450 BC (Pre-Yamnaya cultures and Yamnaya culture). In: A. Koško (Ed.) *Nomadism and Pastoralism in the Circle of Baltic-Pontic Early Agrarian Cultures: 5000–1650 BC*. BPS 2: 29-70.
2004 Die nordpontische Steppe in der Kupferzeit. Gräber aus der Mitte des 5. Jts. bis Ende des 4. Jts. v. Chr. *Archäologie in Eurasien* 17. Mainz am Rhein.
- Rąkowski G.
2005 *Przewodnik po Ukrainie Zachodniej. Część I. Wołyń*. Pruszków.
- Reinecke P.
1926 Ein neuer Goldfund aus Bulgarien. *Germania* 9: 50-54.
- Reiter K.
1997 Die Metalle im Alten Orient unter besonderer Berücksichtigung altbabylonischer Quellen. *Alter Orient und Altes Testament* 249. Berlin.
- Renfrew A.C.
1984 *Approaches to Social Archaeology*. Edinburgh
1998 Words of Minos: the Minoan Contribution to Mycenaean Greek and the Linguistic Geography of the Bronze Age Aegean. *Cambridge Archeological Journal* 8: 239-264.
- Renfrew C., Bahn P.
2002 *Archeologia. Teorie. Metody. Praktyka*. Warszawa.

Rezepkin A.D.

- 1991 Kurgan 31 mogilnika Klady. Problemy genezisa i khronologii maykopskoy kultury. In: *Drevniye kultury Prikubanya*, 167-197. Leningrad.

Rimantienė R.

- 1980 *Šventoji. Pamarių – kult(u)ros – gyvenvietės*. Vilnius.
1996 *Akmens amžius Lietuvoje*. Vilnius.

Ritsvet L.

- 2008 Legal and Archaeological Territories of the Second Millennium BC in Northern Mesopotamia. *Antiquity* 82: 585-599.

Robinson C., Baczyńska B., Polańska M.

- 2004 The Origins of Faience in Poland. *Sprawozdania Archeologiczne* 56: 79-154. Kraków.

Rola J.

- 2006 Pradolina Noteci na szlaku kontaktów społeczności neolitu I wczesnej epoki brązu. In: H. Machajewski, J. Rola (Eds) *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*, 107-120. Poznań.
2008 Neolityczne szlaki i drogi nadnotecka. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarewicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 461-468. Poznań.

Romanchuk O.

- 2005 Materiały do archeologicznej karty Berezniwshchyny doby brązy. In: G. Okhrimenko (Ed.) *Arkheologichna spadshchyna Jana Fitzke*, 419-434. Lutsk.

Roth M.

- 1997 *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*. Atlanta.

Rozdobudko M.

- 2002 Zaseleńna terytorii ta rozvytok poselenskykh struktur mezhyrichya Dnipra – Trubezha – Supoyu za archeologicznymy danymy. *Naukovi zapysky z Ukraini istorii* 13: 10-26. Pereyaslav-Khmelnytsky.

Rozdobudko M.V., Yurchenko O.V.

- 2005 Znakhidky kuliastykh amfor na livoberezhyyi Serednyoho Dnipra. In: *Archeologichni doslidzhennya v Ukraini 2003–2004 rr.*, 276-279. Zaporizhyya.

Rozwadowski J.

- 1948 *Studia nad nazwami wód słowiańskich*. Kraków.

Rudynsky M.

- 1928 Archeologichni zbirky Poltavskoho muzeyu. In: *Zbirnyk prysvyacheniyi 35-rychy muzeyu*, Vol. I, 29-62. Poltava.

- Rutter J.
1975 Ceramic Evidence for Northern Intruders in Southern Greece at the Beginning of the Late Helladic III C Period. *AJA* 79: 17-32.
- Rybicka M.
2004 *Kultura pucharów lejkowatych na Pojezierzu Gostynińskim. Chronologia. Osadnictwo. Gospodarka. Łęczyca.*
- de Ryck I., Adriaens A., Adams F.
2005 An Overview of Mesopotamian Bronze Metallurgy During the 3rd Millennium BC. *JCH* 6: 261-268.
- Ryndina N.V.
1971 *Drevneishee metalloobratyvayushchee proizvodstvo Vostochnoy Evropy.* Moskva.
1980 Metall v kulturach schnurovoy keramiki ukraińskiego Predkarpatya, Podolii i Volynii. *SA* 3: 24-42.
1993 *Drevneyshee metalloobratyvayushchee proizvodstvo Vostochnoy Evropy (i-stoki razvitiya i razvitiya v neolite i eneolite).* Moskva.
1998 *Drevneyshee metalloobratyvayushchee proizvodstvo Vostochnoy Evropy.* Moskva.
- Rzepecki S.
2003 Osadnictwo społeczności kultury pucharów lejkowatych. In: L. Czerniak (Ed.) *Badania archeologiczne na terenie odkrywki "Szczerców" Kopalni Węgla Brunatnego "Belchatów" S.A.* 3, 245-286. Poznań.
2004 *Społeczności środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych na Kujawach.* Poznań.
- Sadowska-Topór J.
1999 Starożytne drogi w dolinie rzeki Dzierzgoń w świetle badań archeologicznych. *Seria Adalbertus.* Tom 4. Warszawa.
- Safronov V.A.
1968 Datirovka Borodinskogo klada. *Problemy Arkheologii* 1: 75-128.
- Sahlins M.
1972 *Stone Age Economics.* Chicago.
1992 Socjologia wymiany w społeczeństwach pierwotnych. In: M. Kempny, J. Szmatka (eds) *Współczesne teorie wymiany społecznej. Zbiór tekstów*, 131-172. Warszawa.
- Sahoglu V.
2005 The Anatolian Trade Network and the Izmir Region During the Early Bronze Age, *OJA* 24 (4): 339-361.
- Salles J.-F.
2001 Byblos, osiem tysięcy lat historii. In: A. Lemaire (Ed.) *Świat Biblii*, 212-215. Wrocław.

Sandars N.

1963 Later Aegean bronze swords. *AJA* 67: 117-153.

1978 *The Sea Peoples*. London.

1983 North and South at the End of Mycenaean Age: An Aspects of an Old Problem. *OJA* 2: 43-68.

Sangmeister E.

1972 Social-ökonomische Aspekte der Glockenbecherkultur. *Homo: Zeitschrift für die vergleichende Forschung am Menschen* Bd. 23: 188-203.

Sanzharov S.N.

2001 *Katakombnye kultury Severo-Vostochnogo Priazovya*. Luhansk.

Sarnowska W.

1975 *Kultura unietycka w Polsce*. Tom II. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.

Sava E.

2002 *Die Bestattungen der Naua-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung spätbronzezeitlicher Bestattungsriten zwischen Dneestr und Westkarpaten*. Kiel.

Savkevich S.S.

1970 *Yantar*. Sankt Petersburg.

Savrasov A.S.

2006 K otsenke novogo etapa v izuchenii metalloproizvodstva katakombnoy kulturno-istoricheskoy oblasti (istoria issledovania, publikatsii). *AVL* 20: 97-107.

Sawicki L.

1920 Groby megalityczne w Potyrach w pow. płońskim Z. Warszawskiej. *Wiado- mości Archeologiczne* 5: 125-241.

Schickler H.

1974 Review of Hänsel 1968. *Fundberichte aus Baden-Württemberg* 1: 705-734.

Schovsbo P.O.

1983 A Neolithic Vehicle from Klosterlund, Central Jutland. *Journal of Danish Archaeology* 2: 60-70.

Selz G.J.

1991 Elam and Sumer – Skizze einer Nachbarschaft nach inschriftlichen Quellen der vorsargonischen Zeit. In: L. de Meyer, H. Gasche (Eds) *Mesopotamie et Elam. Actes de la XXXVIeme Rencontre Assyriologique Internationale, Gand, 10-14 Juillet 1989*, 23-26. Ghent.

Serdyukova I.

1993 Novye pamyatniki srednedneprovskoy kultury v Potrubezhie. In: *Arkheologichni doslidzhennya v Ukraini 1991 roku*, 114-115. Lutsk.

- 1994 Katakombnye poselenia ukrainskogo Podneprov'ia. In: *Donestkiy arkheologicheskii sbornik* 5: 169-172.
- 1996 Contribution to the origin of the Bronze Age In the Middle Dnieper Region. In: A. Koško (Ed.) *Eastern Exodus of the Globular Amphora People: 2950-2350 BC. BPS* 4: 133-155.
- Seweryn, T.
1930 *Parzenice góralskie*. Kraków.
- Shaposhnikova O.G., Fomenko V.N., Balushkin A.M.
1977 Kurgannaya gruppa bliz s. Starogorozhena. In: *Drevnosti Poinhulya*, 99-145. Kiev.
- Shaposhnikova O.G., Fomenko V.N., Dovzhenko N.D.
1986 Yamnaya kulturno-istorichyeskaya oblast (yuahnobugskiy variant). *Svod Arkheologicheskikh Istochnikov* V1-3. Kiev.
- Sharafutdinova I.N.
1980 Ornamentirovannye topory-molotki iz katakomnikh pogrebenni na Ingule. *Arkheologia* 33: 60-70.
- Shelomentsev-Terskiy S.V.
1996 Settlement of Globular Amphora Culture in Peresopnitsa, the Volhynia Region (Ukraine). In: A. Koško (Ed.) *Eastern Exodus of the Globular Amphora People: 2950 – 2350 BC. BPS* 4: 70-78.
- Sherratt A.G.
1981 Plough and Pastoralism: Aspects of the Secondary Products Revolution In: I. Hodder, G. Isaac, N. Hammond (Eds) *Pattern of the Past: Studies in Honour of David Clarke*, 261-305. Cambridge.
1987 Warriors and Traders: Bronze Age Chiefdoms in Central Europe. In: B. Cunliffe (Ed.) *Origins – The Roots of Europe Civilisation*, 54-66. London.
1993 What Would a Bronze Age World System Look Like? Relations Between Temperate Europe and the Mediterranean in Late Prehistory. *Journal of European Archaeology* 1: 1-57.
1994 The Emergence of Élites: Earlier Bronze Age Europe, 2500–1300 BC. In: B. Cunliffe (Ed.) *The Oxford Illustrated Prehistory of Europe*, 244-276. Oxford – New York.
1996 Why Wessex? The Avon Route and River Transport in Later British Prehistory. *OJA* 15: 211-235.
- Sherratt A.G., Sherratt, E.S.
1991 From Luxuries to Commodities: the Nature of Mediterranean Bronze Age Trading System. In: N.H. Gale (Ed.) *Bronze Age Trade in the Mediterranean*, 351-386. Göteborg.

Sherratt E.S., Taylor T.

- 1989 Metal Vessels in Bronze Age Europe and the Context of Vulchetrun. In: J.P.P. Best, N.M.W. de Vries (Eds) *Thracians and Mycenaean*, 106-134. Leiden.

Shilov Y.A.

- 1975 Zalishki voziv u kurganakh yamnoy kultury Nizhnego Podnieprovya. *Arkheologia* 17: 53-61.

Shmagliy N.M.

- 1966 Gorodsko-volinskiyi varyiant piznotripolskoy kultury. *Arkheologia* 20: 15-37.

Shmidt E.A.

- 1992 Mogilnik kultury kulyastsikh amfor poblizu Smolenska u verhiyakh Dni-pra. *Arkheologiya* 2: 120-124.

Shramko B.A.

- 1987 *Belskoe gorodishche skifskoi epokhi (gorod Gelon)*. Kiev.
2002 Novaya liteynaia formochka s Belskogo gorodischa: k istorii vooryzhenia u plemen Skifii. *RA* 1: 163-166.

Shumova V.O.

- 2005 Pro obryadovo-pokhovalniy burshtin z nekropoliyu na Pivdennom Buzi. In: *Na poshanu Sofii Stanislavivni Berezanskoy*, 231-234. Kiev.

Shylyk K.K.

- 1979 Geograficheskie aspekty soobschenia Herodota o gorkom istochnike na Gipanise. In: *Problemy antichnoy istorii i kultury* 2: 450-456. Erevan.
1981 Vliyanie prirodnykh usloviy na vybor trass drevnikh transportnykh putey. In: *Vzaimodeystvie obschestva i prirody v processe obschestvennoy evolucii*, 178-187. Moskva.

Shylov Ju.O.

- 1977 Zalyshky voziv u kurganakh yamnoy kultury Nyzhnyogo Podniprovyia. *Arkheologia* 17: 53-61.

Sidarovich V.

- 2005 Vypadkovyia znahodki kamennaga i bronzovaga vjakoju. In: *Muzejny vesnik* (2003) 2: 31-35. Minsk.

Skoryi S.A.

- 1990 *Kurhan Perepyatykha*. Kiev.

Słownik

- 1880 *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*. Tomy 1-15 (1880-1902). Warszawa.

Smirnov V.I.

- 1947 Govyadinovskiy mogilnik. *SA* 47: 211-220.

Sobieraj J.

- 2004 Kultura ceramiki sznurowej a początki epoki brązu pomiędzy Dolną Wisłą a Niemnem. In: M. Hoffmann, J. Sobieraj (Eds) Człowiek a środowisko w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza u południowo-wschodnich pobrzeży Bałtyku. *Pruthenia Antiqua* 1: 71-80.

Sorokina S.

- 2004 Kamyani navershya bulav iz kolektsii NMIU. In: *Natsionalnyi muzey istorii Ukrainy: postup u tretye tysyacholittya*, 155-168. Kiev.

Souyouudzoglou-Haywood Ch.

- 1999 *The Ionian Islands in the Bronze Age and Early Iron Age 3000-800 BC*. Liverpool.

Srebrodolsky B.Y.

- 1988 *Mir yantarya*. Kiev.

Staschuk M.F., Suprychev V.A., Khitraia M.S.

- 1964 *Mineralogia, geokhimia i uslovnia formirovania donnykh otlozheniy Sivasha*. Kiev.

Steinkeller P.

- 1987 The Administrative and Economic Organization of the Ur III State: The Core and the Periphery. In: McG. Gibson, R.D. Biggs (Eds) *The Organization of Power. Aspects of Bureaucracy in the Ancient Near East*, 19-42. Chicago.

Stępień M.

- 1996 *Kodeks Hammurabiego*. Warszawa.
2006 *Ensi w czasach III dynastii z Ur: aspekty ekonomiczne i administracyjne pozycji namiestnika prowincji w świetle archiwum z Ummu*. Warszawa.

Stepnik T.

- 2009 Analiza dendrologiczna konstrukcji przeprowowych z okresu neolitu i brązu w Żuławce Małej. In: J. Rola (Ed.) *Późnoneolityczny węzeł komunikacyjny w strefie środkowej Noteci (Żuławka Mała, gmina Wyrzysk)*, 119-125. Poznań.

Stillman N., Tallis N.

- 1984 *Armies of the Ancient Near East, 3000-539 BC*. Worthing.

Stjernquist B.

- 1966 *Models of Commercial Diffusion in Prehistoric Times*. Lund.

Stol M.

- 2004 Wirtschaft und Gesellschaft In Altbabylonischer Zeit. Mesopotamien. Die altbabylonische Zeit. *Orbis Biblicus et Orientalis* 160/4, 643-978. Göttingen.

Subbotin L.V., Cherniakov, I.T.

- 1982 Novotroyanovskiy skarb ta pytannya obminu metalom za doby piznioy bronzy. *Arkheologia* 39: 5-23.

Sujkowski A.

1918 *Geografia ziem dawnej Polski*. Warszawa.

Sulimirski T.

1931 *Kultura wysocka*. Kraków.

1936a *Scytowie na Zachodnim Podolu*. Lviv.

1936b Zagadnienie ekspansji kultury łużyckiej na Ukrainę. *Wiadomości Archeologiczne* 14: 40-54.

1955 *Polska przedhistoryczna, cz. I, Od epoki lodowej do około 2000 przed Chr.* Londyn.

1957–1959 *Polska przedhistoryczna, cz. II, Drugie tysiąclecie przed Chr.* Londyn.

1964 Barrow-Grave 6 at Komarów. *University of London Institute of Archaeology Bulletin* 4: 171-188.

1968 *Corded Ware and Globular Amphorae North-East of the Carpathians*. London.

1971 Aegean Trade with Eastern Europe and Its Consequences. *Mélanges offerts a André Varagnac, 707-728*. Paris.

Suprunenko A.B.

1994 *Kurgany Nizhnego Povorskliia*. Moskva – Poltava.

Sveshnikov I.K.

1964 Poselenie kultury shnurovoy keramiki u s. Gorodok Rovenskoj oblasti. *KSIA* 97: 127-134.

1967 Kultura komarowska. *Archeologia Polski* 12: 39-107.

1968 Bogatyje pogrebeniia komarovskoy kultury u s. Ivanya rovenskoj oblasti. *SA* 2: 159-168.

1974 *Istoia naselenia Pieredkarpattia, Podillia i Volini v kinci III – na pochatku II tisiacholittia do nashoj eri*. Kiev.

1983 Kultura sharovidnykh amfor. In: *Svod archeologicheskikh istochnikov*, 1-27. Moskva.

1985 Podkarpackaya kultura. Pothapskaya gruppa na Podoli. Gorodoysko-zdabickaya kultura na Volyni. In: *Arkheologia Ukrainской SSR*. Kiev, 375-384.

Sveshnikov I.K., Nikolchenko Y.M.

1982 *Dovidnyk z arkheologii Ukrainy. Rovenska oblast*. Kiev.

Szafer W.

1950 *Epoka lodowa*. Kraków.

Szafer W., Pawłowski B.

1977 Geobotaniczny podział Polski. In: W. Szafer, K. Zarzycki (Eds) *Szata roślinna Polski*. Tom II: mapa (wydanie trzecie, pierwsza edycja w 1972). Warszawa.

Szanter Z.

- 1997 Jeszcze o osadnictwie zza południowej granicy w Beskidzie Niskim i Sądeckim. In: A.A. Zięba (Ed.) *Łemkowie i lemkoznawstwo w Polsce*. Tom V, 81-202. Kraków.

Szeląg D.

- 2007 Historia Mezopotamii w czasach III dynastii z Ur. In: D. Szeląg (Ed.) *Historia i kultura państwa III dynastii z Ur*, 1-16. Warszawa.

Szmyt M.

- 1996 *Spoločności kultury amfor kulistych na Kujawach*. Poznań.
- 1999a Between West and East. People of the Globular Amphora Culture in Eastern Europe: 2950–2350 BC. *BPS* 8.
- 1999b Tripolye Traits in the Material of Central (Polish) Group of the Globular Amphora Culture – a Radiocarbon Perspective. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper: 3150–1850 BC*. *BPS* 7: 211-220.
- 2000 In the Far Reaches of Two Worlds. On the study of contacts between the societies of the Globular Amphora and Yamnaya cultures. In: S. Kadrow (Ed.) *A Turning of Ages/Im Wandel der Zeiten. Jubilee Book Dedicated to Professor Jan Machnik on His 70th Anniversary*, 443-466. Kraków.
- 2001 Spoločności kultury amfor kulistych w Europie Wschodniej. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 167-193. Poznań.
- 2002a Kugelamphoren-Gemeinschaften in Mittel- und Osteuropa: Siedlungsstrukturen und soziale Fragen. In: J. Müller (Hrsg.) *Vom Endneolithikum zur Frühbronzezeit: Muster sozialen Wandels? (Tagung Bamberg 14.-16. Juni 2001)*. *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie* 90, 195-234. Bonn.
- 2002b Ze studiów nad kontaktami społeczeństw środkowoeuropejskich i stepowych. Relacje ludności kultury amfor kulistych i kultury jamowej. In: *Dre-vnejshe obshchnosti zemledelcev i skotovodov Severnogo Prichernomor'ya (IV tys. do n.e. – IV v. n.e.)*, 111-114. Tiraspol.
- 2003 Ein Blick auf die polykulturelle Peripherien. Bemerkungen zur Verbreitung der Kugelamphorenkultur. *Germania* 81: 399-440.
- 2004a Iz issledovaniy kontaktov mezhdu kulturami sharovidnykh amfor i pozdnego Tripolya. *Stratum plus* 2: 246-259.
- 2004b Wędrowki bliskie i dalekie. Ze studiów nad organizacją społeczną i gospodarką ludności kultury amfor kulistych na terenie Europy Środkowej i Wschodniej. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu)*. *Archaeologia Bimaris* 3: 117-136. Poznań.

- 2008 Podobnie choć inaczej? Ze studiów nad zróżnicowaniem reguł socjoorganizacyjnych ugrupowań kultury amfor kulistych. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds), *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 495-527. Poznań.

Szuchiewicz W.

- 1902 *Huculszczyzna*, T.I. Lwów.

Ścibior J.

- 1991 Kultura amfor kulistych w środkowowschodniej Polsce. Zarys problematyki. In: J. Gurba (Ed.) *Schylek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce środkowowschodniej*, 47-65. Lublin.
- 1994 Kultury późnego Tripolya i voronkovidnych sosudov na Volini. *Arkheologiya* 4: 30-47.

Śliwa J.

- 1997 *Sztuka i archeologia starożytnego Wschodu*. Warszawa.

Ślusarska K.

- 2000 *Gordijewska odnoga w systemie szlaków handlowych w 2 połowie II tysiąclecia BC*. Poznań. (MA thesis).
- 2003a Problem “wschodnioeuropejskiej korekty” w systemie szlaków bursztynowych w świetle odkryć w strefie północnego Nadczarnomorza (2 poł. II tys. BC). In: M. Fudziński, H. Paner (Eds) *Od epoki kamienia do okresu rzymskiego. XIII Sesja Pomoroznawcza*. Tom 1, 125-131. Gdańsk.
- 2003b Paciorki bursztynowe z Gordijevki. *Vita Antiqua* 5-6: 76-84. Kiev.
- 2003c Radiocarbon chronology of the “Hordeevka type”. In: A. Koško (Ed) The foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000BC. *BPS* 12: 365-381.
- 2006 Funeral Rites of the Catacomb Community: 2800–1900 BC. Ritual, Thanatology and Geographical Origins. *BPS* 13.
- 2007 Some Remarks of the Possibility That There Existed an ‘Eastern Branch’ in the System of Amber Routes in the Late Bronze and Early Iron Ages. In: Galanaki J, Tomas H., Galanakis Y, Laffineur R. (Eds) Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders, *Aegeum* 27: 371-375.

Takhtajan A.

- 1986 *Floristic regions of the world*. Los Angeles – London.

Tallgren A.M.

- 1925 *Zur Archäologie Eestis*. Dorpat.
- 1926 *La Pontide préscythique après l'introduction des métaux*. Helsinki.

Tanatar I.I.

- 1931 *Mestorozhdeniya poleznykh iskopaemykh Dnepropetrovia*. Dnipropetrovsk.

Taracha P.

- 2002 The maces in the Ancient Near East and Egypt according to archaeological sources. In: A. Koško (Ed.) Fluted maces in the system of long-distance exchange trails of the Bronze Age: 2350–800 BC. *BPS* 11: 12-21.

Taras H.

- 1997 Krzemieniarstwo kultury trzcinieckiej na wyżynach Wschodniomałopolskiej i Zachodniowołyńskiej oraz na zachodnim Polesiu. In: J. Lech, D. Piotrowska (Eds) *Z badań nad krzemieniarstwem epoki brązu i wczesnej epoki żelaza*, 163-183. Warszawa.
- 2007 The Directions of the Lublin Region Connections in the Older Bronze Period. In: J. Baron, I. Lasak (Eds) Long Distance Trade in the Bronze Age and Early Iron Age, *Studia Archeologiczne* XL, 251-269, Wrocław.

Tatarinov S.I.

- 1977 O gorno-metallurgicheskome tsentre epokhi bronzy v Donbasse. *SA* 4: 192-207.
- 2003 *Drevnie gornyaki – metallurgi Donbassa*. Slavyansk.
- 2005 Mineralno-syrievaya baza Donetskogo gorno-metallurgicheskogo tsentra epokhi bronzy v Vostochnoi Ukraine. In: *Materiály II-go mizhnarodnogo Marmyskoho polyovoho seminaru “problemy girnychoi arkheologii”*, 272-278. Alchevsk.

Telegin D.J.

- 1972 Slidy mohylnykaserednyodniprovskoy kultury nar. Teterevi. In: *Archeologichni doslidzhennya v Ukraini v 1969 r.* 4: 96-98. Kiev.
- 1999 Dniepr jako pogranicze zachodnioeuropejskich (bałkańsko-centralnoeuropejskich) i wschodnioeuropejskich wspólnot etniczno-kulturowych w neolicie i eneolicie (V-III tysiąclecie p.n.e.). *Folia Praehistorica Posnaniensia* 9: 9-40.

Telegin D.Y., Kruts V.A

- 1970 Ostatki mogilnika srednedneprovskoy kultury u s. Lyubecha na Dnepre. *SA* 4: 178-180.

Telegin D.J., Nechitaylo A.L., Potekhina I.D., Panchenko J.V.

- 2001 *Srednestogovskaya i novodanilovskaya kultury eneolita azovo-chernomorskogo regiona*. Luhansk.

Telegin D.J., Potekhina I.D.

- 1998 *Kamyani bogy midnogo viku Ukrainy*. Kiev.

Telegin D.J., Pustovalov S.Z., Kovalyukh

- 2003 Relative and absolute chronology of Yamnaya and Catacomb monuments the issue of co-existence. In: A. Koško, V.I. Klochko (Eds) Foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC. *BPS* 12: 132-184.

Terzan B., Mihovilic K., Hänsel B.

1999 *Eine protourbane Siedlung der älteren Bronzezeit im istrischen Karst*. Berlin.

Teslenko D.L.

2007 Ob evolutsii megaliticheskikh sooruzheniy v Severnom Prichernomorie i Priazove (eneolit – ranniy bronzoviy vek). In: *Materiali ta doslidzhen-nya z arkhologii skhidnoy Ukraini. Vid neolitu do kimmeriytsev* 7, 76-85. Luhansk.

Thissen L.

1993 New Insights in Balkan-Anatolian Connections in the Late Chalcolithic: Old Evidence from the Turkish Black Sea Littoral. *AnSt* 43: 207-237.

Tkach V.

2007 Pamyatky doby rannoyi bronzy v seredniy techii r. Ikvy (kultury shnurovoy keramiki). In: Okhrimenko H., Sklyarenko N., Kalishchuk O., Tkach V., Romanchuk O. (Eds) *Oleksandr Tsynkalovsky ta praistoria Volyni*, 571-709. Lutsk.

Tobolski K.

1976 Przemiany klimatyczno-ekologiczne w okresie czwartorzędu a problem zmian we florze. *Phytocoenosis* 5(3/4): 187-191.

Toshev G.N.

1991 Zapadniy areal pamyatnikov katakombnoy kultury. In: *Katakombnye kul-tury Severnogo Prichernomorja*, 85-100. Kiev.

Trachsel M.

2004 Untersuchungen zur relativen und absoluten Chronologie der Hallstattzeit. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie* 104. Bonn.

Tryjanowski P., Winiecki A.

2003 Ptaki jako wskaźnik stepowienia Wielkopolski. In: J. Banaszak (Ed.) *Ste-powienie Wielkopolski - pół wieku później*, 175-184. Bydgoszcz.

Tsalkin V.I.

1960 Domashnie i dikiye zhyvotnye Severnogo Prichernomorja v epokhu rannego zeleza. *MIA* 53: 7-109.

1966 *Drevnee zhyvotnovodstvo plemen Vostochnoy Evropy i Sredney Azii*. Moskva.

Tsetskhladze G.R.

1997 Argonautica, Colchis and the Black Sea: Myth, Reality and Modern Scholar-ship. *Thracia Pontica* VI.1: 337-342, Sozopol.

1998 Greek Colonisation of the Black Sea Area: Stages, Models and Native Po-pulation. In: G.R. Tsetskhladze (Ed.) *The Greek Colonisation of the Black Sea Area. Historical Interpretation of Archaeology*, 9-68. Stuttgart.

Tuckij W.

- 2005 Złoża bursztynu na Ukrainie i ich wykorzystanie. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, W. Gierłowski (Eds) *Bursztyn. Poglądy, opinie*, 36-39. Gdańsk.

Tutskij W., Stepanjuk L.

- 1999 Geologie und Mineralogie des Bernsteins von Klessow, Ukraine. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, H. Paner (Eds) *Investigations into Amber*, 53-60. Gdańsk.

Tyszkiewicz L.

- 1994 *Słowianie w historiografii wczesnego średniowiecza od połowy VI do połowy VII wieku*. Wrocław.

Vagnetti L.

- 1993 Mycenaean Pottery in Italy: Fifty Year of Study. In: P. Zerner, C. Zerner, J. Winder (Eds) *Wace and Blegen. Pottery as Evidence for Trade in the Aegean Bronze Age 1939-1989*, 143-154. Amsterdam.

Valde-Nowak P.

- 1988 *Etapy i strefy zasiedlenia Karpat polskich w neolicie i na początku epoki brązu*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.

Vandkilde H.

- 1996 *From Stone to Bronze. The Metalwork of the Late Neolithic and Earliest Bronze Age in Denmark*. Aarhus.
- 2001 Beaker Representation in the Danish late Neolithic. In: F. Nicolis (Ed.) *Bell Beakers today/ Pottery, people, culture, symbols in prehistoric Europe*. Proceedings of the International Colloquium. Riva del Garda (Trento, Italy). 11-16 May 1998. Vol. I. Provincia Autonoma di Trento. Servizio Beni Culturali. Ufficio Beni Archeologici. 333-360.

Vangorodska O.

- 1985 Viroby z yantariu w khulturakh eneolita i bronzы Ukrainy. *Arkheologia* 50: 44-49.

Vankina L.V.

- 1970 *Torfjanikovaya stoyanka Sarnate*. Riga.

Vasilev I.B., Kuznetsov P.F., Semenova A.P.

- 1995 *Pamyatniki Semenovskovo typu, in Drevnie indoiranskie kultury Volga-Urala*. Samara.

Vassileva M.

- 1998 Greek Ideas of the North and the East: Mastering the Black Sea Area. In: G.R. Tsetskhladze (Ed.) *The Greek Colonisation of the Black Sea Area*, 69-77. Stuttgart.

Veenhof K.R.

- 1995 Kanesh: An Assyrian Colony in Anatolia. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 859-871. London – New York.

Veenhof K.R., Eidem J.

- 2008 Mesopotamia. The Old Assyrian Period. *Orbis Biblicus et Orientalis* 160/5. Göttingen.

Velušček A.

- 2001 Ein Rad mit Achse aus dem Laibacher Moor. In: J. Köninger, M. Mainberger, H. Schlichterherle, M. Vosteen (Eds) *Schleife, Schlitten, Rad und Wagen. Zur Frage früher Transportmittel nördlich der Alpen. Hemmenhofener Skripte*: 38-42. Hemmenhofen.

Venedikov I.

- 1987 *The Vulchitrun Treasure*. Sofia.

Venedikov I., Gerasimov T.

- 1973 *Trakiyskoto Iskustvo*. Sofia.

Vianello A.

- 2005 Late Bronze Age Mycenaean and Italic Products in the West Mediterranean. A social and economical analysis. *BAR IS* 1439.

Videiko M.J.

- 1995 Archaeological Characteristics of the Sofievka Type Cemeteries. In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka type 2950–2750 BC*. *BPS* 3: 15-134.
- 1999 Radiocarbon Dating Chronology of the Late Tripolye Culture. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper in 3150–1850 BC*. *BPS* 7: 34-71.
- 2000 Tripolye and the Cultures of Central Europe: Facts and Character of Interactions 4200–2750 BC. In: A. Koško (Ed.) *The Western Border Area of the Tripolye Culture*. *BPS* 9: 13-68.
- 2001 Tripolye i neoliticheskiye obshchestva na Srednem Dnepre: voprosy vzaimodeystviya. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. BC*. *Archaeologia Bimaris* 2: 215-230. Poznań.
- 2003 Radiocarbon Chronology of Settlements of BII and CI Stages of the Tripolye Culture at the Middle Dnieper. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper*. *BPS* 12: 7-21.
- 2008 *Ukraina: ot Tripolia do Antov*. Kiev.

Wace A.J.B.

- 1960 A Mycenaean Mystery. *Archaeology* 13: 40-44.

Walter H.

1968 *Die Vegetation der Erde. Band II: Die gemäßigten und arktischen Zonen.* Jena.

Warren P., Hankey V.

1989 *Aegean Bronze Age Chronology.* Bristol.

Webb J.M., Frankel D., Stos Z.A., Gale N.

2006 Early Bronze Age Metal Trade in the Eastern Mediterranean. *OJA* 25 (3): 261-288.

Weiss H., Courty M.-A.

1993 The Genesis and Collapse of the Akkadian Empire. In: M. Liverani (Ed.) *Akkad: The First World Empire*, 131-155. Padova.

Werbart B.

2001 Introduction: Cultural Interactions in Europe and the Eastern Mediterranean During the Bronze Age (3000–500 BC). In B. Werbart (Ed.) *Cultural Integrations in Europe and the Eastern Mediterranean during the Bronze Age (3000–500 BC)*, 1-5. Oxford.

Węgrzynowicz T.

1978 Osadnictwo kultury trzcinieckiej i łużyckiej w Drohiczynie, woj. białostockie, na stanowisku Kozarówka. *Wiadomości Archeologiczne* 43: 32-61.

Wicik B.

2005 Gleby. In: A. Richling, K. Ostaszewska (Eds) *Geografia fizyczna Polski*, 201-244. Warszawa.

Wielowiejski J.

1980 *Główny szlak bursztynowy w czasach cesarstwa rzymskiego.* Wrocław.

Wiszniewski W., Chelchowski W.,

1975 *Charakterystyka klimatu i regionalizacja klimatyczna Polski.* Warszawa.

Wiślański T.

1966 *Kultura amfor kulistych w Polsce północno-zachodniej.* Wrocław – Warszawa – Kraków.

1979 Dalszy rozwój ludów neolitycznych plemion kultury amfor kulistych. In: W. Hensel, T. Wiślański (Eds) *Neolit. Prahistoria ziem polskich.* Vol. 2. Wrocław: 261-299.

Wład P.

1996 *Województwo przemyskie. Zarys geograficzny.* Przemysł.

Włodarczyk P.

2006 *Kultura ceramiki sznurowej na Wyżynie Małopolskiej.* Kraków.

Wołoszyn M.

2004 Obecność ruska i skandynawska w Polsce w X-XII w. – wybrane problemy.

- In: M. Salamon, J. Strzelczyk (Eds) *Wędrownka i etnogeneza w starożytności i średniowieczu*, 245-276. Kraków.
- Wtorow P.P., Drozdow N.N.
1988 *Biogeografia kontynentów*. Warszawa.
- Yakovenko N.
2006 *Narys istorii serednovichnoy ta rannomodernoy Ukrainy*. Kiev.
- Yakovenko V.V.
1991 Pro skifski veretena. In: *Zoloto stepu. Arkheologia Ukrainy*, 112-114. Schleswig.
- Yarovoy E.V.
1985 *Drevneyshiye skotovodcheskiye plemena Yugo-Zapada SSSR*. Kishinev.
- Yoffe N.
1995 The Economy of Ancient Western Asia. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1387-1399. London – New York.
- Yuhong W.
1994 *A Political History of Eshnunna, Mari and Assyria During the Early Old Babylonian Period (From the End of Ur III to the Death of Šamši-Adad)*. Changchun.
- Zakharuk J.M.
1959 Do pitannya pro spivvidnosennya i zvyazki mizh kulturoyu liychastogo posudu i tripilskoyu kulturoyu. In: *Materiali do arkheologii Prikarpattya i Volini*, 54-72. Lviv.
- Zakharuk J.M., Telegin D.J.
1985 Kultura lineyno-lentochnoy keramiki. In: *Arkheologia Ukrainskoy SSR* 1, 126-132. Kiev.
- Zajac A.
1981 Studies on the origin of archaeophytes in Poland. Part I. Methodical considerations. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Botaniczne*, 11: 87-107.
1984 Studies on the origin of archaeophytes in Poland. Part II. Taxa of Mediterranean and Atlantic-Mediterranean origin. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Botaniczne*, 14: 7-50.
1987 Studies on the origin of archaeophytes in Poland. Part III. Taxa of Irano-Turanian, Euro-Siberian-Irano-Turanian and Mediterranean-Irano-Turanian origin. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Botaniczne*, 15: 93-129.
1988 Studies on the origin of archaeophytes in Poland. Part IV. Taxa of Pontic-Pannonian, Mediterraneo-South Asiatic, South Asiatic and Middle European origin. Archaeophyta anthropogena. Archaeophyta resistentia. Ar-

chaeophytes of unknown origin. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Botaniczne*, 17: 23-51.

Zajac A., Zajac M. (Eds)

2001 *Distribution Atlas of Vascular Plants in Poland. Laboratory of Computer Chorology, Institute of Botany, Jagiellonian University. Cracow.*

Zalcman E.

2004 *Poseleniya kultury shnurovoy keramiki na territorii Kaliningradskoy oblasti. Kaliningrad.*

Zastawnyj F., Kusiński W.

2003 *Ukraina: przyroda – ludność – gospodarka. Warszawa.*

Zemanek B.

1998 Świat roślinny. In: *Europa. Encyklopedia Geograficzna Świata*. Tom 5, 52-57. Kraków.

Zich B.

1992/93 Die Ausgrabungen chronisch gefährdeter Hügelgräber der Stein- und Bronzezeit in Flintbek, Kreis Rendsburg-Eckernförde. Ein Vorbericht. *Offa* 49/50: 15-31.

1996 Studien zur regionalen und chronologischen Gliederung der nördlichen Aunjetitzer Kultur. *Vorgeschichtliche Forschungen*, Bd. 20. Berlin – New York.

Ziętara T.

1998 Rzeźba. In: *Europa. Encyklopedia Geograficzna Świata*. Tom 5, 30-37. Kraków.

Zimmerman T.

2007 Anatolia and the Balkans, once Again – Ring-Shaped Idols from Western Asia and a Critical Reassessment of Some ‘Early Bronze Age’ Items from İkiztepe, Turkey. *OJA* 26 (1): 25-33.

Zoll-Adamikowa H.

2000 Postępy chrystianizacji Słowian przed rokiem 1000 (na podstawie źródeł nekropolicznych). In: A. Żaki (Ed.) *Święty Wojciech i jego czasy. Polski Uniwersytet na Obczyźnie*, 103-109. Kraków.

Zych R.

2007a *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce południowo-wschodniej / The Funnel Beaker Culture in South-Eastern Poland. Collectio Archaeologica Resoviensis* 7. Rzeszów.

2007b Społeczności międzyrzecza Dniestru i Sanu w dobie środkowego neolitu (IV tys. p.n.e.) / Die Gemeinschaften des Gebietes zwischen Dnjestr Und San im Mittelneolithikum (4. Jt. v.u.Z.). In: M. Dębiec, M. Wołoszyn (Eds) *U źródeł Europy Środkowo-Wschodniej: pogranicze polsko-ukraińskie w per-*

spektywie badań archeologicznych / Frühzeit Ostmitteleuropas: Das polnisch-ukrainische Grenzgebiet aus archäologischer Perspektive. Collectio Archaeologica Ressoviensis 5, 67-80. Rzeszów.

Żółkiewski M.

1998 Wody. In: *Europa. Encyklopedia Geograficzna Świata*. Tom 5, 41-48. Kraków.

LIST OF AUTHORS

Yuriy Boltryk
Institute of Archaeology
National Academy of Science of Ukraine
Heroyiv Stalingrada 12
254655 Kiev
Ukraine
E-mail: boltryk@ukr.net

Yuriy M. Brovender
Donbas State Technical University
Lenina 16
94204 Alchevsk
Ukraine
E-mail: brovender@mail.ru

Katerina P. Bunyatyán
Institute of Archaeology
National Academy of Science of Ukraine
Heroyiv Stalingrada 12
254655 Kiev
Ukraine
E-mail: bunyatyán@iananu.kiev.ua

Justyna Cieszewska
Institute of Eastern Studies
Adam Mickiewicz University
28 Czerwca 1956, 198
61-486 Poznań
Poland
E-mail: jcieszewska@gmail.com

Janusz Czebreszuk
Institute of Prehistory
Adam Mickiewicz University
Św. Marcin 78
61-809 Poznań
Poland
E-mail: jancze@amu.edu.pl

Sylwester Czopek
Institute of Archaeology
Rzeszów University
Hoffmanowej 8
35-016 Rzeszów
Poland
E-mail: sycz@univ.rzeszow.pl

Kirill V. Gorbenko
Institute of History
Mykolaiv State University
Nikolska St. 24
54030 Mykolaiv
Ukraine
E-mail: dikiyasad@mail.ru

Juriy. S. Grebennikov
Institute of History
Mykolaiv State University
Nikolska St. 24
54030 Mykolaiv
Ukraine
E-mail: dikiyasad@mail.ru

Marcin Ignaczak
Institute of Prehistory
Adam Mickiewicz University
Św. Marcin 78
61-809 Poznań
Poland
E-mail: ignaczak@amu.edu.pl

Lubov S. Klochko
Museum of Historical Treasures of Ukraine.
21, Sichnevoho povstannia street
01015 Kiev
Ukraine

Viktor I. Klochko
Institute of Archaeology
National Academy of Science of Ukraine
Heroyiv Stalingrada 12
254655 Kiev
Ukraine
E-mail: vklochko@ukr.net

Vitalij Konopla
Institute of Ukrainian
Studies of the National Academy
of Sciences of Ukraine
Lviv

Aleksander Koško
Institute of Prehistory
Adam Mickiewicz University
Św. Marcin 78
61-809 Poznań
Poland
E-mail: antokol@amu.edu.pl

Mykola N. Kryvaltsevich
Institute of History
Academy of Sciences of Belarus
F. Skoryna 1
220072 Minsk
E-mail: kryvaltsevich.arch@tut.by

Jerzy Libera
 Institute of Archaeology
 Maria Curie-Skłodowska University
 Maria Curie-Skłodowska Square 4
 20-031 Lublin
 Poland
 E-mail: jlibera@o2.pl

Sergey D. Lysenko
 Institute of Archaeology
 National Academy of Science of Ukraine
 Heroyiv Stalingrada 12
 254655 Kiev
 Ukraine

Svetlana S. Lysenko
 Institute of Archaeology
 National Academy of Science of Ukraine
 Heroyiv Stalingrada 12
 254655 Kiev
 Ukraine

Jan Machnik
 Institute of Archaeology and Ethnology
 Polish Academy of Sciences
 Sławkowska 17
 31-016 Kraków
 Poland

Przemysław Makarowicz
 Institute of Prehistory
 Adam Mickiewicz University
 Św. Marcin 78
 61-809 Poznań
 Poland
 E-mail: przemom@amu.edu.pl

Miroslaw Makohonienko
 Institute of Paleogeography and Geoecology
 Adam Mickiewicz University
 Dzięgielowa 27
 61-680 Poznań
 Poland
 E-mail: makoho@amu.edu.pl

Vitaliy V. Otroshchenko
 Institute of Archaeology
 National Academy of Science of Ukraine
 Heroyiv Stalingrada 12
 254655 Kiev
 Ukraine
 E-mail: otroshchenko@iananu.kiev.ua

Jarosław Rola
 Stanisław Staszic Regional Museum

Browarna 7
 64-920 Piła
 Poland
 E-mail: jarola@interia.pl

Valery Samolyuk
 Institute of Archaeology
 National Academy of Science of Ukraine
 Heroyiv Stalingrada 12
 254655 Kiev
 Ukraine

Jarosław Sobieraj
 Museum of Warmia and Mazury
 Zamkowa 2
 10-074 Olsztyn
 Poland
 E-mail: jsobieraj@poczta.onet.pl

Paulina Suchowska
 Institute of Prehistory
 Adam Mickiewicz University
 Św. Marcin 78
 61-809 Poznań
 Poland
 E-mail: paulina.suchowska@interia.pl

Marzena Szmyt
 Institute of Eastern Studies
 Adam Mickiewicz University
 28 Czerwca 1956, 198
 61-486 Poznań
 Poland
 E-mail: marzena@amu.edu.pl

Katarzyna Ślusarska
 Institute of Archaeology
 Faculty of History
 Gdansk University
 Grunwaldzka 238a
 80-266 Gdańsk-Oliwa
 Poland
 E-mail: kslusarska@poczta.wp.pl

Witold Tyborowski
 Institute of History
 Adam Mickiewicz University
 Św. Marcin 28
 61-809 Poznań
 Poland
 E-mail: witoldtyborowski@op.pl

ERRATA BALTIC-PONTIC STUDIES, vol. 14

Page	For	Read
12	Fig. 3. 'The router of the Argonauts' journey according to S. Czarnowski [Czarnowski 1937/1956 – visualization by the present authors]	Fig. 3. 'The Route of the Argonauts' Journey According to S. Czarnowski [Czarnowski 1937/1956 – visualization by the present authors]. Legend: 1 – routes, 2 – routes?
153	Koško, Szmyt 2007	Marciniak 2004
526	Koško A., Szmyt M. 2004a <i>Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru</i> . Archeologia Bimaris 3. Poznań.	Koško A., Szmyt M. 2004a (Eds) <i>Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru</i> . Archeologia Bimaris 3. Poznań.
526	Koško A. Szmyt M. (Eds.) 2007 <i>Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru w IV – III tys.</i> Archaeologia Bimaris 3: 35-42.	Marciniak A. 2004 Mikrospołeczny wymiar pasterstwa i nomadyzmu i tafonomiczne podstawy ich identyfikacji w materiałach faunistycznych. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) <i>Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru</i> . Archaeologia Bimaris 3: 35-43.